

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΓΙΑΓΚΟΣ Δ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, ΟΥ ΤΑΜΣΙ,
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ, MICHELE IANNELLI, ΧΡ. ΖΑΧΑΡΑΚΙΣ,
Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΘΕΜΙΣ ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ.

20 ΧΡΟΝΙΑ

229

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Εκπρόσωπος για την Ελλάδα: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ανδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 65900

Ετήσια συνδρομή	ΚΕ2.000 μίλες
Ετήσια συνδρομή διά βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	€3.000 μίλες
Ετήσια συνδρομή εξωτερικού	300 δραχμές ή \$10 (δολάρια)
Τιμή Τεύχους	€0.300 μίλες
Τιμή διπλού τεύχους	€0.600 μίλες

Τα χειρόγραφα δέν επιστρέφονται. Κλισέ και φωτογραφίες επιστρέφονται.

100 ανάτυπα προς μία λίρα τη σελίδα πληρώνονται από τον συγγραφέα στον τυπογράφο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Άροδαφνούσα	1
ΓΙΑΓΚΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ: Ό Ού Τάμισι και τό έργο του	15
ΟΥ ΤΑΜΣΙ (μετ. Γιάγκος Άντωνιάδης): Ποιήματα	27
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΗΤΣΑΙΑ: Όδυσσέας Έλύτης	31
MICHELE IANNELLI: Τ' άγόρι άπ' την Τσαμουριά	32

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Τό 20ον εκδοτικό μας έτος. — Χρ. Ζαχαράκη: Όμιλία για την Έπέτειο τής 28ης Οκτωβρίου. — Σχόλιο — Συνεδριο λογοτεχνικών κριτικών στο Παρίσι. — Κ. Χρυσάνθη: Μνήμη του '40 από τις σελίδες κυπριακών έφημερίδων. — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ. — Γ. Χατζηκωστή: Φαίδ. Μπουμπουλιδή «Νεοελληνικά σαπυρικά ποιήματα». — Θ. Θεοχάρους: Κύπρου Χρυσάνθη «Τρία μονόπρακτα» και Κ. Κακούλα «Ταξίδια και διηγήματα». — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ — ERRATA.

Ένα έργο που έμόρφωσε τρεις γενεές
ή μόνη υπεύθυνη και πάντοτε κλασσική
ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΕΡΑΝΘΗ

Τώρα, με την 10η έκδοσή της, κυκλοφορεί σε τελείως νέα διάρθρω-
ση, διπλάσια σε όγκο, εικονογραφημένη και ένημερωμένη ως σήμερα.

ΕΞΙ ΤΟΜΟΙ — ΔΕΚΑ ΑΙΩΝΕΣ ΠΟΙΗΣΗ
ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΕΡΑΝΘΗ

άπό τόν 11ο αιώνα ως σήμερα.

ΟΛΗ Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ και ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

- Ένα έργο που προβάλλει και εξαντλεί όριστικά κάθε τι που σχετίζεται με την ποίηση.
- Μιά μνημειώδης σύνθεση, ύποδειγματική σε πλούτο, πληρότητα και άντικειμενικότητα.
- Ένα έργο όριστικής μορφής για πολλές δεκαετίες, που συνδυάζει:

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ — ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑ — ΛΕΞΙΚΟ ΤΩΝ
ΠΟΙΗΤΩΝ και ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΩ. ΧΙΩΤΕΛΛΗ, Ίπποκράτους 6, Τηλ. 3638066 — ΑΘΗΝΑ

Υπεύθυνος κατά τόν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

(Από πνευματική ομάδα)

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Κ'

ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1979

ΑΡ. 229

ΑΡΟΔΑΦΝΟΥΣΑ

(Ἡ Λυρική ἄποψη)

Οἱ μαργαριταροκλωστὲς ἐλάμπαν στὸν λαιμὸ τῆς
διπλὲς σειρὲς τὸ μάλαμα στὴ λάμπη τῶν μαλλιῶν τῆς.
Γαρούφαλλο τὸ θάδισμα ποῦ τὸ χτυπᾶνε οἱ αὔρες,
τ' ἀνάστημά τῆς καλαμιὰ στὴ θεργολυγεράδα.
Μάτια κι' ἂν ἦταν ξώδεργα, βροχόλουρα τὸ βλέμμα;
Κι' ἀνοίξαν οἱ ἀσημόδρυες κι' ἐσκύφαν οἱ οὐρανοὶ μας
κι' ἦ ἀπάνω στράτα ἀσήμωσε καὶ γέμισε ζουμπούλια.
Ψυχὴ τῆς Κύπρου, τραγουδῶ τ' ἀνθινο πέρασμά σου.
Μυροκοπᾶ τὸ καθετί στ' ἀνάσασμά σου
καὶ λάμπει ξάστερο στὴ χρυσαφιὰ ὀμορφιά σου,
κι' ὅπου τὸ πόδι σου πατᾶ ρόδα θλασταίονου
κι' ὅπου τὸ βλέμμα σου κοιτᾶ φεγγάρια θγαίνου,
Μὲς τὰ τριαντάφυλλα ἄς πνιγοῦν τὰ μονοπάτια
κι' ἄς λαμπροπυρωθοῦν οἱ πέτρες — ἤλιοι, μάτια,
καθὼς περνᾶς σὰν τὸ φτερό, σὰν τ' ἀχολοῖ,
σὰν τὸ φιλι τ' ἀρπαχτικό, σὰν τ' ἀνθολοῖ.
Ἄνθους τὰ δέντρα θγάζανε στὸ γέννημά σου
κι' ἀνθους τὰ χόρτα μας στὸ πρωτοξυπνημά σου
κι' ἀνθους οἱ στέρφες πέτρες στὸ μέγαλωμά σου.
Ἄνθοι θὰ θγοῦν στ' Ἀντίπερα στὸ πάντρεμά σου.
Κι' οἱ μεταξένες φορεσιές σου πλουμισμένες,
μέσα ἀργυρές, διπλὲς κι' ἀπέξω χρυσιωμένες,
ἀνάλαφρες, σπαρταριστές, φιλιὰ τῆς πάχνης,
θαμβάκι τοῦ καπνοῦ κι' ἀτλάξι τῆς ἀράχνης.
Δός μου, κυρά, τὸν χρυσοπλουμιστὴ σου πόθο,
δός μου τὴ συλλογὴ σου γύρα νὰ τὴ νοιώθω,
ἢ ρίξε κεραυνὸ στὴν κεφαλὴ μου πάνω
σὰν τ' ἄρρωστο κλωνι νὰ γύρω νὰ πεθάνω.

*

**

Γαρούφαλλα τὰ πνίξανε τὰ λιακωτὰ κι' οἱ γλάστρες
μὲ τὸν ψιντρὸ θασιλικὸ καὶ μὲ τὴ μαντζουράνα.
Ἄχουν παιγνίδια στὶς αὐλὲς καὶ τὸ κρασί γελάει.
Τ' ἀρχοντολόι γλεντοκοπᾶ καὶ τὴν Ἀραδαφνοῦσα
τριαντάφυλλο, ἑκατόφυλλο, τοῦ σπιτικοῦ φεγγάρι,
τὴν τραγουδᾶνε μὲ βιολιά, τὴν τραγουδοῦν μὲ λόγια,
τὴν τραγουδοῦν μὲ στεναγμοὺς, μὲ γιούλια καρδιοχτύπια.
Κι' ὁ νοικοκύρης λαμπερὸς τέτοια τραγοῦδια λέει:-

"Οποιοι κι' αν ἔρθει σπίτι μας τριαντάφυλλο τὸν λέμε.
 Ἡ χύτρα ἀχνίζει φαγητό, ροδίζουσι τὰ ποτήρια,
 τὰ βλέμματά μας λάμπουσι, παιζογελά ἡ καρδιά μας.
 Λοιπόν, γιατί στεκόμαστε; Τὸ καθεὶ δικό σας:
 τῆς γῆς μας τὰ γεννήματα, τῶν δέντρων μας οἱ ὀπῶρες,
 ὅ,τι τὰ χέρια πλάθουσι, τῆς προκοπῆς σημάδια.
 Πεντάδική σας προπαντός ἡ γιασεμιὰ καρδιά μας.
 Ἐσεῖς νὰ τρώτε, φίλοι μου, κι' ἐγὼ θὰ σᾶς δηγιέμαι:
 «Μιὰ Κυριακὴ τριαντάφυλλο σὲ χρυσαφὶ πανέρι,
 τοῦ Γιάννου, τοῦ Μωρόγιαννου, τοῦ μωροπλανεμένου
 χρυσὰ στεφάνια πλέκανε τριαντάφυλλα παρθένες.
 Τὸν πλάνεψε τ' ἀναλυτὸ θενέτικο λογάρι,
 τ' ἀμπέλια μὲ τοὺς ξώμαχους, τὰ πράσινα ἐλιοφόρια
 καὶ τὰ χωράφια τὰ παχυὰ μὲ τοὺς πολλοὺς ζευγάδες
 κι' ἀφήνει τὴν ἀγάπη του κι' ἄλλη γυναῖκα παίρνει.

Κι' ἡ Λυγερὴ ψυχομαχᾶ, βασιλικῶ κλωνάρια
 ποὺ τὸ καταμεσήμερο μὲ διὰ κορφολογήσαν.
 Τρεῖς φίλες συντοπίτισες, τῆς γειτονιάς οἱ πρῶτες,
 κινήσαν κι' ἀνεβήκανε σκαλι καὶ σκαλοπάτι
 τ' ἀνήφορο τῆς γειτονιάς καὶ στὸ περβόλι μπαίνουν.
 Στὰ μυρωμένα λιανωτὰ σὲ καρυδιὰ κρεβάτι
 τῆ Λυγερὴ ἀγναντέψανε νὰ πολεμάει τὸν Χάρο.
 Σήκου, κοπέλλα λυγερή, καὶ δέσε τὴν καρδιά σου,
 μὲς τὰ μερίνια τὰ χλωρὰ κι' αὐτὰ τὰ δάκρυα σου
 μὲς τῆ μοσικιὰ ἀποσφόγγισ'τα καὶ μέσα στὰ μετὰξια.
 Ποιὰ ἀγάπη δὲν ἔχει καῦμους καὶ δάκρυα ποιὰ ἀγάπη;
 Καὶ ποιὰ ἀγάπη δὲ νικᾷ τ' ἀνθοκωνσταντιναῖο;

—Γενάρη, φλέβες ἀνοιξε στίς ρόγες τῶν δυζιῶν μου
 γάλα νὰ τρέχει ποταμὸς νὰ θρέψω τὸ παιδί μου,
 Μάρτη μου, μὲ τὰ λούλουδα, κι' Ἀπρίλη, μὲ τὰ ρόδα
 καί, Μάη μου, μάγεψε τὸν νιὸ κοντὰ μου νὰ γυρίσει,
 τὸν Γιάννη, τὸν Μωρόγιαννο, τὸν μωροπλανεμένο.
 Καβάλα στὴ χρυσόμουλα, μ' ἄλοχρυσο ζωνάρι,
 πεζεύει στὸ πεζούλι μου κοντὰ στὸ κρῦο πηγᾶδι,
 Ζητᾶ νερὸ νὰ ξεπλυθῆ, νερὸ νὰ ξεδιψάσει
 κι' ἀντὶ νερό, παίρνει φιλι καὶ δυὸ φορὲς διψάει:
 «Ἀσημογλυκοζύμωτη καὶ θαμδακοστηθάτη
 χελιδονογλυκόχειλη καὶ ζαχαρογλωσσάτη,
 ἔχεις τριανταφυλλόβρυση πάνω στὰ μάγουλά σου
 καὶ στάξεις τὸ ροδόσταγμα καὶ τρέχει στὰ λαιμά σου».
 Πλανεύτηκα καὶ χάθηκα μὲς τῆ φωλιά ἀγκαλιά του.
 Καὶ τὸ πρῶτ' τριαντάφυλλα μὰ ἐγὼ τῆ μέρα χάνω.
 Καβαλικᾶ τῆ μούλα του καὶ φεύγει μὲ τὸν ἥλιο,
 γιὰ νὰ γυρίσει δίπλα μου τῆ νύχτα μὲ τῆ δρόσο.
 Κι' ἡ νύχτα ξαναγύρισε μὰ ἐτοῦτος δὲ γυρῖζει.
 Τρέμω κατὰρα νὰ τοῦ πῶ κι' ἄς μ' ἔχει λησμονήσει
 κι' ἄς μ' ἄφησε κατάμονη σὰν καλαμιὰ στὸν κάμφο,
 σπέρνον, θερίζουσι τὸν καρπὸ κι' ἡ καλαμιὰ ἀπομένει».

Κι' ὁ βασιληάς, τραγουδιστής, ἀπ' τὴν πολλή λαχτάρα
τὴ διαμαντένια του καρδιά μὲς τὸ τραγοῦδι δείχνει:

Τὸ σπίτι σας τριαντάφυλλο καὶ γιασεμί ἢ καρδιά σας
κι' οἱ τρόποι σας γαρούφαλλα πού κόσμο αἰχμαλωτίζουν.
Καλοκαρδιά - καλοκαρδιά μονάχα τ' ὄνομά σας.
Τὰ λόγια σας χρυσαφικά στὴν Πόλη πλουμισμένα.
Ἔσσεις νὰ τρῶτε, φίλοι μου, κι' ἐγὼ θὰ σᾶς δηγιέμαι:
«Θὰ σοῦπρεπαν πανίσχυρες πατρίδες γιὰ πατρίδα
καὶ πλάσες πιὸ βασιλικές γιὰ νὰ τίς διαφεντεύεις
παρὰ πατρίδες ζωτικῶν κι' ἀνεμικῶν οἱ πλάσες.
—Κόρη, γιὰ δός μου θάνατο, κόρη, γιὰ δός μου πάθος.
Λιβάνια στὸ ξωπόρτι σου καὶ στὴν αὐλή σου σμύρνα
κι' ἀραβικές μοσκόπισσες στίβες καὶ στίβες καίω
μὲ αὐγή κι' ἀπομεσήμερο, βραδυὲς καὶ μεσονύχτια.
Πάρε με σκλάβο δουλευτὴ καὶ μπιστικὸ δραγάτη.
—Δεντρογαλιές τὰ ψέμματα, τὰ λόγια σὰν τὰ ξόρκια
καὶ τὰ ξεμυστηρέμματα θανατικὰ βοτάνια
στὶς χύτρες κάποιας μάγισσας καὶ μιᾶς ζωθιάς φτιαγμένα.
Μὰ τὴν παρθένα μου τιμὴ τῆς προσοχῆς τὰ μάτια
σὰ δράκοι, σιδερόδρακοι κι' ἀκρίτες τὴν φυλάγουν.
Γιὰ νὰ πειστῶ στὰ λόγια σου δοκίμια θὰ σοῦ βάλω,
δοκίμα, ἐρωτοδόκιμα δαιμονοκαμωμένα.

Κι' ἀρχίζουνε τὰ δίστιχα ἐρωτοαλφαθητάρια,
κλωνιά βασιλικόκλωνα, διπλομαργαριτάρια
κι' ἀρχίζουνε τὰ ἐκατόλογα πού τελειωμὸ δὲν ἔχουν
κι' οἱ παροιμίες ἀρχίζουνε, τὰ χρυσοπαραμύθια,
τὰ καθαρολογήματα κι' οἱ πλάνοι γλωσσοδέτες
κι' ἀρχίζουνε τὰ αἰνίγματα κι' ἀρχίζουνε οἱ μπαλλάντες.
Στὰ δίστιχα ρηγόπουλο, στὶς παροιμίες διδάχος,
στὰ παραμύθια ἀσύγκριτος, στὰ αἰνίγματα προφήτης,
στὰ καθαρολογήματα ποτάμι ἀηδονίσιο
καὶ στὶς μπαλλάντες ζωτικὸ βιολεὶ κελαηδισμένο.
Μὰ τὸ στεργνὸ δοκίμι τῆς, δοκίμι τοῦ θανάτου.
Στ' ἀπόκρημνο κι' ἀπόξενο τῆς ἀρρωστίας πηγάδι
—κι' ὅμως καθρέφτιζε λαμπρὸ τῶν οὐρανῶν τὰ κάλλη,
τὸν ἥλιο κοσμογύριστο, τὴν πούλια ὄνειροπλέχτρα,
καὶ τ' ἄστρα μάτια καὶ φτερά κάποιας ἐρωτοκρίτρας
καὶ τὸ φεγγάρι δίστιχο τῆς κρητικῆς ἀγάπης,
τὸν ξακουστὸν αὐγερινὸ τραγουδιστὴ λυράρη —
στ' ἀπόμερο κι' ἀπόξενο τῆς ἀρρωστίας πηγάδι
νὰ κατεδῆ μεσήμερα τὸ χρυσοδακτυλίδι
τὸ μυθικὸ καὶ ζωτικὸ νὰ ἔρῃ νὰ τῆς τὸ φέρει.
Σκαλι - σκαλι κατέβηκε μὰ ἢ Πνίχτρα τὸν ἀρπάξει
μὲς τὰ δαιμονοξώθεργα καὶ μὲς τὰ ζωθιοβρόχια
καὶ ὁ νιδὸς καπνοσκορπίστηκε κι' ἢ Πνίχτρα χαχανίζει.

Γειά και χαρά πού πνί ηκες σ' έρωτικό δοκίμι,
 τοῦ πηγαδιοῦ ἀγαπητικέ, γαμπρέ τῆς μαύρης Πνίχτρας.
 Ὅποιος γιά τήν ἀγάπη του πεθαίνει, δέν πεθαίνει.
 Καλοτεχνίτες μάστοροι στίς ζωγραφιές τόν ρίχνουν,
 στά μάρμαρα τόν γράφουνε ρηγάδες σκαλιστάδες
 κι' ἀρχόντοι στιχομάστορες μέσ τὰ φτερά τοῦ στίχου
 μέ χίλιες - δυό χρυσόβουλες ἤμιθεο τόν σφραγίζουν
 καί στούς μελλούμενους καιρούς εἰκόνα καί κορώνα,
 θυζαντινὸ ἀριστούργημα, θά μένει, δέν πεθαίνει,
 ὅπως τ' ἀρχαῖα τὰ μάρμαρα, οἱ ἀρχαῖες οἱ ραψωδιές,
 τὰ μέλη τὰ πινδαρικά καί τῶν δραμάτων τ' ἄνθη.
 Γειά και χαρά πού πνίγηκες σ' έρωτικό δοκίμι,
 τοῦ πηγαδιοῦ ἀγαπητικέ, γαμπρέ τῆς μαύρης Πνίχτρας».

Κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ τοὺς ξένους προσδοάει :-
 «Ἡ διαλεχτή σας συντροφιά σάν ὀμορφιά θά μένει
 στά σπίτια μας νά τριγυρνᾶ, νά τὰ χαϊδολογᾶει».

*
 **

«Πύργους λογάρι στοίβασα, κλωστής μαργαριτάρι
 κι' ἔδεσα γύρα τήν αὐλή κι' ἀσήμισα τόν φράχτη
 κι' ἔσπειρα μέσα στίς βραγιές τίς ζαφειρόπετρές μου.
 Μίλησε μίλημα καρδιάς ν' ἀναστηθῆ ἡ καρδιά μου»
 Κι' ἀρχίσανε τὰ αἰνίγματα, τὸ πρωτοπεῖραγμά της.
 Κι' ἀκούστηκε ἡ ἀπάντηση, πρώτη ξανθούλα νίκη:-

Μανουάλι ἀσημοπλούμιστο πού λάμπει στήν ἀσπράδα
 κι' ἀπάνω του λαμπάδα
 στέκει σὰ λεύκα στό βουνό, τί νᾶναι αὐτὸ ἀποκρίσου.
 —Τὸ κορμί σου.

Σάν παίζανε, σάν παίζανε μέσ τήν τριανταφυλλιά
 δυό γαλανὰ πουλιά
 πετάχτηκαν ἀπ' τὴ φραγή καί τ' ἀρπαξάν δυό φίδια
 —Τὰ δυό σου φρύδια.

Σκασμένο ρόδι κόκκινο γερμένο στό κλωνάρι
 μέ τίς σειρές μαργαριτάρι
 κι' οἱ χάντρες του νά νεύουνε στό διψασμένο χῶμα.
 —Τὸ ὄρατο σου στόμα.

Μέλι ἀπλωμένο μέσ τὸ φῶς, φλουριά κλωνι - κλωνάρι,
 στή μέση τ' ἄλωνιοῦ σιτάρι,
 φύλλα πού πέφτουν χρυσαφιὰ μέσ τήν καρδιά τοῦ δάσου.
 —Τὰ μαλλιά σου.

Τὸ γιασεμὶ στὴ γειτονιά τὸ μωσκοβολισμένο
 ἀκρόγυαλο ἀνθισμένο,
 στάλες νερὰ νὰ σπάζουνε κλωνιές - κλωνιές κομμάτια.
 —Τὰ δύο σου μάτια.

*

**

Μιά νύχτα ἐλιγοθύμησε στὰ κλώνια τὸ φεγγάρι
 κι' ἤρθαν τ' ἀρώματα τῆς γῆς γιὰ νὰ τὸ συνεφέρουν.
 Μύρισε πέρα ὁ μενεξὲς κι' ἀπάντησαν τὰ κρίνα
 κι' ἕνας ἀνθὸς τῆς νεραντζιάς διπλοτριπλομυρίζει
 καὶ σκάζει τὸ γαρούφαλλο μὲ τὸ πνιγμένο μύρο,
 σπαρτάρησε κι' ἀπόκρυψε τ' ἄθωο κυκλαμινάκι.
 Μὰ τὸ φεγγάρι ξύπνησε κι' ἄρχισε ν' ἀνασταίνει
 στὰ μύρα τοῦ ἑκατόφυλλου, τὸ κάθε φύλλα κόσμος.
 Ζαλίστηκε, ἀποχάθηκε μὲς τίς αὐλές ὁ ρήγας
 κι' ἀρχίσαν μὲς τὸ στόμα του τὰ ἐρωτοαλφαθητάρια,
 σὰν τὸ νεράκι ἀπ' τὴν πηγὴ, νὰ τρέχουν καὶ νὰ φεύγουν:

Α στρα τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ κι' ἀνθοὶ τοῦ παραδείσου
 μὲς τὸ κορμί σου ἀνθίζουν
 καὶ τὰ κρασιὰ τὰ κόκκινα στάζουν μὲς τὸ φιλί σου
 κι' ὅποιο φιλιὰς ζαλίζουν.

Κι' ἀνάμεσα στὰ στήθη σου μιὰ πέρδικα φωλιάζει
 σὲ μιὰ φωλιά μὲ γιασεμί.
 Γιὰ τοῦτες τίς γλυκάδες σου ποιός, φῶς μου, δὲν ἀλλάζει.
 μὲ τὰ φιλιὰ σου τὴν ψυχὴ;

Β ἄζω μιὰ τρίχα σου ξανθὴ στὸ ζύγι νὰ ζυγίσω
 καὶ τὰ νικάει τ' ἀνθοφλουριά,
 στὸν χρυσοχὸ τὸν μάλιστα τὴν πάω νὰ τὴν πουλήσω
 τόσα διαμάντια δὲν κρατᾶ.

Τοῦ ἡλίου τὴν δείχνω νὰ μοῦ πῆ στὸν κόσμον ποιὸς τὴν παίρνει;
 ποιὸς παραδγαίνει θησαυρὸς;
 κι' ὁ ἡλιος ὁ πολύξερος τὴν κεφαλὴ του γέρνει
 καὶ λέγει: «μῆτε κι' ὁ Θεὸς».

Γ εμίζω τὰ ποτήρια μου μὲ δυνατὰ κρασιὰ
 κι' ἀπαντᾶ τὰ πίνω,
 στάζω σταφύλι καὶ κρασιὸ σὰ δρόσο ἢ φυλλωσιὰ
 μὰ στὸ κρασιὸ δὲ σβύνω.

Κι' ὅταν γυρίσω καὶ σὲ δῶ, τοῦ παραδείσου ἀνθὲ,
 κρὺο νερὸ κι' ἂν πίνω
 ζαλίζομαι, παραπατῶ κι' ἀπομεθῶ γιὰ σὲ
 καὶ στὸ κρασιὸ ἀποσβύνω.

Δ υὸ στήθη, καφουρόστηθα στὸν κόρφο σου θαραίνου
 ποιὸς νᾶχει τὸ παγέρι
 νὰ τοὺς μαζέψει τοὺς καρπούς πού στέκουν καὶ προσμένουν
 τοῦ τρυγητῆ τὸ χέρι!

Τῆς πεταλούδας τὰ φτερά θὰ πάρω στὸ κορμί μου
 —στὸ λέω σὰν παραμῦθι—
 καὶ μὲ κλεφτᾶτο φίλημα θὰ γράψω τὴ ζωὴ μου
 στὰ γιασεμιά σου στήθη.

Ε ται σὰ ρίχνεις τὴ ματιὰ τρεχάμενα νερά
 στέκουν καὶ κολυμπώνουν
 καὶ χάνουν τὰ πετούμενα μεμιάς τὰ λογικά
 καὶ πέφτουν καὶ ματώνουν.

Κι' ἂν εἶναι ἀνέμοι καὶ περνοῦν μπροστὰ σου γονατοῦν
 καὶ σὰν τίς πέτρες μένου
 κι' ἀπὸ τὴ γῆ ἀνασταίνονται οἱ νεκροὶ καὶ περπατοῦν
 κι' οἱ ζωντανοὶ πεθαίνουν.

Ζ ὕμωσε τὰ τριαντάφυλλα σὲ σκάφη πλουμισμένη
 μὲ τ' ἀκριδὸ φλουρί
 καὶ σ' ἔπλασε ἢ μητέρα σου χρυσαφοκαπνισμένη
 καὶ ροδοπόρφυρη.

Καὶ στ' ἀργαστήρι σκλάβωσε τίς πιὸ χρυσὲς ἀχτίδες
 τίς ἄπλωσε κλωστή
 κι' ἀπ' τίς ἀχτίδες ἔπλεξε τίς ὥριες σου πλεξίδες
 πού φτάνουν ὡς τὴ γῆ.

Η λίου φωτιὰ κι' ἀσπρόμελο καὶ μεταξοκλωστὲς
 πήρε καὶ σ' ἔπλασε ὁ Θεὸς μου
 κι' ἔθε περνᾶς φουντώνουγε στὰ πάντα πυρκαγιῆς
 καὶ σβεί ἢ καρδιά παντοῦ τοῦ κόσμου,

καὶ ποταμοὶ σ' ἀκολουθοῦν οἱ γλύκες στὰ στενά
 κι' ἀκοῦς ν' ἀχολογᾷ ἢ χάρη
 τοῦ μεταξιοῦ πού κρέμεται κι' ἀγέρας τὸ χτυπᾶ,
 ἔταν πατάς τ' ὠραῖο ποδάρι.

Θ εέ, καὶ νᾶταν ἢ ὁμορφιά πραγμάτια νὰ πουλιέται
 ἀνθόνερο, γλυκὸ κρασί,
 μεταξωτὸ ἀστροκέντητο, λιγὸ π' ἀγεροσειέται
 κι' ἀσημοκάπνιστο κουτί.

Στίς ἄσκημες ἀσπρόμελο καὶ γλύκα θὰ πουλοῦσα
 κι' ἕνα χλωρόκλαδο ὁμορφιῆς,
 κι' ὄλο ὁμορφιῆς βασιλικῆς τὴ γῆ θὰ πλημμυροῦσα
 νὰ μὴν ὑπάρχουν ἀσκημέες.

Ι σκιος δὲν ἦταν στὰ στενά κι' οἱ πέτρες ἐραγίζαν
 μέσα στὴν κάψα τὴν πολλή
 κι' οἱ τοῖχοι πήρανε φωτιά κι' ἀπ' τὴν πυράδα ἀχνίζαν
 τὰ πάντα ὀλόγυρα στὴ γῆ.

Μὲς τὸ καταμεσήμερο βγῆκες νὰ περπατήσεις
 κι' ἴσκιος ἀπλωθῆκαν στὰ στενά,
 ἴσκιος πυκνοί, πλατύφυλλοι κι' ἐδρόσισαν τὴ φύση
 ἀγέρια δροσινά.

Κ αταμεσις στὰ στήθη σου τὸ γιασεμί βλασταίνει.
 Νὰ σ' ὀνομάσω γιασεμί;
 Πετάει κλαδιά τὸ γιασεμί κι' ἀπλώνει καὶ πληθαίνει
 καὶ θὰ σκεπάσει τὴν αὐλή.

Γι' αὐτὸ σὲ λέω τριανταφυλλιὰ μὲ τὰ τριαντάφυλλά σου
 καὶ τ' ἀγκαθάκια στὰ πλευρά.
 Χαρίζεις τὴν ἀνάσταση μὲ τὰ χαμόγελά σου,
 μαζί κεντᾶς καὶ τὴν καρδιά.

Λ ἀμπεὶς σὰν ἥλιος χρυσαφὶς τὴν ὥρα ποὺ γεννιέται,
 τριαντάφυλλο κι' ἀνθεὶς
 καὶ στάξεις τὸ ροδόσταγμα κι' ὁ κόμπος σου κυλιέται
 σὰ δρόσος τῆς αὐγῆς.

Κυλᾶ καὶ πάει στ' ἀνθόσταμνο τῶν θαμβασοστηθιῶν σου
 πεξεύει κι' ἀγρυπνᾶ
 ἔπως ὁ ἥλιος κάθε αὐγὴ στίς δίπλες τῶν μαλλιῶν σου
 πεξεύει καὶ γλεντᾶ.

Μ ιὰ μέλισσα ὀλοτριγυρα στὰ χεῖλη σου πετάει,
 τρελλαίνεται κι' ὀρμᾶ
 κι' ὡς ἦταν ἔτσι ὀλάνοιχτο τὸ στόμα σου κυλάει
 καὶ στὰ δοντάκια σου χτυπᾶ.

Ἄνθος τὰ χεῖλη σου θαρρεῖ καὶ πῆγε νὰ καθίσει
 καὶ τὴν γλυκάδα τους νὰ πιῇ,
 νὰ πάρει γύρη γλυκερὴ καὶ δρόσο νὰ ρουφήσει,
 μέλι νὰ κάμει καὶ κερὶ.

Ν υχοπατᾶς ὅθε περγᾶς κι' ἡ γῆς ἀναγαλιάζει
 κι' ἡ μαντζουράνα ἀνθεῖ
 κεντᾶ δικέφαλους ἀητούς καὶ Παναγίες χαράζει
 τὸ θῆμα ὅπου σταθῆ.

Κι' ἐμένα ἐμικροπάτησες κι' ἀπὸ λιγνὸ χορτᾶρι
 τώρα μεσουρανῶ.
 Ἔγινα πλάτανος χλωρὸς καὶ τὰ πουλιὰ ἔχω πάρει
 κι' ἴσκιους δροσοβολῶ.

Ξ ανθομαλλού, οί πλεξούδες σου φωλιές είναι γιοματές
 πού παίζου τὰ πουλιά
 και δάση μ' άγριολούλουδα και χλοϊσμένες στράτες
 κι' άνθοδουνοπλαγιά.

Γιά δός μου τίς πλεξούδες σου νά τίς διπλοφιλήσω,
 νά τίς στεφανωθῶ,
 ἢ φέρτες γύρα στὸν λαιμό και σφίχ'τες νά λυγίσω,
 γ' άποθανατωθῶ.

Ο ἥλιος κι' άν βγῆ στὸν οὐρανὸ γιά μένα δὲν γεννιέται
 μηδὲ μεσουρανεῖ
 ἐξὸν άν βγῆ κι' ἢ νερατζιά και πρασινολογιέται
 κι' ὀλοῦθε περπατεῖ.

Κι' ὅταν κλειστῆ στή κάμαρη τότε ὁ ἥλιος βασιλεύει
 και χάνεται άπ' τῆ γῆ.
 Μά άν τριγυρνά και πάρωρα ἥλιος πολὺς σαλεύει
 και φῶς άνθοβολεῖ.

Π ἦρα τῆ στράτα τὸ στρατί, περνῶ άπ' τὸ σπιτικό σου
 κι' εἶδα τριαντάφυλλα άνοιχτά,
 κι' εἶπα πῶς βγῆκε στὸν φραγμὸ τὸ ροδομάγουλό σου
 και με τὸ φῶς πεζογελαῖ.

Κι' άπ' τὸ πολὺ τὸ παίδεμα σκύδω και τὰ φιλάω
 και τοὺς ρουφῶ τὴν εὐωδιά.
 Τ' άγκάθια με κατάκοφαν κι' άπ' τὸ κεντρί πονάω
 κι' άπ' τῆ δικῆ σου άπονιά.

Ρ οδόσταγμα άπ' τὰ στήθη σου ροδοτρεχολογάει
 σά λούξεις τὸ κορμί
 κι' άπ' τὰ μαλλιά σου άσπρόμελο κομποκυλαῖ και πάει
 σά δρόσο τὴν αὐγή.

Κι' άπ' τὸ νερὸ πού χάνεται συντέφια και κοράλλια
 ὀλοῦθε ξεμυτοῦν
 και θγαίνουν τὰ τριαντάφυλλα, φλουριά τὰ πορτοκάλια
 κι' οἱ φυλλωσιές βλαστοῦν.

Σ ηκώθηκες πρωτὶ - πρωτὶ κι' ἐστάθης στὸν καθρέφτη
 νά πλέξεις τὰ μαλλιά,
 κλωστὲς χρυσάφι χτένισες και τὸ χρυσάφι πέφτει
 στοὺς ὤμους σάν κλωνιά.

Και νά! ὁ καθρέφτης σάστισε, ζαλιστήκε και παίρνει
 τ' άνθρώπου τῆ μιλιά,
 γυρνά και κουθεντιάζει σε, γλυκόλογα σοῦ φέρνει
 και σοῦ χαϊδεύει τὰ μαλλιά.

Τ ριανταφυλλοζύμωτη, πεθαίνει ὅποιος θωρεῖ σε,
διψᾷ, παραλαλεῖ,
σὰ μέρα τοῦ καλοκαιριοῦ μὲ τις πυράδες εἶσαι
κι' εἴμαστε ἐμεῖς ἡ γῆ.

Ρίξε τὸ δροσολόγημα νὰ λιγαστέφει ἡ φλόγα
κι' οἱ καρδιοφλογισμοί.
Εἶσαι στὰ στήθη μας θαθιὰ σὰν τὸ κρασί στὴ ρόγα
καὶ θὰ καῆς μαζί.

Υ πνος χλωρός, πλατύφυλλος στὰ στήθη σου ξαπλώνει,
τὰ χέρια σου φιλᾷ,
καθὼς τὸ φύλλο σέρνεται, στὰ μάγουλα σκαλώνει,
στὰ μάγουλα κολλᾷ.

Μὰ ἀποκοιμῆται στὰ στερνὰ πάνω στὰ δλέφαρά σου
νεραῖδοχτύπητος
καὶ χασμουριέται τὴν αὐγὴ πὰ στὰ ξανθὰ μαλλιά σου
ἀγουροζύπνητος.

Φ ἀνήκωνε τὰ στήθη σου κι' ἀστραψε εὐτύς ἡ δύση
καὶ ραγιστήκαν τὰ θουνὰ
καὶ τὰ δεντρά ἐγονάτισαν, πέφτει τὸ κυπαρίσσι
καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ πετεινά.

Κι' ἐσταματήσαν τὰ νερά καὶ τ' ἄνθη ἐμαραθῆκαν,
θγήκαν τὰ φάρια ἀπ' τὸ νερὸ
καὶ τ' ἄστρα ἐκατρακύλησαν, τοὺς οὐρανοὺς ἀφήκαν
κι' ὄλα πνιγήκαν στὸν γιालό.

Χ ἀμογελᾷς καὶ σπάζουνε οἱ πέτρες κι' ἀναδλύζουν
χιλίες δροσπηγές,
τὰ ξεροκλώνια δλόχλωρα γίνονται καὶ γεμίζουν
ἄνθη καὶ φυλλωσιές.

Κι' ἂν εἶν' καλοκαιριάτικη καὶ διψασμένη μέρα
κρύα φυσὰ πνοή,
λαλεῖς καὶ τὰ πρωτόδροχα μᾶς ἦρθαν ἀπὸ πέρα
νὰ ξεδιψάσει ἡ γῆ.

Ψ ιντρή κυρά, τριανταφυλλιά χελιδονοφρυδάτη
σὰν κίνησες νὰ πᾶς
σὰν τὸ κλωνι βασιλικὸ μὲ τὰ χρυσᾷ γιομάτη
τὸ φῶς γύρω σκορπᾷς.

Σκορπᾷς στὴν στράτα γιαισεμιά, τὸν μόνσκο στὸν ἀγέρα,
γαρούφαλλα στὴ γῆ,
κι' ἀπὸ τὸν μόνσκο ράγισαν οἱ τοῖχοι κι' ἐκεῖ πέρα
ἀνοίξαν οἱ οὐρανοί.

Ω ρα καλή στ' άγκαθερά που άπ' την περπατησιά σου
σκόνη κρατάν φιλή
και γιασεμολογιούνται πιά και μοιάζουν με του δάσου
χλόη ακριβοδιαλεχτή.

Πέφτω κι' έγω στ' άγκαθερά τὰ ξώδεργα να στήσω
για τ' ακριβό πουλι
μήν τάχα σου παράπесе να τὸ κορφολογήσω
ένα θερμό φιλί.

**

Έτσι λυγίζει ή κεφαλή βιολέττας που γυστάζει,
σχύδει άπ' τη δρόσο τ' άζεμένο γαρούφαλλο στη γλάστρα.
Πνοή χτυπά στα φύλλα της, τὰ χρυσαφιά μαλλιά της
κι' οι βλεφαρίδες πλέχτηκαν και κλείσανε τὰ μάτια.
Νυστάζει από τ' άκούσματα ή βιολέττα Άροδαφνούσα.
Χίλιες ψυχές τριγύρω της νανούρισμα άναπλέκουν:-

Τὸν τρυφερό ύπνο μενεξέ στα γιασεμιά κοιμήσου,
σκέψη του γιασεμιού.
Πάρε φτερά και πέταξε και σαν τὸ φῶς διαλύσου
στοὺς κόσμους τ' άστεριού.

Μάη, φαιδρέ, άνθομάη μου, πάρ' τη στα περιβόλια,
στὸν άσημένιο άνθό
δαχτυλιδάκια πάρε της και τ' άσημιά βραχιόλια,
και χάντρες στὸν λαιμό.

Πάρ' τη στην Πόλη για χρυσά και για κωνσταντινάτα,
φλουριά στη Βενετιά,
στα Γιάννενα γι' άσημικά, στη γῆ τῆ μαυρομάτα,
την Πάφο, για καρδιά.

Και φέρ' την πίσω, Μάη μου, σὰ Μάη μέσα στην πλάση,
μ' αυτό τ' άνθοκορμί
πρωτ'-πρωτ' τριαντάφυλλο τὸν κόσμο μας να πλάσει,
να ξαναθίσει ή γῆ.

Κι' άποκοιμήθηκε ο άνθος στὸ γιασεμί της στῶμα.
Στῆς Πάφου τὰ μεταξωτὰ κουκούλι τὸ κορμί της.
Λεδάντα στὸ προσκέφαλο, λεδάντα κι' ή πνοή της.
Και τ' όνειρο ξεμύτισε κι' ὡς εἶδε τέτοια κάλλη,
άπομεθᾶ, τρελλαίνεται και στήγει πανηγύρια:-

«Ώρα καλή κι' ὦρα χρυσή κι' ὦρα μαργαριτάρι
τὸν ἥλιο σαν παντρεύουνε με τ' άσημί φεγγάρι.
Παίρνουν κλωστή, χρυσοκλωστή και δένουν τὰ φτερά του
και δένουν τὸν χρυσαετό με τὴν περιστέρα του.

Σιτάρι, χρυσοσίταρο μαλαματοπλυμένο,
εὐτυχισμένο ἀντρόγυνο, καλοζευγαρωμένο.
Στις σκάφες μὲ τ' ἀνθόγερο πλυμένο χάντρα-χά τρα
περιστερούλα ἢ νύφη μας μὲ τὸν ἀητὸ τὸν ἀντρα.

Βελόνι, χρυσοβέλονο, κεντᾶς μὲ τὸ μετάξι
κι' ἀνθίζουνε στὸ στρώμα τους βασιλικά μὲ τάξη
Κι' ἂν τὸ κεντᾶ τὸ δάχτυλο ροδόσταμα σταλάζει
τρανὸ δικέφαλο ἀητὸ καὶ δυὸ σταυροὺς χαράζει.

Σὰ θεμωνιές τοῦ γιασεμιοῦ τ' ἀφρόπλαστα σεντόνια
νὰ τὰ τυλίγουν τὰ κορμιὰ σὰν τοὺς ἀνθούς τὰ κλώνια.
Καὶ τὰ κεφάλια τὰ χλωρὰ στὰ κρίνα προσκεφάλια
νὰ γέρνουν καὶ νὰ φέγγουνε δίπλαρα πορτοκάλια.

Κυλήστε τὸν χρυσαετὸ μὲς τ' ἀπλωμένο στρώμα,
πάντα ν' ἀνθίζει τὸ κορμὶ καὶ νὰ ποθῆ τὸ στόμα,
πλημμύρες τὰ βασιλικά τριγύρα νὰ βλασταίνουν
νὰ θησαυρίζουν τὴ ζωὴ καὶ νὰ τὴν ἀνασταίνουν.

Ψαλίδι, χρυσοψάλιδο, καὶ χτένα πεταλούδα
γιὰ τὴ χωρίστρα τοῦ γαμπροῦ, τῆς νύφης τὴν πλεξούδα
κι' ἀνθόγερο βασιλικό, στίς γειτονιές ν' ἀρέσουν
καὶ νὰ χτυπήσουν οἱ καρδιές καὶ νὰ τοὺς ἐπαινέσουν.

Ἔλα νὰ ντύσεις τὸν γαμπρὸ μὲ κόκκινο ζωνάρι,
κόκκινο, κατακόκκινο, σὰν τὴ δική τους χάρη.
Καὶ μπήξε τὸ γαρούφαλλο στὰ λαμπερὰ μαλλιά του
κόκκινη σὰν γαρούφαλλο ἢ ἀκράτητη χαρὰ του.

Ντύσε καὶ τὴ νυφούλα μας διπλοκαμαρωμένη
τριαναφυλλιά κατάλευκη τοῦ Μάρτη φουντωμένη.
Λεμονανθὸς κατάλευκος στὰ χρυσαφιά μαλλιά της,
λεμονανθὸς κι' ἢ παρθενιά στὴ γιασεμιὰ καρδιά της.

Πατέρα ἀητὲ καὶ μάνα ἀνθὲ, φιλήστε τὴ ζωὴ σας
μαχαίρια κατακόβουνε κομμάτια τὸ κορμὶ σας.
Βασιλικὸν ἀνάθρεψες, στὴ γλάστρα μαντζουράνα
καὶ τὸ γεράκι ἀπόσπασε τὸν θησαυρὸ ἀπ' τὴ μάνα.

Ἔωρα καλὴ κι' ὦρα ἀγαθὴ κι' ὦρα μαργαριτάρι
τὸν ἥλιο σὰν παντρεύουνε μὲ τ' ἀσημὶ φεγγάρι.
Περνοῦν κλωστή, χρυσοκλωστή καὶ δένουν τὰ φτερά του
καὶ δένουν τὸν χρυσαετὸ μὲ τὴν περιστέρα του.

Μὲς τ' ἀπλωμένο ἀσπρόμελο πάτα, γαμπρέ, τὸ πόδι
καὶ πὰ στ' ἀνώφλι ρίξε το καὶ σκόρπισε τὸ ρόδι.
Νὰ γίνει ἀσπρόμελη ἢ ζωὴ νὰ διπλανθοβολήσει
καὶ μὲ βλαστοὺς πλατύφυλλους τὸ σπῆτι νὰ γεμίσει.

Πρέπουν χαρές στ' αντρόγυνο, δαφνόφυλλα νά παίζει,
πρέπει σ' έμάς κατάφορτο διπλό - τριπλό τραπέζι,
καί τ' άσπρο διπλοπότηρο και τó κρασί τ' άηδόνι
καί τά παιχνίδια στις αλλές νά μή μου ξημερώνει.

*

**

Ποιός είδε άγάπη νά περνά τόν κόσμο δίχως δάκρυ;
Τό μυστικό κι' άν κρατηθῆ μιá μέρα θά βλαστήσει,
νά δώσει κλώνους και κλωνιά, φύλλα, ν' άνθοβολήσει
νά μαθευτῆ στή γειτονιά κι' ó κόσμος νά τó μάθει.
Κι' ἡ ρήγισσα ἡ κακούργισσα τó μυστικό μαθαίνει.
Σπέρνει τόν χάρο στά κλωνιά, κλωνι - κλωνι τά καίει,
μές τις αλλές θανατικό σκορπά και τις ρημάζει.
Τήν κορασιά αποτέλειωσε μέσ τó πρωτάνθισμά της.
Δέν έκλαψαν για τά κλωνιά. Τοῦ χρόνου θά βλαστήσουν
διπλά-τριπλά νά σκεπαστοῦν κι' οί γειτονιές κι' ó κόσμος.
Δέν έκλαψαν για τις αλλές. Καινούργιες θά προσβάλουν
μέ λεμονόδεντρα πολλά κι' άνθοβραγιές και φράχτες.
Έκλάψανε τήν κορασιά πού δέν θά ξαναειδοῦνε:-

Ἡ νεραντζούλα ἡ ακριβῆ στό περιβόλι στέκει
χωρίς πράσινολόγημα τά δάχτυλα αναπλέκει.
Τῆ βρήκε στ' άνθοβόλημα μιá πυρκαγιά δρεπάνι
κι' απόκοψε τόν άνθισμό κι' αφήκε τó κοτσάνι.

Τρεις αδελφές στή γειτονιά, τρεις αδελφές στόν κόσμο
τριανταφυλλιά και λεμονιά και τó φτωχούλι δύοσμο.
Τά ρόδα έκορφολόγησαν, τῆ λεμονιά έκλαδέψαν,
τόν δύοσμο έκαταπάτησαν, τῆ γειτονιά στερέψαν.

Ἡ γλάστρα έπυκνοφούντωσε μέσ τόν βασιλικό της
κι' έπαίξαν μέ τά φύλλα της, τόν μοσκοβολισμό της.
Μά άφóτου έκορφολόγησαν τó εὔωδιαστό χορτάρι
ἡ γλάστρα μας ρημάχτηκε και φάνταξε λιθάρι.

Δικέφαλος χρυσαετός τά σύγγεφα χαράζει
μέ τ' άπλωτά φτερούγια του ἴσκιό βαρὺ σταλάζει.
Κομένα νυχποδαρα πουλλάκια δέν σπαράζουν,
φαλιδισμένα τά φτερά κανένα δέν τρομάζουν.

Οί στρατές πυκνοφούντωσαν μέσ τó παχύ χορτάρι
και τά νερά έμουρμούριζαν κι' άνθοῦσε τó λιθάρι,
Μά τó χορτάρι έμάδησε και τά νερά έσιωπήσαν
κι' οί στρατές οί κατάχλωρες άγκαθερά έγειμισαν.

Κλαίνε τά μάτια τῆν αυγή, κλαίνε τó μεσημέρι,
κλαίνε τó βράδυ όταν φανῆ στόν οὐρανό τ' άστέρι
και κλαίνε μέσα στ' όνειρο κλειστά-κλειστά ματάκια,
μά κλαίνε έσένα πιό πολύ τά γιασεμιά παιδάκια.

**

Σὲ μούλα χρυσοκάπουλη τραγουδιστῆς περνοῦσε.
Στὸν δεκαπεντασύλλαβο μαστόρεψε τὸν μῦθο:-

Ἕμνε χρυσὲ τῆς ὀμορφιάς κι' ἀνθὲ τῆς τέχνης πρῶτε,
μῦθε παλιέ, πού ξύπνησες μὲς τὴν καινούργια Κύπρο,
ὅπως ξυπνάει τὶς ἀνοιξες ἢ πλάση μὲ τὸν σπόρο,
ὦ Ἀροδαφνοῦσα, μάγισσα καὶ πρώτη ἐρωτοκρίτρα
καὶ χρυσομελιτάρισσα κι' ἀπριλοφορεμένη,
χελιδονογλυκὸ χεῖλη κι' ἐρωτοτραγουδίστρα
καὶ τῆς Κυπραίτσας γῆς ψυχὴ, ψυχὴ μου Ἀροδαφνοῦσα,
σὰ μῆλο νὰ κατακοπῶ σὰ ρόδι νὰ σκορπίσω
καὶ σὰν καπνὸς ν' ἀνεμιστῶ, κυρά, ἀν σὲ λησμονήσω.
— Ἀπ' τὴν Φραγκιά τὸ σόι μου καὶ κατοικιά μου ἡ Κύπρος
μὰ ἐρωτοπλάνταχτη ἢ καρδιά κι' ἢ σκέψη ὠραισιπλάστρα.
Τὸν μῦθο μου περίπλεξαν κι' ἢ ρήγισσα Ἀφροδίτη
ξανάζησε στοὺς κόρφους μου μ' ἕνα καινούργιο θῶρι.
Κι' εἶμαι καθρέφτης ξενικός, βενέτικος καθρέφτης,
πού τὴν Κυπραίτσά ψυχὴ θαθιά του καθρεφτίζει.
Στὸν μῦθο μου οἱ ἀξέφραστες σαλεύουνε γλυκάδες
κι' οἱ νοστιμιές κι' οἱ λυρισμοὶ κι' οἱ καῦμοὶ κι' οἱ πόθοι
κι' οἱ ξανθομάλλες ἐρωτιές κι' οἱ τρισαγάζιες μνημίες
καὶ τὸ χρυσὸ ἀνατρίχιασμα κι' οἱ μουσικὲς τῶν ὄρκων
καὶ τῶν φιλιῶν οἱ πλήμμυρες καὶ τῶν χαδιῶν ὁ Μάης
κι' ἢ ζήλια ἢ πρασινόθωρη κι' ἢ φόνισσα ὑποψία.
Κι' ὄλα μαζὶ κι' οἱ νοστιμιές κι' οἱ ἐρωτιές κι' οἱ μνημίες
καὶ τὰ φιλιὰ κι' οἱ καῦμοὶ κι' οἱ ζήλιες κι' οἱ ὑποψίες
αἰσθηήματα Κυπραίτικα ριχτὰ σ' ἕνα καθρέφτη.
Κι' ὄλο τὸ μαῦρο δρᾶμα μου τὸ δρᾶμα ὀλης τῆς Κύπρου.

— Σοῦ μῆνυσε ἢ κακούργισσα νὰ πορευθῆς στὸν πύργο,
στὸν πύργο, τὸν ἐφτάπυργο, τὸ φιδοπλεματάρη,
τριανταφυλλιά τῆς γειτονιάς καὶ τοῦ καζᾶ στολίδι.
Βάζεις τὸν Μάη γιὰ κάζακα καὶ τὸν Ἀπρίλη ζώνη
κι' ὄλα τὰ λούλουδα τῆς γῆς στολίδια καὶ κεντίδια,
κι' ἀχεροποίητη φάνταζες ἀγάλια ὅθε περνοῦσες
κι' ὅ,τι πατοῦσες βλάσταινε καὶ γέμιζε μὲ μόσκο
κι' ὄλοῦθε γλυκανθίζανε λάμπες τοῦ μαλαμάτου
μεθύσια κοιλανιώτικα, παφίτικες ἀγάπες,
παραλιμνίτικοι σκοποὶ, λάμπες τῆς ντόπιας Τέχνης.
Καὶ μιὰ φωνὴ καὶ μιὰ λαλιὰ τριγύριζε τὶς στράτες:
«Κόρη, γιὰ δός μου θάνατο, κόρη, γιὰ δός μου πόθο»
Κι' ἤσουν θρησκεία ἑνὸς λαοῦ καὶ μιᾶς φυλῆς πατρίδα,
τοῦ ρήγα τοῦ ἐρωτόκριτου τὸ ἐρωτορηγάτο.
Στὸν πύργο, τὸν ἐφτάπυργο, τὸν φιδοπλεματάρη,
δίσεχτος χρόνος κλάδωνε τῆς ρήγισσας ἢ ζήλια
πού ὄλοῦθε μάγια κάρφωνε σὰ μάγισσα τεχνίτρα
καὶ ξόρκιζε τὰ ζωτικὰ καὶ δαυμονοκαλοῦσε
καὶ μπαίνοντας, ἀνθόκλαδε, σὲ χτύπησε καὶ πάει.

Μὰ τῆς καρδιάς σου ὁ στεναγμός στὰ πέρατα μισεύει
 σὰν χελιδονοσπαθίσματα σκίζοντας τὸν ἀγέρα
 καὶ στὴν καρδιά τοῦ βασιλιᾶ τὸ μήνυμα κομίζει.

Μήτε τῆς στάλας τὸ φευγιὸ σὰν πέφτει ἀπὸ τὰ νέφη,
 μηδὲ τοῦ νοῦ τ' ἀνάβλεμμα στῆς προφητείας τὶς ὥρες
 κι' οὔτε τῆς μάγας ἔμπνευσης ἢ ἀστραφτερῆ γοργάδα
 ξεπέρασαν τὸ γύρισμα τοῦ μηνυμένου ρήγα.

«ὦ! ποῦ σὲ τάγιζα μωσκιές καὶ μέλι ἀπ' τὴν Κυθραία
 καὶ σαψυχιές λιθανωτὲς σοῦ ξάπλωνα στὸ στρώμα,
 τοῦ νοῦ μου ροδοχάραμα καὶ τῆς καρδιάς μου κρίνε,
 φλουρί μου διπλομάλαμο κι' ἀνθοκωνσταντινᾶτο,
 ἄνοιξε τὰ ματάκια σου τὶς ζωγραφιές τοῦ κόσμου
 κι' ἄνοιξε τὰ χειλάκια σου τὶς γλυκοβρυσσομάνες
 καὶ τὴ μιλιὰ σου ξέδεσε νὰ σκλαβωθοῦν οἱ πλάσες»

Τὸ κλάμα τὸ μακρόσυρτο, γιομάτο ἕνα ποτάμι.

Κι' ἀπ' τὸ θηγάρι τὸ χρυσὸ χρυσόλαβο μαχαίρι
 τραβᾷ, στηθοκαρφώνεται καὶ πλάι σου μαρμαρώνει
 κι' ἀντάμα ἐκοιμηθήκατε ρῆγες μαρμαρωμένοι.

Μὰ τοῦ καιροῦ τὸ γύρισμα θὰ σᾶς ξαναγεννήσει,
 ἐσὲ τὸν ἐρωτόκριτο, τὸν καρδιοφλογισμένο,
 κι' ἐσένα τὴν ἀξέφραστη τὴν μάλιστα Ἀροδαφνοῦσα,
 ὦ ἐσὲ καθρέφτη ξενικέ, βενέτικε καθρέφτη
 ποὺ τὴν Κυπραίισσα ψυχὴ θαθιά σου καθρεφτίζεις
 ὕμνε χρυσὲ τῆς ὁμορφιάς κι' ἀνθὲ τῆς τέχνης πρῶτε,
 μῦθε παλιέ, ποῦ ξύπνησες μὲς τὴν καινούργια Κύπρο;

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ο ΟΥ ΤΑΜΣΙ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

(΄Αφιερωμένο στη Chouette δείγμα αιώνας αγάπης)

I

Όταν, διαβάζοντας για πρώτη φορά, το 1970, τα ποιήματα του Ου Τάμσι, σκέφθηκα να τα μεταφράσω στα Έλληνικά, ήξερα καλά, πώς μια τέτοια απόφαση, δε θάτανε εύκολη στην εκτέλεσή της. Αυτές οι εργασίες είναι στα σίγουρα χρήσιμες και άναγκαίες, είναι όμως κάποτε και οι πιο δύστροπες. Γρήγορα όμως έπαυσα να σκέφτομαι τον κόπο και την εθύνη τέτοιας δουλειάς. Γιατί έτσι έμπαινα σ' ένα πρωτόγνωρο κόσμο, αρχίζα ένα ταξίδι καταπληχτικό μέσα στις εμπειρίες ενός άλλου, που από το 1964 είχε γίνει αγαπητός φίλος. Κι' ανάμεσα από τις δικές του εμπειρίες γνώριζα τα όνειρα, τους κόπους και τις κραυγές της Αφρικάνικης γής, του Μαύρου, που αφού είχε δουλέψει σκλάβος για αιώνες, ξεπετούσε ελεύθερος να βρῆ τῆ θέση του κάτω από τον ουράνιο θόλο.

Χρειάστηκε στα σίγουρα πολύς, πάρα πολύς καιρός, για να συμπληρώσω το έργο που είχα αναλάβει. Έτσι μέχρι το 1972 είχα προχωρήσει μόνο ανάμεσα από το μισό έργο του Ου Τάμσι. Όταν τα ΄Ηνωμένα Έθνη μου ανάθεσαν μια υπεύθυνη θέση στην ΄Αποστολή του Μόνιμου ΄Εκπρόσωπου του Προγράμματος ΄Αναπτύξεως στο Λάγος της Νιγηρίας, αποφάσισα να αφήσω το μεταφραστικό μου έργο μισοτέλειωτο μέχρις ότου να γνωρίσω, πιο καλά, την μαύρη Αφρικάνικη ζωή και πραγματικότητα. Έτσι ήταν μονάχα μετά από τον γυρισμό μου στη Γαλλία, το 1974, που ξανάρχισα το έργο και το συμπλήρωσα. Ο Ου Τάμσι δεν αποτελεί συνηθισμένο φαινόμενο. Δεν είναι ένας συγγραφέας που κρίνεται από το κάθε ποιητικό του βιβλίο ξεχωριστά. Το έργο του αποτελεί ένα σύνολο αρμονικό. Τα ποιήματά του βρίσκονται σε συνάρτηση, με μια αλληλουχία καταστάσεων, πραγμάτων και ιδεών. Η κάθε καινούργια ποιητική συλλογή είναι μια νέα οικοδομή πάνω στη βάση της προηγούμενης του δημιουργίας και δεν μπορεί να διασπαστεί, έτσι ξεκάρφωτα, ξέχωρα από το προηγούμενό του έργο. Και σε μια έκλογή από τα ποιήματά του το διάλεγμα του καθενός πρέπει να γίνει με μεγάλη προσοχή για να δίνει στον αναγνώστη όχι μόνο τῆ χαρά και τῆν απόλαυση ενός καλού δημιουργήματος, μα ακόμη τῆν απαραίτητη βάση για τῆν κατανόηση του έργου που επακολουθεῖ.

II

Ο Gérard Felix - Tchicuya, γνωστός κάτω από το λογοτεχνικό ψευδώνυμο του U'Tam'Si (Ου Τάμσι) γεννήθηκε στις 25 Αυγούστου 1931 στο Mpili στην τότε Γαλλική αποικία του Moyen Congo. Μεγάλα ιστορικά γεγονότα έχουν κι' άλλες αρχίσει να οδηγούν τον κόσμο στον προσεχή κατακλυσμό, στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Από τῆν μια μεριά, ἔχει κι' άλλας παραπάνω από ένα χρόνο πού ἡ κατάρρευση τῆς οικονομίας, πού πρωτάρχισε στις ΄Ηνωμένες Πολιτείες, ἔχει ρίξει τὸν κόσμο σὲ οικονομικὴ κρίση καὶ πρωτάκουστο πληθωρισμό. Σὲ μιὰ τέτοια ἐποχὴ, οἱ ἀρχές τοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ τῆς δημοκρατίας ἔχουν γίνεῖ ὁ στόχος τοῦ φασισμού στὴν ΄Ιταλία, ὅπου ὁ Μουσολίνι εἶναι κι' ὅλας θρονασμένος στὴν ἀρχὴ καὶ τοῦ ναζισμοῦ στὴν Γερμανία. Ἡ αἴγλη τῆς Σοβιετικῆς Ένωσης ξεχύνεται σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμο. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ δύσκολη ἀρχὴ μετὰ τῆν ἐπανάσταση τοῦ Ὀχτόβρη, ἡ Ρωσσία γνωρίζεῖ μιὰ γρήγορη οικονομικὴ ἀνάπτυξη, πού ἡ παγκόσμια οικονομικὴ κρίση τοῦ 1929 δὲ σταματᾷ. Κομμουνισμός, ναζισμός, φασισμός δημιουργοῦν καινούργιους

θεούς και θεωρίες και ο κόσμος βρίσκεται ανάμεσα σε αντίθετες επαναστατικές ιδέες.

Μέσα σ' ένα τέτοιο καζάνι, οι παλιές δημοκρατικές ιδέες χάνουν, συνέχεια έδαφος. Ο φιλελευθερισμός και οι κεφαλαιοκρατικές θεωρίες αντιστέκονται, στα σίγουρα, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και στην Αγγλία. Στη Γαλλία όμως, μητρόπολη της Αποικίας όπου γεννήθηκε ο Ου Τάμσι, μετά από τις συντηρητικές κυβερνήσεις του Κλεμανσώ και του Πουανκαρέ, μετά την οικονομική κρίση του 1929, ο Λέων Μπλούμ, στα 1936, γίνεται πρωθυπουργός επί κεφαλής του Λαϊκού Μετώπου.

Από την άλλη μεριά ήταν επόμενο και λογικό, με την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και με τις καινούργιες κομμουνιστικές ιδέες ν' αρχίσουν οι αποικιακοί λαοί τα πρώτα κινήματα για την ελευθερία τους. Το έθνικιστικό κίνημα στην Αίγυπτο γνωρίζει τις πρώτες του επιτυχίες. Η Κίνα το 1923 επιτυγχάνει την εγκατάλειψη των ταχυδρομικών προνομίων των δυτικοευρωπαϊκών χωρών και της Αμερικής. Το 1931, η Νότια Αφρική κερδίζει την ανεξαρτησία της από τη Βρετανική Αυτοκρατορία. Αυτό το γεγονός έχει μια τεράστια σημασία για την όλη ιστορία της κατοπινης μαύρης Αφρικής. Οι πρωτινές ελπίδες ότι στην ελεύθερη Νότια Αφρική οι αντιρασιατικές ιδέες του νότου θα νικούσαν τις συντηρητικές και ρασιιστικές ιδέες των Μπόερς διαφεύστηκαν τραγικά. Έτσι, σιγά σιγά, το 1933, το 1936, το 1948 και το 1954, το έθνικ κόμμα και κυρίως ο Malan και ο Shijctom συνεπλήρωσαν το ρασιιστικό πολίτευμα, ή καταστροφή του οποίου έχει γίνει ο κύριος στόχος και η πρωταρχική εθθύνη των χωρών της Μαύρης Αφρικής. Και στη μαύρη Γαλλική Αφρική; Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ο κεντρικός σκοπός της Γαλλικής αποικιακής πολιτικής είναι να κάνει τους αποικιακούς λαούς Γάλλους. Η πολιτική αντιπροσωπεία των αφρικανικών λαών βρίσκεται στο Παρίσι κι' όχι στην Αφρική. Σ' αυτό λοιπόν το Moyen Congo, σ' αυτή την Αφρική, σ' αυτό τον κόσμο γεννήθηκε ο Ου Τάμσι.

Είναι αναμφίβολα αλήθεια πως ή ρίζα του καθεγός μας βρίσκεται πολύ βαθύτερα από το περιβάλλον, όπως επίσης είναι αναμφισβήτητο πως το περιβάλλον επιδρά στη διαμόρφωση του χαρακτήρα μιας ζωής και στην κατοπινή της ζύμωση και πρόοδο. Το Μπρίλι του 1931, τα Μπρίλι του Ου Τάμσι, βρίσκεται περίπου 80 χιλιομέτρα από την θάλασσα. Το μεγάλο χωριό είναι θαλαμένο στη μέση μιας πεδιάδας και λίγο πιο μακριά αρχίζει η τροπική ζούγκλα. Το σπίτι που γεννήθηκε ο Ου Τάμσι είναι καμωμένο από πάπυρο και όπως όλα τα αφρικανικά σπίτια περιτριγυρίζεται από μια κλεισμένη αυλή.

Ο πατέρας του Ου Τάμσι είναι δάσκαλος και είναι από τον πατέρα του που μαθαίνει, ακόμα πολύ μικρός, τα πρώτα γράμματα, αρχίζοντας την μάθησή του από το Γαλλικό αλφάβητο. Θυμάται ακόμα ο Ου Τάμσι τη δυσκολία που είχε να προφέρει σωστά το κάθε γράμμα και τον χάρανα του πατέρα του που έπεφτε αρκετά συχνά στις μικρές του παλάμες, αλλάναστο παιδαγωγικό μέσο της εποχής. Ανέμελα περνά τα πρώτα χρόνια σ' αυτό το σπίτι, παίζοντας ώρες ατέλειωτες με τ' άλλα τα παιδιά, ή κοιτάζοντας τους μεγάλους να κάνουν τις καθημερινές δουλειές τους. Πολύ γρήγορα, στα 1934, η οικογένεια πηγαίνει να εγκατασταθεί σ' άλλο σπίτι κοντά στη θάλασσα. Ο πατέρας του Ου Τάμσι, που είναι τώρα λογιστής στη Γαλλική εταιρεία που κάνει τον σιδηρόδρομο της περιοχής, κατοικεί στα σύνορα της πόλης που χωρίζουν το Μαύρους από τους Λευκούς που εργάζονται για τον σιδηρόδρομο. Κοντά στις άλλες ασχολίες του μικρού Ου Τάμσι, προστίθεται τώρα και ο περίπατος στην παραλία καθώς και τα παιχνίδια στον άκισανό.

Στα 1936, ακολουθώντας τον σιδηρόδρομο, η οικογένεια του Ου Τάμσι πάει να ζήσει μέσα στην μαύρη πολιτεία του Μπρίλι. Καινούργιες εικόνες κυριεύουν τον

Ου Τάμσι. Ἡ τροπικὴ ἀγορὰ μὲ τοὺς κρεοπῶλες καὶ τοὺς λαχανοπῶλες. Ἡ πρώτη πράσινη σαλάτα πού πρέπει νὰ τρώγει κάθε μέρα γιατί εἶναι ἀδύνατος. Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, εἶναι ἐκεῖ, πού γιὰ πρώτη φορά ἀκούει τὶς ἀφρικάνικες ἱστορίες, γιὰ πνεύματα, γιὰ τὶς μεγάλες μυθικὲς μάχες καὶ γιὰ τὴν δημιουργία τοῦ κόσμου. Πολλὸ πιὸ ἀργά, ὅλες αὐτὲς οἱ εἰκόνοες θὰ βροῦν τὴν θέση τους στὰ ποιήματά του καὶ τὸ 1967, ὅλες αὐτὲς οἱ ἱστορίες κι' ἄλλες πού εἶχαν προστεθεῖ πιὸ ὕστερα, θὰ δημοσιευτοῦν σὲ βιβλίο ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Seyhers, στὸ Παρίσι μὲ τίτλο: "Légendes Africaines".

Στὸ 1937, δημιουργεῖται ἕνας καινούργιος σιδηροδρομικὸς σταθμὸς στὸ χιλιόμετρο 2 ἀπὸ τὸ Μπίλι καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Οὐ Τάμσι πηγαίνει νὰ ζήσει ἐκεῖ. Γιὰ πρώτη φορά ὁ μικρὸς Οὐ Τάμσι ἐγκαταλείπει τὰ πατρικὰ μαθήματα καὶ πηγαίνει, μὲ μερικὰ παιδιὰ εὐρωπαϊκῆς καταγωγῆς, στὸ σχολεῖο τῶν σιδηροδρόμων. Ἀλλάζει τὸν ἐπόμενον χρόνο γιὰ ἕνα σχολεῖο τελειῶς ἀφρικανικόν.

Τὸ 1940, μὲ τὸν πόλεμο, ὁ πατέρας τοῦ Οὐ Τάμσι ἐπιστρατεύεται καὶ ὁ μικρὸς Οὐ Τάμσι πηγαίνει νὰ ζήσει μὲ τὴν μητέρα του. Οἱ μόνες ἀναμνήσεις πού ἔχουν μείνει στὸν Οὐ Τάμσι ἀπὸ τὸν πόλεμο εἶναι οἱ στρατιῶτες στὸ χωριόν, τὰ πολεμικὰ στὸ λιμάνι καὶ μιὰ σύντομη ἄδεια τοῦ πατέρα του τὸ 1941. Μὲ τὸ τέλος τοῦ πολέμου οἱ συμπατριῶτες τοῦ Οὐ Τάμσι καλοῦν τὸν πατέρα του νὰ υποβάλει ὑποψηφιότητα γιὰ τὴν Γαλλικὴ Βουλὴ τῆς Τέταρτης Δημοκρατίας. Ἐκλέγεται καὶ ἔτσι, ἡ οἰκογένεια, βρίσκεται τὸν Ἰούλιο τοῦ 1946, στὸ Παρίσι.

Ἡ ἐντύπωση τοῦ νεαροῦ Οὐ Τάμσι ἀπὸ τὸ Παρίσι εἶναι ἀπογοητευτικὴ. Ἔχει ἀκουστὰ τὸ Παρίσι, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπολευθέρωση, εἶναι μιὰ πόλη ὅπου τὰ παλιὰ χτίρια εἶναι κατὰμαυρα καὶ καὶ ὅπου ἀκόμα στὴν ὁδὸ Ρουαγιαλ βρίσκονται σκορπισμένα τὰ ἀπομεινάρια ἀπὸ τὰ ὁδοφράγματα πού εἶχε στήσει ἡ Γαλλικὴ ἀντίσταση, γιὰ νὰ ὑπονομεύσει τὴν Γερμανικὴ ὑποχώρηση. Σ' αὐτὴ τὴν πόλη, μετὰ ἀπὸ τόση ἀπογοήτευση, γνωρίζει ὁ Οὐ Τάμσι καὶ τὶς πρώτες ἐκδηλώσεις τοῦ λευκοῦ ρασιζμοῦ καὶ τὴν ἀξέχαστη φράση: Sale nègre (νέγρε ἀκάθαρτε).

Μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ σχολικοῦ χρόνου, τὸν Σεπτέμβρη τοῦ 1946, ὁ Οὐ Τάμσι πηγαίνει στὴν Ὀρλεάν, στὸ σχολεῖο. Σὲ ἡλικία 15 χρονῶν μπαίνει στὴν 6ème (πρῶτη γυμνασιακὴ τάξη). Μένει στὸ σχολεῖο μέχρι τὸ καλοκαίρι τοῦ 1950 καὶ δίνει γιὰ πρώτη φορά ἐξετάσεις γιὰ τὸ δίπλωμα μέσης ἐκπαίδευσης (baccalauréat). Ἀποτυγχάνει στὶς ἐξετάσεις μὲ πολὺ κακὸ βαθμὸ καὶ ἀπογοητευμένος γράφει ἕνα μεγάλο γράμμα στὸν πατέρα του καὶ ἐγκαταλείπει τὴν οἰκογένειά του μὲ 500 φράγκα τῆς ἐποχῆς στὴν τσέπη, στὶς 25 Αὐγούστου 1950. Ἐργάζεται στὴν ἀρχὴ στὶς διάφορες φάρμες καὶ μετὰ φτάνει στὴν Ντιζόν. Μαθαίνει ἐκεῖ ὅτι ὁ πατέρας του τὸν ζητᾷ μέσω τῆς ἀστυνομίας καὶ γυρίζει πίσω στὸ Παρίσι, στὴν οἰκογένειά του, μὲ τραῖνο.

Τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1950 ἐγγράφεται σ' ἕνα λύκειο στὸ Παρίσι καὶ ξανακάνει τὴν τελευταία γυμνασιακὴ τάξη. Ξαναπαρουσιάζεται στὶς ἐξετάσεις γιὰ τὸ baccalauréat καὶ πάλι ἀποτυγχάνει. Ἡ ἀπογοήτευσή του εἶναι ἀκόμα πιὸ μεγάλη αὐτὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1951 καὶ ἔτσι ἐγκαταλείπει τὸ σπίτι του τελειωτικά. Κάνει διάφορες δουλειὲς τοῦ ποδαριοῦ, κλητήρας, ἀχθοφόρος, γκαρσόνι σὲ ρεστωράντ. Νοικιάζει ἕνα δωμάτιο καὶ μετὰ βρίσκει δουλειὰ σ' ἕνα γραφεῖο τεχνικῶν σπουδῶν στὸ Puteau, κάνοντας ἀντίγραφα τῶν τεχνικῶν σπουδῶν καὶ σχεδίων τῆς ἐπιχείρησης. Δουλεύοντας σ' αὐτὸ τὸ γραφεῖο γράφει τὰ πρῶτα του ποιήματα πού στέλλει στὰ διάφορα περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς: Les Lettres Françaises, Esprit, Europe, Les Cahiers du Sud, Présence Africaine. Κανένα ἄπ' αὐτὰ τὰ περιοδικὰ δὲ δημοσιεύει τὰ ποιήματα τοῦ ἔγνωστου Οὐ Τάμσι.

Τὸ 1953/1954 εἶναι χρόνια σκληρῆς δουλειᾶς καὶ χρόνια πολὺ δημιουργικὰ γιὰ τὸν ποιητὴ μας. Τελειώνοντας τὴ δουλειά του τὸ ἔραδύ πηγαίνει στὰ διάφορα

καφενεία και γράφει, γράφει. Δουλεύει στις Halles, στο Ταχυδρομείο και σ' άλλες δουλειές. Διαβάζει τα ποιήματά του στα αρτιστικά καφενεία της εποχής, στο Radar, στην πλατεία Σαιν - Μισιέλ και στο Coq d'Or. Είναι σ' αυτό το τελευταίο καφενείο που συναντάει τον Βρίνο Durocher που εκδίδει το πρώτο του ποιητικό έργο το Κακό Αίμα σε 300 αντίτυπα. Ο Senghor του στέλλει ένα σύντομο γράμμα λέγοντάς του ότι πρέπει να στραφεί στον ελεύθερο στίχο και ένα γραμματάκι από τον Tchibamba, από το Κογκό, τελειώνει: «Το κακό αίμα είναι το δικό μας αίμα.

Τò 1957 συναντά τον Σιέρ Σιεφέρ που εργαζόταν τότε για το ραδιόφωνο και που τον προσκαλεί να συνεργαστεί μαζί του. Τò 1958 συναντά σ' ένα καμπαρέ μια Γαλλίδα που του δίνει το 1959 ένα γιό, τον Πατρίς. Η Γαλλίδα, σε λίγο, εγκαταλείπει για πάντα και πατέρα και γιό.

Τò 1960 η Άφρική αρχίζει να κερδίζει την ανεξαρτησία της. Οι παλιές αποικίες, ή μια μετά από την άλλη, γίνονται ελεύθερα κράτη. Ο Ου Τάμσι πηγαίνει να εργαστεί στο ραδιόφωνο του παλιού Βελγικού Κογκό. Τον Σεπτέμβρη του 1960 γυρίζει στο Παρίσι, σαν μέλος της αντιπροσωπείας του Κογκό στη Γενική Συνέλευση της Ουνέσκο. Τον Φεβρουάριο του 1961 μπαίνει στην Ουνέσκο σαν διεθνής δημόσιος υπάλληλος, στην διεύθυνση Παιδείας, όπου είναι μέχρι σήμερα.

III

Η λογοτεχνία της Μαύρης Άφρικής μέχρι το τέλος του δεύτερου παγκόσμιου πόλεμου έχει περιορισμένο ακροατήριο και στην Άφρική την ίδια και στην Ευρώπη. Τα ονόματα εκείνων που έχουν γίνει γνωστοί μετριούνται στα δάχτυλα του ενός χεριού. Οι λογοτέχνες αυτοί γράφουν βέβαια στη γλώσσα της μητρό ολης χώρας, Άγγλικά, Γαλλικά ή Πορτογαλικά. Περισσότερο γνωστή έχει γίνει η αφρικανική λαογραφία και αυτό οφείλεται στις μελέτες Ευρωπαίων εκπαιδευτικών, υπαλλήλων της αποικιακής δημόσιας υπηρεσίας και ταξιδιωτών. Έδώ πρέπει να αναφέρουμε το μεγάλο έργο του Γερμανού Leo Frobenius, ο οποίος οδήγησε έννια έπιστημονικές αποστολές στην Άφρική μεταξύ του 1904 και του 1930. Ο Frobenius έδειξε πραγματικό πάθος όχι μόνο για τις αφρικανικές παραδόσεις μα και για όλες τις μορφές της αφρικανικής τέχνης. Η Άφρικανική τέχνη γίνεται γνωστή από τις αρχές του αιώνα, μας, ιδιαίτερα από τότε που ο Ματίς, ο Βλαμένκ, ο Ντεράιν και ο Πικασσό εκφράζουν τον θαυμασμό τους για την πρωτόγονη τέχνη της Άφρικής.

Η πραγματική αφρικανική λογοτεχνία και η θεωρία της nègritude γεννιέται το 1931 στο Παρίσι κι' οφείλεται κυρίως στους φοιτητές από τις Γαλλικές Άντιλλες με τον μεγαλύτερό τους εκπρόσωπο τον Αιμέ Césaire κι' από την Γαλλική Άφρική με τον πιο γνωστό λογοτέχνη, φιλόσοφο και πολιτευτή τον Leopold Sédou Senghor, Πρόεδρο, σήμερα της Σενεγάλης. Πράγματι το 1931 εκδίδεται κυρίως από τους αντιλλέζους φοιτητές, κομμουνιστές και σουρρεαλιστές, μια μικρή λογοτεχνική επιθεώρηση: Legitime Defense (Νόμιμη Άμυνα) και λίγο πιο αργά μια έφημερίδα ο Etudiant Noir (Ο Μαύρος Φοιτητής), όπου εκτός από τον Césaire και τον Senghor συνεργάζονται ο Damas, ο Diop κι' άλλοι φοιτητές που αργότερα θα γίνουν γνωστοί λογοτέχνες και πολιτευτές και η πρώτη γενιά της nègritude.

Στην αρχή το κίνημα αυτό ήθελε να ξαναδώσει στον μαύρο την αξιοπρέπειά του και την περηφάνια της ράτσας τους που κινδυνεύανε να χαθούν με την αποικιακή πολιτική και τις παλιές ιδέες για την κατωτερότητα του μαύρου. Τò κίνημα ήταν σύμφωνο με τò πνεύμα που επικρατούσε στους ευρωπαϊκούς λογοτεχνικούς κύκλους, που είχαν έπηρεαστή από τον Γερμανικό ρωμαντισμό του 19ου αιώνα. Τò κίνημα γίνηκε αργότερα πολιτικό και επαναστατικό και εξαπλώθηκε και στην

Ἀγγλική Ἀφρική. Ὄταν, μετὰ τὸ 1958, οἱ ἀφρικανικὲς χώρες ἄρχισαν νὰ ἀποκτοῦν τὴν ἐλευθερίαν τους, τὸ κίνημα ἀπόκτησε μιὰ καινούργια πρακτικὴ σπουδαιότητα — οἱ διάφορες λύσεις ποὺ δίνουν στὸν κυβερνητικὸ τομέα τὰ ἐλεύθερα ἀφρικανικὰ κράτη καθοδηγοῦν τὴν λογοτεχνία καὶ ἐπιδρῶν στὴν καλλιτεχνικὴ τῆς ποιότητα.

Οἱ πιὸ γνωστοὶ ἐκπρόσωποι τῆς πρώτης γενιᾶς τῆς ἀφρικανικῆς λογοτεχνίας, τῆς γενιᾶς τοῦ 1906/1910 εἶναι ὁ Senghor καὶ ὁ Birego Diop, ποὺ γεννήθηκαν τὸ 1906, ὁ Malonga (1907), ὁ Alicune Diop, ὁ Abdoulaye Sadjì καὶ ὁ Mamadou Dia (1910) καὶ ὁ νεώτερος Bernard Dadié (1916). Οἱ πιὸ γνωστοὶ ἐκπρόσωποι τῆς δευτέρας γενιᾶς τοῦ 1928 εἶναι ὁ David Diop (1927), ὁ Camara Laye, ὁ Cheik Hamidou Kane, ὁ Olympe Bhély-Quenuin (1928), ὁ Albert Teroedjre, ὁ Ferdinand Oyoumo (1929), ὁ Mongo Beti (1932) καὶ ὁ Oὐ Τάμσι (1931).

Τὸ μεγάλο κίνημα ἀρχίζει, ὄχι μὲ ἕνα ἀφρικανὸ ἀλλὰ μὲ ἕνα ἀντιλλέζο ποιητὴ τοῦ 1939. Σ' αὐτὴ τὴν χρονιά ὁ Aimé Césaire μὲ μεγάλη δυσκολία δημοσιεύει τὴν ποιητικὴ του συλλογὴ Cahier d'un retour au pays natal (Τετράδιο μιᾶς ἐπιστροφῆς στὴν πατρικὴ χώρα). Τὸ 1945 ὁ Senghor δημοσιεύει τὴν ποιητικὴ του συλλογὴ στὸ Seuil, Chants d'ombre (Τραγούδια σκιᾶς). Μὰ τὸ 1947 εἶναι ἡ πιὸ πλούσια χρονιά τῆς Ἀφρικανικῆς λογοτεχνίας μὲ τὴν δημοσίευση δυὸ ἀνθολογιῶν, μὲ τὴν ἐκδοση γιὰ πρώτη φορὰ τοῦ περιοδικοῦ Présence Africaine (Ἀφρικανικὴ Παρουσία) καὶ τὴν ἴδρυση τοῦ καθολικοῦ ἑβδομαδιαίου Afrique Nouvelle (Νέα Ἀφρική) στὴν Ντακάρ τῆς Σενεγάλης. Ἡ πρώτη ἀνθολογία ἀφείλεται στὸν Léon Gontran Damas, Poetes d'expression française (Ποιητὲς τῆς γαλλικῆς γλώσσας) καὶ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ Seuil. Ἀνάμεσα στὶς 100 σελίδες γιὰ τὴν μαύρη Ἀφρική στὴν δευτέραν ἀνθολογία Les plus beaux écrits de l'Union française et du Maghreb (Οἱ πιὸ ὕμνορες σελίδες ἀπὸ τὴν Γαλλικὴ ἔνωση καὶ ἀπὸ τὸ Μαγκρέπ) ὁ Senghor δίδει μιὰ καταπληκτικὴ ἰδέα τῆς ἀρχαίας ἀφρικανικῆς λογοτεχνίας τῆς ἀφρικανικῆς παράδοσης καὶ τῆς νέας ἀφρικανικῆς λογοτεχνίας.

Μέχρι τὸ 1955 ποὺ ὁ Οὐ Τάμσι δημοσιεύει τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ οἱ Γάλλοι ἐκδότες δημοσιεύουν τοὺς ἀφρικανικοὺς λογοτέχνες ἀρκετὰ σπάνια. Ὁ Seuil ἐκδότης τοῦ Senghor καὶ ὁ Seghers εἶναι οἱ πιὸ γνωστοὶ ἐκδότες. Ἀπὸ τὸ 1953 ἄλλοι ἐκδότες ἀρχίζουν νὰ δημοσιεύουν ἀφρικανικοὺς λογοτέχνες κυρίως ὁ Plon, ὁ Julliard καὶ ὁ Robert Laffont. Τὰ πιὸ γνωστὰ ἔργα εἶναι Les chants pour Naett (Τραγούδια γιὰ τὸν Ναέτ) τοῦ Senghor (1949), Poèmes africaines (Ἀφρικανικὰ ποιήματα) τοῦ Keita Fodéba (1950), L'enfant noir (Τὸ μαῦρο παιδί) τοῦ Camara Laye (1953), Le regard du roi (Τὸ βλέμμα τοῦ βασιλιᾶ), ἐπίσης τοῦ Camara Laye (1954), Premier chant du départ (Πρῶτο τραγούδι τῆς ἀναχώρησης) τοῦ Martial Sinda (1955). Τὸ 1956 βλέπουν τὸ φῶς οἱ ἐκδόσεις τοῦ Une vie de boy (Ἡ ζωὴ ἐνὸς ὑπηρέτη) καὶ Le vieux nègre et la médaille (Ὁ γέρο-νέγρος καὶ τὸ παράσημο) τοῦ Ferdinand Oyoumo, Le pauvre Christ de Bomba (Ὁ φτωχὸς Χριστὸς τοῦ Μπόμπα) τοῦ Mongo Beti, Climbié τοῦ Bernard Dadié, τὸ Docker noir τοῦ Ousmane Sembène.

IV

Τὸ 1955 ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Caractères δημοσιεύει στὸ Παρίσι τὴν πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Οὐ Τάμσι Le Mauvais Sang (Τὸ Κακὸ Αἷμα). Ἡ συλλογὴ ἀνοίγει μὲ 20 σονέττα μὲ ὑπότιτλο Andante κυρίως κλασσικῆς κατασκευῆς ποὺ θυμίζουσε πολὺ Ρεμπώ καὶ Μπωντελαίρ. Ἡ συλλογὴ συνεχίζεται μὲ ἄλλα 14 ποιήματα μὲ ὑπότιτλο Largo ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ πρῶτα 8 εἶναι πάλι σονέττα καὶ τὰ ὑπόλοιπα σὲ διάφορες ἄλλες ποιητικὲς κατασκευές. Ἡ συλλογὴ τελειώνει μὲ ἕνα μεγάλο πρῶτο-τραγούδο ποὺ ἔχει γιὰ τίτλο «Τὸ Σημάδι τοῦ Κακοῦ Αἵματος». Ὄταν ὁ Οὐ

Τάμισι δημοσιεύει τὸ πρῶτο του ἔργο εἶναι 24 χρονῶν. Εἶναι ὁμως κι' ὅλας τὸ ἔργο ἐνὸς ποιητῆ μὲ πληγωμένη τὴν ψυχὴ. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀφρικάνοι ποιητὲς ἀρχίζουν μὲ κραυγὲς νέγρικης ἐπανάστασης ὁ Οὐ Τάμισι ξεγυμνώνεται μπροστά μας, μὲ ἀνοιγμένες τὶς φλέβες, πρὶν ξεσπάσει σ' ἓνα γέλιο σπαραχτικὸ καὶ καγγιβαλιστικόν. Εἶναι ἓνα ἔργο λυρικό, κήρυγμα καὶ προσευχή, πονεμένη κραυγὴ καὶ μέθη. Τὸ ζήτημα εἶναι πῶς ὁ Οὐ Τάμισι δὲν ἔχει διαμορφώσει ὀριστικά τὴν σκέψη του καὶ δὲν ἔχει ἀκόμα κατασταλάξει σὲ μιὰ ὀρισμένη φιλοσοφικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς. Ἀντιφατικὰ ρεύματα μέσα του δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ βλέπει τὰ πράγματα μὲ τὸ ἴδιο πάντα μάτι. Οἱ ποῶτες διὸ γοαμιῆς τῆς συλλογῆς γίνονται ἀμέσως μιὰ κραυγὴ ἀπόγνωσης καὶ θέμα τοῦ ὅλου ἔργου:

«Ἐεῖναι τὸ ἄσμα σου — κακὸ αἷμα — πῶς νὰ ζοῦμε τάχα
σαπίλα στὸ ἄνθος τῆς ψυχῆς, λύπης αἰτία τὸ σῶμα...»

Τὸ χρῶμα τοῦ δέρματός του, ὁ ρασιζμὸς ποὺ βλέπει στὰ μάτια τῶν Παρισινῶν κάθε μέρα, εὐρύνουν τὸ χάσμα στὴ ψυχὴ τοῦ Οὐ Τάμισι καὶ μεγαλώνουσε τὴν ἄβυσσο. Μάταια δίνει στὸν ἄνθρωπο τὴν καρδιά του:

«Ἐχω δυὸ χέρια, στὴν καρδιά χρυσὸ
ἔχω τὴν ζέση καὶ τὴν ἀφοδιά
Στὸ χέρι σας νὰ πᾶρτε τὴν καρδιά»

Ἡ προσφορὰ δὲν βρίσκει ἀπήχηση. Ἡ κραυγὴ τότε γίνεται πρὸς πολεμική:

«Ὁ Μπροῦντζος εἶμαι ἐγώ, μίγμα τοῦ δυνατοῦ τοῦ αἵματος ποὺ κοχλάζει ὄντας
φουσάει τ' ἀνέμι ἀπὸ τὶς πελώριες φουσκοθαλασσιές».

Μὰ τελικὰ ὁ Οὐ Τάμισι, χαμένος στὸν δαίδαλο τῆς Παρισινῆς κοινωνίας, χωρισμένος ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του, δὲ φωνάζει τὴν καταστροφὴ τοῦ κόσμου, μὰ προσφέρει γιὰ τὴν σωτηρία του, τὴ δικιὰ του θυσία;

«Δὲν φωνάζω ἐγὼ τὸ μῖσος θὰ πάω παντοῦ νὰ γυρέψω ὅπου εἶναι σκορπισμένα
ὅλα μου τὰ εἶδωλα ποὺ ἔχουσε καρφιὰ γιὰ νὰ τοὺς χαράξω τὶς τρεῖς τρύπες τοῦ
σταυροῦ».

Τὸ 1957 ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Caractères καὶ πάλι, δημοσιεύει στὸ Παρίσι, τὴ δευτέρη ποιητικὴ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Οὐ Τάμισι Feu de Brousse (Φωτιά στὴ Ζουγκλα). Ἡ ποιητικὴ αὐτὴ συλλογὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ 17 ποιήματα ποὺ εἶναι ὅλα τους, αὐτὴ τὴ φορά, καθὼς καὶ τὸ ὑπόλοιπο κατοπινὸ τοῦ ἔργου, σὲ ἐλεύθερο στίχο. Ὁ ὑπότιτλος τῆς συλλογῆς εἶναι «Πεζοτράγουδο σὲ δεκαεπτὰ δράματα». Παρατηροῦμε τεράστια πρόοδο τόσο στὴ σκέψη ὅσο καὶ στὴν τεχνικὴ τοῦ ποιητῆ στὴ νέα δημιουργία. Ἀνάμεσα στὸν χρόνο κι' ἀνάμεσα στὸ ρέμα τὸ ἔργο του εἶναι ἓνα καταπληκτικὸ σύμπλεγμα εἰκόνων ἀπὸ τὸ ἀγαπημένο μακρινὸ Κογκὸ τοῦ Οὐ Τάμισι καὶ μῆνυμα ἀνάμικτο μὲ κραυγὲς πάθους. Ὁ ποιητὴς ἀνοίγει τὴ συλλογὴ μ' αὐτὴ τὴν φωνή:

«Θᾶπρεπε μιὰ μέρα νὰ θρεθοῦμε
περπατώντας πρὸς ψηλὰ ἀπ' τ' ἀνέμι
σὰν τὸ φύλλωμα ἀπ' τὰ δέντρα
γιὰ μιὰ κοπριὰ γιὰ μιὰ φωτιά

δέν πειράζει
 άλλες γενιές θά κάνουν τις ψυχές μας
 τσακμακόπετρες
 σταθμό στά γυμνά μας πόδια
 θάμαστε σ' όλους τούς δρόμους

σταθμό στην δίψα
 σταθμό στον έρωτα
 σταθμό στον χρόνο»

Φαίνεται κι' άλλας καθαρά πώς ή προσπάθεια του ποιητή για την υπέρβαση της ανθρώπινης μοίρας τον κρατά σε μιὰ αδιάκοπη πάλη. Προσπαθεί, όσο γίνεται, να πλάσει και να δώσει μορφή σε πράγματα και γεγονότα, ανεβάζοντας το πραγματικό στο αισθηματικό επίπεδο.

Είκονες άγριων θηρίων από το Κογκό, μερμήγγια που λένε «τό δουβάλι θά ξεσχίσω», παπαγάλοι που γίνονται τοτέμ, «ή ζούγκλα που στά δέντρα ανάμεσα κάνει να χορεύουν δυσκολόπιαστα τ' άγρίμια» σμίγουν με την εικόνα της γυναίκας που έχει προδώσει την έμπιστοσύνη του ποιητή. Άνάμεσα στο αγαπημένο Κογκό και στην προδωμένη αγάπη ξεπετιούνται εικόνες θύμησης από την ιερή γή της Άφρικής και από τα παιδικά χρόνια που έζησε σ' εκείνη τή γή κι' άπάνω άπ' όλα ο σκοπός του Ού Τάμσι που θά ξαναπαρουσιαστή σ' όλα του τα άλλα έργα, ή καλύτερη ψή της ανθρώπινης μοίρας και ή άπελπισία πώς τίποτα δέν δημιουργεί, σαν άπομακραίνεις την άκοή σου από τον σφυγμό των πραγμάτων. Η έξορία του Ού Τάμσι στη ζούγκλα του Παρισσιού θαράινει την συνείδησή του σ' άδάσταχτα θαθμό:

«ζούγκλες καμένες
 κι' εΐμουνα στο σπιτικό του γκιώνη μέσα
 μάνα τά τσακισμένα μου νεφρά
 εΐμουνα νεκρός μέσ' τ' όνειρό μου
 είχα των άγριμιών τά δόντια
 του θαμβακιού τούς θάμνους
 και τό μυαλό των άγριμιών
 μέσ' τά ρουθούνια μου».

Όπως είναι φυσικό στην νοοτροπία του Ού Τάμσι, παρ' όλο τό άγχος που του άφίνει ή δημιουργική του προσπάθεια, ζητά μιὰ καινούργια διεξοδό, ευτυχώς όχι στην άδυσσο, αλλά κάπου κοντά στους ανθρώπους.

Η τρίτη ποιητική συλλογή του Ού Τάμσι δημοσιεύεται στο Παρίσι από τον έκδοτικό οΐκο P. J. Oswald τό 1960. Έχει για τίτλο A Triche Coeur (Σε κάποια κάλη). Το έργο άποτελείται από 6 μεγάλα ποιήματα σ' έλεύθερο στίχο. Είναι έξαιρετικά ένδιαφέρον να σημειωθεί ότι τά τρία πρώτα ποιήματα προετοιμάζουν τό έδαφος ενός πάθους που να ξαναχρησιμοποιηθή στην κατοπινή συλλογή του Ού Τάμσι «Έπιτομή». Το έργο αυτό πρέπει να θεωρηθεί τό πρώτο έργο ενός ποιητή που έχει φθάσει στο άπόγειο της δημιουργικής του ικανότητας. Ο Ού Τάμσι ζητά έδώ να θρη τό χαμένο κλειδί της ζωής του. Σ' αυτή την αναζήτηση ο ποιητής περνάει και πάλι ανάμεσα στα δάση, στα χωριά και στις παραλίες των παιδικών του χρόνων. Είναι ίσως ένα από τά πιο αὐτοβιογραφικά έργα του Ού Τάμσι. Στο έργο αυτό ο ποιητής βλέπει την Άφρική όπως την έχει συλλάβει με την φαντασία

του, την εποχή του και τον εαυτό του στις πιο κρίσιμες ώρες. Τις έντυπώσεις του αυτές τις διασχίζουν εικόνες αποκάλυψης:

«Είμαι ή ψυχή σου αντίο
σώμα μου μαύρο αντίο
θα σου λυθοῦν τὰ χέρια
δὲν εἶμαι ἐγὼ λεπρὴ

περιμένωντάς με μὴ πεθάνεις
σὲ σταυρὸ τὰ χέρια σου ἀνοιγμένα»

Μ' αὐτοὺς τοὺς στίχους μπαίνουμε σὲ μιὰ καινούργια μορφή μυστικιστικῶν θρύλων, σὲ μιὰ καινούργια ποιητικὴ γλώσσα χωρὶς σύνορα. Καὶ μπαίνουμε ἐπίσης σ' ἓνα ἀπὸ τὰ θέματα ποὺ θὰ βασανίσουν, συνέχεια, τὸν ποιητὴ, τὴν θρησκεία, τὸν Χριστὸ καὶ τὴν προδοσία τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Θὰ πάρουμε τὰ θέματα αὐτὰ πρὸ τελικῆ μορφῆς στὶς δυὸ κατοπινὲς συλλογές.

Ἐκεῖνο ποὺ κάνει σὲ Κάποιο Κάλπη ἓνα ἔργο ποὺ τραβάει ἀπόλυτα τὸν ἀναγνώστη, εἶναι ἡ δύναμη ὀρισμένων θεμάτων, ὀρισμένων συμβόλων κι' ὀρισμένων εικόνων—κλειδιά. Πλούσια συμπλέγματα, δύσκολο νὰ γίνουμε συνειδητά, ποὺ πλέκονται τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ ποὺ ξεσκίζουνται ἀναμεταξύ τους. Θέματα ἀφρικανικά, καθολικά, ἀθεϊστικά, εὐρωπαϊκὰ καὶ, γιατί ὄχι, παγκόσμια:

«δουλεύει μιὰ γυναίκα τὰ παιδιὰ ἀκολουθοῦνε
μέσ' τὴ καρδιά τῆς ξεψυχᾶ κανὼθαλη νυχτιὰ
Τρέμουν οἱ πεθαμένοι στ' ἀτσαλιὸ τὸ χτύπημα
πρὸ τρυφερὸ τὸ χέρι τῆς ἀπ' τῆς καρδιάς τὴ νύχτα
καὶ τὸ καρτεϊκι ποὺ χτυπᾶ στοῦ χρόνου τὰ καπούλια
κρατάει τὸν ρυθμὸ στὸ δάδισμα τοῦ ἡλίου
αὐτὴ ποὺ ἓνας ἀπόστρατος θεὸς κηλίδωσε
δείχνει τοῦ ποταμοῦ τὸ ρέμα
καὶ τραγουδᾷ τὴν λευτεριά τοῦ ὄνειρου τῆς
δουλεύει μιὰ γυναίκα
τ' αὐλάκι σκάθει γιὰ μιὰ ἱστορία ἀθάνατη
καὶ σπέρνει τ' ἄστρα τῆς
ἀπάνω στὸ κορμί τῆς
ἓνα παιδί μονάχο του μιλά...»

Ἡ τέταρτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Οὐ Τάμισι πρωτοδημοσιεύθηκε στὴν Τουνίς τῆς Τυνησίας τὸ 1962, ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο P. J. Oswald, μὲ τίτλο Eritomé (Ἐπιτομή). Τὸ ἔργο ἔχει γιὰ ὑπότιτλο «Κεφαλαῖα γιὰ τὴν περίληψη ἑνὸς πάθους». Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν Εἰσαγωγὴ (πεζοτράγουδο) καὶ ἀπὸ 11 ποιήματα σ' ἐλεύθερο στίχο. Ἡ συλλογὴ εἶναι ἀναμφίβολα ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν σύντομη παραμονὴ τοῦ Οὐ Τάμισι στὴν Λεοπολτβίλ καὶ ἀπὸ τοὺς καταστροφικοὺς μῆνες τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1960 ποὺ ὠδήγησαν στὸν θάνατο τὸν Πατρίς Λουμουμπτα. Ἡ συλλογὴ αὐτὴ κέρδισε τὸ μεγάλο βραβεῖο ποίησης τοῦ παγκόσμιου φεστιβάλ τῆς νέγρικης τέχνης τοῦ Ντακάρ, τὸ 1966.

Ὁ Οὐ Τάμισι κλεῖνει στοὺς στίχους αὐτοῦ τοῦ τοῦ ἔργου ὅλη τὴν δυστυχία ποὺ ἔνοιωσε ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς Λεοπολτβίλ καὶ ἐπίσης ἀπὸ τὸ λυγισμὸ τοῦ νεαροῦ νέγρου Emmett Till, γιατί εἶχε κοιτάξει μὲ πάθος μιὰ ἄσπρη γυναίκα. Τὰ γεγονότα ποὺ ἀπὸ μιὰ προηγούμενη περίοδο εἶχε αἰσθανθεῖ μέσα του ὁ ποιητὴς καὶ

πού ἔφεραν τὴν προμηνησικὴ σκιά τῆς καταιγίδας, ἔχουν τώρα περάσει στὴν ἐπο-
μενὴ φάση: ἐρείπια, καπνός, αἷμα κι' ἀδάσταχτος πόνος:

«Εἶναι νεκροί.

Κι' ἔτσι νὰ μὴ θλαστᾶει τριβόλι
κι' ἔτσι κομμάτια ἀπὸ πλατάνι καὶ καθάκι
νὰ μὴν ἀφήνουν στάχτη
στὶς φλόγες τῆς φωτιᾶς πού γιὰ Θεὸ δὲν καίει...
Εἶναι νεκροί

σὲ ποιὰ σημάδια θὰ γνωρίσω τὴν αὐγὴ τοῦ ριζικοῦ τους
στὴ θάλασσα ποιοὺς ποταμὸς θὰ πάρει τὸ χαμὸ τους».

Ἡ Ὀρησκεία, ὁ Χριστός, ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἁγία Ἄννα εἶναι οἱ κατηγο-
ρούμενοι τοῦ ἔργου. Ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει ἀπασχολήσει ἐπίμονα τὸν Οὐ Τάμισι.
Οὔτε δέχεται, οὔτε ἀπαρνιέται, τὴν μορφὴ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ θυσία Του γιὰ νὰ σώσει
τὴν ἀνθρωπότητα τὸν ἐνοχλεῖ καὶ συνάμα τὸν τρομάζει. Ἐκεῖνο ἕμως πού δὲν μπο-
ρεῖ νὰ χωνέψει εἶναι ὁ ρόλος πού ἔπαιξε ὁ Χριστιανισμὸς στὸ σκλάβωμα τῆς Ἀ-
φρικῆς καὶ μετὰ ἡ συμμαχία τῆς ἐκκλησίας μὲ τοὺς νεοϊμπεριαλιστές:

«Μὰ νᾶναι δυνατὸ
ὁ παντοδύναμος Θεὸς
τοὺς ἄγγελους παράδωσε στὸν Πάπα Πίο XII
ἀδελφοκτόνοι ἢ τῆς εἰρήνης ἄγγελοι
πού φύσαγαν τὸν μουσικὸ τους δυναμίτη μὲ τρομπέττες
καὶ τὰ ραδιενεργὰ τους βλήματα πορδὲς πού μύριζαν
ἀπ' τοὺς ἀγγελικοὺς τους πισινοὺς...»

Εἶναι στὸ ἔργο αὐτὸ κατ' ἐξοχή, πού ὁ Οὐ Τάμισι τάσσεται μὲ τὸ μέρος τῶν
ἀπόκληρων καὶ τῶν δυστυχησμένων. Μιὰ βαθύτερη εἰλικρίνεια καὶ μιὰ ἀνθρώπινη
ξεστασιά δίνουν σ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ ἓνα ἀνώτερο ἐπίτευγμα. Τὰ προσωπικὰ συναι-
σθήματα τοῦ ποιητῆ λειτουργοῦν φυσιολογικὰ καὶ περιβάλλον μὲ ἀπόγνωση καὶ
ἀγάπη τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀφρικῆς καὶ τοὺς ἀγῶνες τους:

«Τὴ μάνα μου ἠσυχᾶστε καὶ πέστε της πὼς ξέρω
νὰ γράφω δίχως μπλε γραμμὴ
σ' ἄσπρο χαρτί μὲ κόκκινα
στοῦ πάθους τὴν περίληψη
τῶν πατεράδων καὶ τῶν μητεράδων μου τ' ὄνόματα
καὶ τὸ πουλὶ σὰν τραγουδάει τὸν θάνατό τους
χωρὶς νὰ συμβουλευέται κανόνες
πού λανθασμένη κάνουν ἀριθμητικὴ
ἀπλὴ διαίρεση στ' ἀριστερὰ στὰ δεξιὰ
κάθε ἄκρη ποταμοῦ
ξένη στὴν κοίτη του».

Ἡ πέμπτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Οὐ Τάμισι δημοσιεύεται ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ
οἶκο Présence Africaine στὸ Παρίσι τὸ 1964. Ἔχει γιὰ τίτλο Le Ventre (Ἡ Κοιλιά).
Ἀποτελεῖται ἀπὸ 14 μεγάλα ποιήματα. Σ' αὐτὸ τοῦ τὸ ἔργο ὁ ποιητὴς ἀνοίγει ἓνα
μεγάλο ἐρωτηματολόγιο γιὰ τὴν δικιὰ του ζωὴ καὶ ὑπαρξὴ καὶ πὼς δὲν εἶναι οὔτε
τὸ κεφάλι οὔτε ἡ καρδιὰ πού τρῶνε, συνέχεια, τὴ ζωὴ του, μὰ ἡ κοιλιά, μέρος ξε-

στό τοῦ σώματος πού ἐνώνει δυό κορμιά στόν πόθο. Ἡ κοιλιά κουνιέται και φουσκώνει στόν τοκετό, στήν πείνα και στόν θάνατο:

«Ρημάζει ἡ ἀγάπη.
Σκοτώνει ἡ ἀγάπη.
Τελειώνει ἡ ἀγάπη.
Πότε νά πούμε πρέπει
μένει ἡ κοιλιά;
Πέφτει μέ τὰ δεινά
στό στόμα ἀπάνω λιγδερὸ μέ τὸ φιλι τοῦ Ἰούδα
πνίγουμαι κάτω ἀπ' τὴ κοιλιά
πού τὴν συγχώρεση δὲν μπόρεσε νά δώσει
στήν ἦρα πιδ μαχητικὴ
κι' ἀπ' τὸ γονίδι τ' ἄγριο»

Ἀνάμεσα στό ἔργο παρουσιάζεται, ἀδιάκοπα, ἡ προσωπικότητα τοῦ Λουμούμπα, στήν τελειωτικὴ τῆς ἀγωνία. Ὁ Λουμούμπα προδωμένος, νικημένος και τελικὰ νεκρὸς γιὰ τὸ πιδ μεγάλο καλὸ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν ἔταιρειῶν:

«Ἄ, τὸ λουλούδι πόσο μπλοῦ
Ἄ! τοῦ ἐργάτη ρούχα μπλοῦ
Ἄ! και τὰ μπλοῦζ πού ἐγὼ χορεύω
δὲν ξέρει πιδ ἡ κοιλιά σὰ τί νά ὑπόσχεται:
Δηνάρια τρία
γιὰ τὸ πολύπαθο τὸ θάσανο
γιὰ θάσανο πολύπαθο
πού τᾶχατες τὸ παίζουμε;
πού τᾶχατες τὸ παίζαμε;
κι' ἡ ἐκκλησιά τὸ προτεμένισμα πού τᾶχει;
Μέσα στήν ἀντικάμαρα
τοῦ ἐπίσκοπου τῆς Κῆν!
Ἐκεῖ ἓνα συντριβάνι τὸν ἀγέρα σκίζει!»

Ἡ συλλογὴ αὐτὴ εἶναι μιὰ ποίηση πολιτικὴ, ἐπαναστατικὴ, μιὰ κραυγὴ ἐναντία τῆς ἀδικίας και τοῦ ἐγκλήματός, μιὰ εἶναι ὅμως και μιὰ πράξη ἀγάπης. Εἶναι ἀκόμα ἓνα ἔξοχο παράδειγμα μοντέρνας δραματικῆς ποίησης. Εἶναι ἓνα θέατρο ἀντιθεατρικό. Μὲ καθωρισμένη σκηνὴ: μιὰ πόλη τὴν Kinshasa, μιὰ αἴθουσα θεάματος, μιὰ αἴθουσα γιορτῆς και μ' ἓνα πρωταγωνιστὴ: τὴν κοιλιά:

«Μένει ἡ κοιλιά σὰ σίγουρα.
Πιδ θρωμερὴ παρά χρηστή;
Γιὰ κάτι καρδιοχτύπια;
Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν ἔρωτα
ἀπ' ὅλα εἶναι χειρότερη.
Μ' ἀγάπη γιὰ ζωὴ
πού ἀπ' τὴ κοιλιά μᾶς δίνεται
ἡ γῆς τὴ παίρνει
και δόξα στό θεὸ γιὰτι οἱ προφήτες πέφτουν
ὄλο και πιδ συχνὰ στήν πλάτη
ὄλο και πιδ συχνὰ μ' ὀλάνοιχτα τὰ χέρια
ὄλο και πιδ συχνὰ
μέ τὴν κοιλιά τὸν Οὐρανὸ νά βλέπει!»

Ἡ ἕκτη καὶ τελευταία ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Οὐ Τάμισι, μὲ τίτλο Arc Musical (Μουσικὸ Δοξάρι), δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο P. J. Oswald στὸ Παρίσι τὸ 1969. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 31 ποιήματα. Αὐτὸ τὸ ἔργο δημοσιεύεται πέντε χρόνια μετὰ ἀπὸ τὴν Κοιλιά. Ἀποτελεῖ κατὰ κάποιον τρόπο τὸ σύνολο τοῦ προηγούμενου ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Οὐ Τάμισι. Εἶναι τὸ ταξίδι κάποιου ἀνθρώπου ποῦ ἔχει κι' ἄλλας πολὺ ταξιδιέψει στὴ ζωὴ του:

«Σὰν εἶχα κλέψει τὴ φωτιά
πρόσφορα τὸ αἷμα στὴ νυχτιά
γιὰ νὰ καλύψει τὸ ἔγκλημα

Μὰ ἐρχόταν πάντα ἡ μεθυσμένη αὐγὴ
ποῦ τὰ ποδάρια μου ἔλυωνε
στοῦ Μάρτη τὶς τσικνίδες

Μὰ τῶξερα πὼς πάντα
τὸ ριζικό μου θὰ ξανάρχιζα
μὲ τὰ θηρύλλια
στοὺς γαλαξίες μαζεμένα
καὶ τώρα πιά τῶν σκελετῶν ἀσπρόσκοπη

Μιά σάρκα λύπησε τὴ σάρκα μου
ἔλυωσε τὴ ψυχὴ μου μιὰ φωτιά
τ' ἀνέμι θέλησε τὰ χέρια μου μὲ τρύπες»...

Τὸ Μουσικὸ Δοξάρι εἶναι μιὰ συλλογὴ ἐξαιρετικὰ ἰσορροπημένη, λυρική, γιομάτη ἀγάπη καὶ πάθος, γιομάτη ἐλπίδα καὶ κήρυγμα ἀγάπης:

«Εἴμαστε μίγμα
ἀπὸ τὴν γῆ, νερὸ κι' ἀλάτι
ἥλιο καὶ σάρκα
ραντίζουμε τὸν ἥλιο
ὄχι τριγύρω στὰ ρηχὰ
μὰ νὰ ποῦ ὑπάρχει τὸ τραγούδι αὐτὸ
ποῦ χάλασε τὴν Ἄβυσσο
τὴ Γένεση ξανάφτιαξε
μὲ τὸν καιρὸ τὴ σάρκα καὶ τ' ἀνέμι!

Θὰ ξαναγίνει μιὰ Βαδὲλ
μ' ἀτσάλι ἀνοξείδωτο
ἢ μὲ χαρμίανι ἀπὸ αἷμα
στὰ κατακάθια ἀνάμικτο κάθε φουσκονεριάς!
Μετὰ τὸν ἐρυθρόδερμο,
μετὰ τὸν κίτρινο,
μετὰ τὸν μαῦρο,
μετὰ τὸν ἄσπρο,
ὑπάρχει κι' ἄλλας ἄντρας μπρούντζινο
τὸ μόνο μίγμα δυνατὸ σ' ἀδύνατη φωτιά
ποῦ γίνεται μὰ ξέθαθα μαθές».

V

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΟΥ ΤΑΜΣΙ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΤΥΠΩΘΕΙ

1. Le Mauvais Sang (Paris, Caractères, 1955)
2. Feu de Brousse (Paris, Caractères, 1957)
3. A Triche - Coeur (Paris, P.J. Oswald, 1960)
4. Epitomé (Tunis, P. J. Oswald, 1962)
5. Le Ventre (Paris, Présence Africaine, 1964)
6. Légendes Africaines (Paris, Seghers, 1967)
7. Arc Musical, (Paris, P. J. Oswald, 1969)
8. La Veste Intérieure (ἀποσπάσματα) στη συλλογή Poésie 1: Nouvelle Poésie Négro - Africaine τῶν ἐκδόσεων Saint - Germain - des - Près (Paris, 1976).

ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΟΥ ΤΑΜΣΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΤΥΠΩΘΕΙ ΑΚΟΜΑ ΣΕ ΒΙΒΛΙΟ

Le Zulu, θεατρικό δράμα σὲ τρεῖς πράξεις πού πρωτοπαίχτηκε τὸ 1976, στὸ Φεστιβάλ τοῦ Ἄδινιόν.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΟΥ ΤΑΜΣΙ

1. Εἰσαγωγή τοῦ L. S. Senghor στὴν ἐκδοση τῆς Ἐπιτομῆς τὸ 1962.
2. Εἰσαγωγή τῆς Claire Césa στὴν ἐκδοση τοῦ ἔργου τὸ Μουσικὸ Δοξάρι, τὸ 1969.
3. Gerald Moore: Surrealism and Négritude in the Poetry of Tchicaya U Tam'si. African Literature and the Universities (Ibadan University Press, 1965).
4. Interview de Tchicaya U Tam'si, ἀπὸ τὸν Mohamed Bahri (Jeune - Afrique, 24.4. 1966).
5. Interview, τοῦ Jean Breton καὶ τοῦ Jacques Rancourt στὴν Nouvelle Poésie Négro - Africaine: Editions Saint - Germain - des - Près (Paris, 1976).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1. Bol, V. P. — Allary, Y.: Littératures et poètes noirs, Léopoldville, Bibliothèque de l'Etoile, 1964.
2. Eliet, E.: Panorama de la littérature négro-africaine 1921—1962, Paris, Présence Africaine, 1965.
3. Jahn, J.: Manuel de la littérature néo-africaine, Paris, Le Seuil, 1969.
4. Jahn, J.: Muntu. L'homme africain et la culture néo-africaine, Paris, Le Seuil, 1961
5. Makouta—Mboukou: Introduction à la littérature noire, Yacundé. Clés 1970.
6. Nantet, J.: Panorama de la littérature noire d' expression française, Paris, Fayard, 1972.
7. Wauthier, C.: L'Afrique des Africains. Inventaire de la Négritude, Paris, Seuil, 1964.

ΓΙΑΓΚΙΟΣ Δ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΛΟΓΗ

Ἐκ τῆς συλλογῆς «ΤΟ ΚΑΚΟ ΑΙΜΑ»

I

Ἐκεῖνα τὸ ἄσμα σου — Κακὸ αἷμα — πῶς νὰ ζοῦμε τάχα
σαπίλα στὸ ἄνθος τῆς ψυχῆς, λύπης αἰτία τὸ σῶμα
τὸ αἷμα λουλούδι τ' ἄστρου ταπεινό, κυλᾶ στὸ χῶμα
Σφουρίζαν σὰν πνευστὰ τὰ φίδια στῆ νυχτιὰ μονάχα.

Σὲ χίλιους ἥλιους κύματα χορὸ μιὰ μελωδία
ξεχύνεται μου τὸ αἷμα γιατί τ' αὔριο τὸ γενναῖο
θὰ πῆ στῆ χώρα μου καθὼς τὸ πεπρωμένο ὠραῖο
μὲ γκριζὰ οὐράνια δὲ θὰ κλαίμε στὰ νεκροτομεῖα.

Θὲ νᾶμαι ὁ γλᾶρος θάνατος ἀπὸ κακοτυχία
Μιὰ κρεμάλα ποὺ στήσανε κεῖ δὲ γιὰ τιμωρία
ψηλὰ περήφανο μὲ ροῦχα πλουμιστὰ ἀνεβάζει.

Κλάψε νὰ ἡ δυστυχιὰ τὸ θάμπωμα τῆς πέτρας φέρει
Τὸ αἷμα κοχλάζει μέσα μου, καὶ τὴν καρδιὰ κουράζει
Τοῦ ἡλιοῦ γιὸς μαῦρος μὲ πικρὸ τραγούδι μου στὸ χέρι.

XI

ΣΥΜΒΟΛΟ

Μιὰ ἀσβούρα γυρνᾶ
Ποῖον νὰ νοιάζει ὁ χορὸς τῆς
Μόνο κοιτᾶ τὸ παιδί
Ἄ σκύλλος γαυγίζει κεῖ δὲ
Τὰ μάτια δύσκολα κοιτάζουν
Τὴν ἔξαψη τῶν φύλλων
Ἐνας σκύλλος γαυγίζει κεῖ δὲ
Ποῦν ὁ ὄρκος ποὺ μοῦδωσες τάχα;

Τεῖνω τὰ χέρια ἀδέξια
Δίχα πίστη στὸ θαῦμα
Ποῖον νὰ νοιάζει ὁ χορὸς μου
Ἐκλεισα τὰ μάτια,
Τίποτα νὰ μὴ δλέπω
Τὴ θλιμμένη ζωὴ μου,
Μόνο κοιτᾶ τὸ παιδί
Μιὰ ἀσβούρα γυρνᾶ.

Ἐκ τῆς συλλογῆς «ΣΤΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΝΟΣ ΠΑΘΟΥΣ»

1.

Ὁ τύπος: Ἐκδοσὴ πρωϊνῆ: Ἐπεισόδια στὴν Ἄσοπολτιλ — Τρεῖς εὐχετήριες κάρτες στὸ τραπέζι μου ἐπάνω ἐκφράζουνε τὴν λύπη τους....

Βάζω τὰ τραμπουλόχαρτα στὰ χέρια ἐνὸς διαβάτη
 πρὸ γόνιμα σὲ διαλόγους ἀπ' τὴ βουβή τὴν κλήρα
 τῆς λιγοζώητης καρδιάς μου
 ὅποιος δὲν ἀντιστέκεται στῆς Δαμασκοῦ τὸ δρόμο
 ποὺ ἀδράχγει τὴν κοιλιὰ ἀπ' τὸ σκιερὸ τὸ λόφο...
 Ἐεγύμνωμα στοῦ πάθους τῆ περιλήψη...

Ἐπίθανη γενιά μου! Ποιὸ δέντρο γὰ κατέβω;
 Τί ἄνθη θὰ δώσει σὰ χτυπὰ τοῦ θανάτου ἢ καμπάνα;
 Καὶ ποιὸς θὰ τὴν χτυπάει;
 Τὸ χτύπημα σὰν ὄρφανου τὸ κλάμα στὴ γυχτιά!

Ἐνα δεγτρί στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου
 σηκώνει σὰ λαμπάδα κλαδί ἀπὸ αἷμα
 στὴν ἄκρη τὸ κλαδί πράσινο φύλλο φέρει
 στὴν ἀντηλιά σημάδι κίτρινης κι' ἄρρωστης φλόγας
 ποὺ τὰ στοιχειὰ ξομπλιάζουν!

3.

ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ...

Ἐκλειψὴ κατάσπρου τοῦ ἥλιου μεσ' τὰ ὄνειρατά τους!

Μιὰ πάναγνη πηγὴ ποὺ φαίνεται στὴ νύχτα
 κεῖ μέσα λούζει τ' ἄκρα τῆς τὰ μάτια καὶ τὸ γιὸ τῆς
 γυναίκα μ' ἄδεια τὴν ἀγκάλη τῆς, προσφέρει
 μὲ τὸ τραγούδι τῆς τὸ νεκρικὸ στεφάνι,
 ἢ τρέλλα τῆς μὲ δάκρυα στολισμένη!

Καὶ τὴ γυναίκα ποὺ μεθὰ κάθε φιλιὸ ποὺ δίνει
 κοιττάει ἢ σελήνη, τὸ σκυλὶ γαυγίζει καὶ δυζαίνει
 καὶ μιὰ σταγόνα γάλα ξεχυμάει ἀπ' τὸ θυζὶ τῆς
 ἔ! κι' εἶναι αὐτὸ σπορά ποὺ τὴν αὐγὴ γεννάει
 στὸ δρόμο τῆ σκορπᾶ
 ὅπου περνᾶ ὁ διαβάτης ποὺ μᾶς λέει τὸν μῦθο.

Ποιὲς λυπηθήκανε καρδιές, γι' αὐτὸ, γιὰ πὲς μου, ἀνέμι;
 Ὅλες οἱ φτέρες τῆς κοιλάδας στὴ λιακάδα
 παλεύουνε γιὰ μιὰ σταγόνα ἀπὸ νερὸ ποὺ μένει.

5.

Εἴμουν γυμνός στὸ πρῶτο τῆς μάγκας μου φιλι
εἴμουν γυμνός μπροστά στη Σάμμη καὶ τοὺς ἀντρες.

Θῆμονα κι' ὄλας κρυωμένος
δίχα τὴ γεύση ἀπὸ τὸ μαῦρο ἀλάτι
μέσ' τὸ αἷμα σας τὸ μαῦρο.

Ἔχω τὰ νύχια μιᾶς γυναίκας μέσ' τὴ σάρκα μου
τὸ αἷμα μου τρέχει γιὰ τὸ πάθος τοῦ ἔρωτά της
Μὰ κρύψετε ἀπὸ μένα τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ της
φακίρη πού ἢ γκριμάτσα του μαραίνει τὴν ψυχὴ μου
τὶς φτέρες ἄς ἀφίσουμε
στὴ γῆ νὰ προστατεύουν
τὸ δρόσιμα τοῦ κρύου νεροῦ.

7

Σὰν τρεῖς σωροὺς σκουριάς σὰν τρία βουνὰ ἀπὸ στάχτη!
Μὰ πέστε μου σὲ ποιὸν ἀνήκει ἡ στάχτη;

Ἡ θάλασσα ἄκουγε μονάχα τὰ καρᾶδια γιὰ τοὺς σικλάδους
οἱ νέγροι ἀφίνανε κεῖ πέρα νὰ τοὺς πᾶνε
κι' ἔτσι παρὰ τὰ μαγικά τους γέλια
χτυπούσανε τοῦ κίνδυνου οἱ καμπάνες
κλωτσιές μέσ' τὶς κοιλιές τους
στὶς γκαστρωμένες ταξιδιώτισσες:
τὶς εἶχανε κατὰκλειστες γιὰ γλυκερὸ τοῦ πόνου.

Ἐφιάλτες δίνουν οἱ φωτιές στὴ ζούγκλα
Κι' ἐγὼ
Τὶ θάκανα σὰν κρίμα;
ἂν τὴ σελήνη διάζα
πίσω στὴ γῆ θὰ τοὺς ξανάφερνα;
τί λύπες προφητεύουε τὰ μάτια;

12.

Πῶς θᾶθελα χιλιάδες ἄστρα μὲς τὴ μέρα
ἢ ἔκταση ἢ σουρρεαλιστικὴ
ἑνός τους τὰ μεσάνυχτα
θὰ εὐλόγα τὴν τρελλὴ μου λογικὴ
Ἡ λογικὴ μου θᾶναι θύμηση κάποιας λαφράδας
μπλέκει μὰ κάλτσα μπλέ στὴ βιολετιὰ τὴ νύχτα
φιλάει τῆς κόλασης τὶς μαῦρες φλόγες ποῦδαλαν

τὴν κάθαρση τοῦ ἁμαρτωλοῦ μου κύκνου
 ποῦχε τὴ γύρη κάποτε σὰ φωτερό στεφάνι
 σὲ μαύρου λέτσου κάδουρα κεφάλι
 Νάμαι ἄπιστος καὶ δύσκολος μὲ κάνει ἢ λογικὴ μου
 στοῦ πάθους τὴν περίληψη.

Ρίζα δεντριοῦ δὲ γένηκε ὁ φαλλός μου,
 ὄντας μιλῶ σὰν τοῦ δεντριοῦ τὸ θρόισμα
 ὁ λόγος μου τὴ μυρουδιά τοῦ κάμπου παίρνει
 κι' ἢ γύρεψη λιγώτερο στὰ χέρια δίνει τὸ αἷμα.

13.

Οἱ συμφορὲς μέσ' τὴ σιγὴ ὠριμάζουν
 ὅπως τὶς παιδικὲς μας θύμησες
 καὶ γκρίζα μιὰ βροχὴ βολεύει τὰ ὄνειράμας
 σὰν ἀναγκάζομαι νὰ γίνω κάλπης
 καὶ δολοφόνος ἅγιος
 παρ' ὅλη τὴν ἰσημερία
 ἐνάντια στὸν ἑαυτό μου
 παρὰ τὰ μαγικά τὰ γέλια
 ἀπὸ τ' ἀδέλφια μου πειθήνιοι νέγροι

Κι' ὕστερα τί λέτε σεῖς γιὰ τὴ σιωπὴ
 ἀπ' τὴ δικιά μου τὴ συνείδηση;

14.

Οἱ ροδοδάφνες ὑπογράφουν παρακάλλι
 δὲν ὑπογράφω ἐγώ, ἀζύγωτος ἀπ' τὴ νεκρὴ πνοή τους
 μὲ τέχνη ἐγὼ ἀποφεύγω
 καὶ τὴν καρδιά μου ξεγελώντας στὴν εἰκόνα μου πεθαίνω
 Μὲ θέλουνε μέσ' τοῦ πολέμου τὴ συσχότιση
 μὲ μιὰ ψυχὴ σὰ γκρίζο λούλουδο
 πνιγμένος μεσ' τὸ ἀλάτι καὶ μεσ' τὸ νερό
 ὕδροπαθὴς ἀπ' τὸ κεφάλι
 ψυχὴ, ψυχὴ μου ἀπ' τὸ κεφάλι μέχρι καὶ τὸν ὄφαλό μου
 ποῦ πιά στὴ μάνα μου δὲ μὲ κρατᾶει δεμένο
 ἢ γύρη ἀπὸ τ' ἀνθόφυλλο δὲ συγχωρᾶει τὸ κρίμα

Τ' ὀρκίζομαι πῶς αὔριο καθάριος θάμαι
 (κούτσαινα κάποτε
 μπροστὰ στοὺς μεγαλέμπορους
 ποῦταν παιδιὰ τῶν πατεράδων τοὺς ἢ κι' ἀποικιοκράτες)

Καθάριος θάμαι τ' αὔριο
 φτεροῦγες τῶν πουλιῶν στή μπλέ φωνή μου
 νά τραγουδάω τὰ μπλούζ
 σ' ἕνα κοπάδι ἀπὸ σκυλιὰ
 κι' ἐγὼ ἱερέας!

(Ἀπὸ τὰ γαλλικά)

Μετ.: ΓΙΑΓΚΟΣ Α. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Ἐπλώθηκε ἡ Αἰγαιοπελαγίτικη φωνή σου
 κι ἐγένευσεν ὁ κόσμος φῶς γαλάζιο.
 Ὁ στόχος σου μὲ διάπλατες φτεροῦγες
 «ἀετοφόρος ἄνεμος» Ἑλληνικός
 ἐπάνω ἀπὸ τῆς γῆς περνάει τίς ροῦγες.

Πλασμένος ἀπ' τὴ ρίζα τοῦ κυμάτου,
 περήφανος, πανάρχαιος, καινούργιος,
 κι ἀπὸ τὴ φλέδα τῆς ζωῆς χυμὸς
 ρυθμὸς αἱμάτου.

Πνεῦμα γλαυκὸ, ἀθάνατων Ὀμήρων.
 Ψαλμὸς Βυζαντινὸς εὐλαβικῶν Σειρήνων
 στὸν Πελαγίσιον μας Ναὸ
 θεία ἁρμονία
 τοῦ «Αἰὼν ἔστί» ἢ συγχορδία.

Τὸ πλοῖο μὲ τ' ἄσπρα τὰ πανιά
 τὴ Λέσβο χαιρετίζει ἀφρολουσιμένο.
 Ἡλιόλουστο μὲ τῆς χαρᾶς τὰ δῶρα,
 μὲ τῆς πλατειᾶς ἀγάπης τ' ἀρτοφόρι
 καὶ τὴ γοργόνα ΜΟΥΣΑ
 ὀρθὴ στήν πλώρη.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

Τ' ΑΓΟΡΙ ΑΠ' ΤΗΝ ΤΣΑΜΟΥΡΙΑ

(Τὸ τρίτο διήγημα τοῦ γαμπροῦ μου)

Τὸ ἀφιερώνω στὸν πατέρα μου καὶ
τὸ ἀγεφύρωτο χάσμα ποὺ ἄνοιξε
μέσα μου.

«Ἐσεῖς τὸ λοιπὸν θὰ πάτε στὴν Τσαμουριά μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν σύντροφο τὸν Κωστή», εἶχε πει ὁ Μπαταρίας κι ἡ καρδιά μου σπάραξε ἀπὸ χαρὰ. Θὰ μπορούσα νὰ ξαναδῶ τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας κι ἔτσι νὰ φτάσω ἀπὸ κεῖ στὴν Αὐλώνα, γιὰ νὰ πραγματοποιήσω τὸ μυστικὸ μου σχέδιο. Κι ὁ Κωστής ἀπὸ μέρος του ὄρισε νὰ σταματήσουμε στὰ Γιάννενα, «νὰ κοιμηθούμε σὰν χριστιανοί,» ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες στὸ ὑπαιθρο, ἀπὸ μονοπάτι σὲ μονοπάτι κι ἀπὸ ὕψωμα σ' ὕψωμα, πρὶν ἀρχίσουμε τὴν ἐργασία μας τῆ σαμποταριστικῆ. Τὸ σούρουπο φτάσαμε στὴν πόλη κι ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς κοίταξε νὰ βολευτεῖ γιὰ τὴ νύχτα. Ἐγὼ θὰ πήγαινα στῆς κυρίας Ἄννας, ποὺ δυὸ χρόνια πρὶν ξενοκοιμόμουνα συχνά, ἀκριβῶς κάθε φορά ποὺ μπορούσα νὰ τὸ κάνω, γιὰτὶ τὸ σπῆτι τῆς τὸ προτιμοῦσα ἀπ' τὸ στρατόπεδό μας. Νᾶξερες τί ὥρες περάσαμε μαζί. Σὲ λίγο θὰ γινόμαστε «ἀρμάτα σ' ἀγαπῶ».

Κι ἔτσι εἶδα ξανά τὸν Ἀντώνη καὶ τὴν καλὴ του παραμάννα, Εἶχε κίβλας χάσει τὴν ἰδιαιτέρη ἔκφρασή του τὴν ὄνειροπόλα καὶ χαροῦμενη μαζί τοῦ παιδιοῦ, γιὰ νὰ πάρει τὴν ὄψη τοῦ παλληκαριοῦ ποὺ ξέρει πολὺ καλά τί θέλει καὶ τί μπορεί νὰ γίνει δικό του τὴν ἴδια ὥρα. Τὰ σκούρα του μάτια εἶχανε πολλαπλασιάσει ἐκεῖνο τὸ χρυσὸ φῶς ποὺ ἔλαμπε μέσα τους κάθε φορά ποὺ ποθοῦσε κάτω μ' ὄλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του. Αὐτὸ τὸ φῶς τῶν ματιῶν του τόνιζε στὸ πρόσωπό του τὴ δραστηριότητα καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα τοῦ χαρακτήρα τοῦ κόσμου τῆς Τσαμουριάς.

Ἀπὸ κεῖ τὸν εἶχανε φέρει παιδάκι τριῶν χρονῶ, μόλις πέθανε κι ἡ μητέρα του, στενὴ συγγένισσα μιᾶς ξαδέρφης τῆς κυρίας Ἄννας, ποὺ εἶχε σηρεφεῖ μικρὴ κι ὕστερα ἀπὸ λίγο ἔχασε καὶ τὸ μοναχοπαίδι τῆς τὸν Μίμη, ἓνα χρυσὸ πλάσμα μόλις πέντε χρονῶ, καὶ γι' αὐτὸ δέχτηκε τὸν Ἀντώνη μὲ μεγάλη χαρὰ σὰν δικό τῆς παιδί, χρυσὸ τῆς παραγιό.

Τὸν λέγανε Ἀντώνη Μπουκουρή καὶ σὲ μερικὰ μέρη τῆς πάνω Τσαμουριάς μπουκουρὴ πάει νὰ πεῖ ὠραιότητα κι ὁμορφιά. Τοῦτο τὸ ἐπίθετο ταίριαζε πολὺ σ' αὐτὸ τὸ παιδί, ποὺ ἔκανε τὸ σπιτάκι τῆς κυρίας Ἄννας ν' ἀντηχῆσει ξανά ἀπὸ παιδικὰ παιγνίδια.

Γιὰ νὰ βγάλει τὸ ψωμί τῆς ἡ κυρία Ἄννα τὸν χρόνο τῆς πείνας ἔγινε καὶ νοικιάστρια κι ἐγὼ ὁ τακτικός τῆς ἔνοικος. Ὁ Ἀντώνης, δεκαπέντε δεκαῆξι χρονῶ πιά, ἀπ' τίς πρῶτες μέρες πῆρε στὴ ζωὴ μου τὴ θέση τοῦ μικροῦ ἀδερφοῦ ποὺ μὲ περίμενε στὴν Ἰταλία. Ἐγὼ γιὰ τὸ παιδί ἔγινα κάτω τὸ πιὸ σοβαρὸ, μιὰ καὶ δὲν εἶχε γνωρίσει πατέρα κι οὔτε ἓναν πατριό. «Σὲ μιμεῖται ἐμένα τὸ παιδί... Τῶδες πῶς περπατᾷ;» μούλεγε μὲ γιαιστερὰ μάτια ἡ κυρία Ἄννα κι ἐγὼ τὸν παρατηροῦσα μὲ χαρὰ νὰ κρατᾷ καὶ τὸ ποτήρι του σὰν κ' ἐμένα... μόνο μὲ τὸν μέσο καὶ τὸν ἀντίχειρα τοῦ δεξιοῦ του.

* * *

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἡ κυρία Ἄννα μὲ δέχτηκε πάρα πολὺ θερμά, σὰ νὰ δεχότανε παιδί ποὺ γυρίζει στὸ σπῆτι ἀπὸ μακρὸ ταξίδι, ἀλλὰ ὁ Ἀντώνης μὲ δέχτηκε λίγο ψυχρά, σὰ νᾶτανε δυσαρεστημένος καὶ ζηλιάρης ἀπὸ μένα. Εἶχε πιὰ στρωμένο τὸ τραπέζι τους ἡ κυρία Ἄννα καὶ θέλησε νὰ φάω μαζί τους «γιὰ νὰ κουβεντιάσουμε

λίγο πάνω στα νέα», μά ὁ Ἀντώνης δὲν ἄνοιξε στόμα γιὰ νὰ πει κάτι, τόσο πού μοῦδωσε τὴν ἐντύπωση νάχει ἄλλου τὸν νοῦ του. Δὲν ἔφαγε, μά κατέβασε μερικές μπουκιές σὰ ζωο. Μόλις τέλειωσε τόσκασε ἀχαιρέτιστα καί, ὅπως κατάλαβα πιὸ ἀργά, πῆγε κρυφὰ καί τρεχάτα στῆς Λενιώς.

Περφιμένα μάτια νὰ πέσει κι αὐτός στὸ κρεβάτι. Ξαπλωμένος πάνω ἀπὸ τ' ἄσπρο σεντόνι, πού μύριζε ἀπ' τὸ πλύσιμο, ἔσπαγα τὸ κεφάλι μου νὰ καταλάθω τί εἶχε συμβοίει γιὰ νὰ γίνει ψυχρὸς ὁ μικρός. Μὲ διέκοψε μόνο τὸ τιτίθισμα τὸ διαβολεμένο τῶν σπουργιτιῶν, πού μεθυσμένα ἀπὸ χαρὰ φτερουγίζανε ἀπὸ κλαδὶ σὲ κλαδὶ πάνω ἀπὸ τὰ πλατάνια, πού φαινότανε νὰ τρελλαινόνται ἀπ' τὸν θόρυθο, πέρα ἀπ' τὰ μπευτένια τῆς παλιᾶς τουρκικῆς πόλεως, γύρω γύρω στῆ λίμνη. Ἀπ' τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο — τί ζεστασιὰ καί στὰ Γιάννενα ἐκεῖνες τίς μέρες τοῦ Σεπτεμβρίου — φαινότανε στὸν οὐρανὸ θαυμάσιο ὀλόγιμο φεγγάρι. Μιά ὁραδὴ γιὰ ἀγάπη, ἂν καί μύριζε μπαρουτί...

Τελικά, κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ὁ Ἀντώνης μπῆκε μέσα στὸ δωμάτιό μας, στὰ νύχια γιὰ νὰ μὴ μὲ ξυπνήσει ἔμένα, μά γώ τοῦπα μὲ τὸν παλιὸ παιγνιδιάρικο μου τόνο: «Γιατί νυχτώθηκες, μωρέ;» Κι ὁ Ἀντώνης, μὲ ξυγὴ καί εἰρωνικὴ φωνή, εἶπε: «Καλύτερα νὰ κοιμηθεῖς, μωρέ, γιατί εἶται παρακουρασμένος». Μπορεῖ νὰ φανεῖ παράξενος αὐτός του ὁ τρόπος, μά γώ ἤμουνα 24 χρονῶ κι ἐκεῖνος ἔταμε ἕξι χρόνια μικρότερός μου, χωρὶς νὰ ποῦμε γιὰ τὴν παλιά μας φιλία..

Ἄναψα τὸ γερμανικὸ κλεφτοφάναρο καί στὴν ἀρχὴ μοῦ φάνηκε ἐλαφρὰ μουτρωμένος γι' αὐτό, μά ἔκανα λάθος, ὅπως κατάλαβα ἀμέσως. Στὸν κύκλο φωτός, πού τὸν κτύπησε μὲ βία, τὸν εἶδα πιὸ γιγαντώσωμο ἀπὸ πρὶν. Ἀναμειλλάρη μὲ τὸ κεφάλι του γεμάτο μὲ φτερά περιστεριοῦ καί τὸ πρόσωπό του φλογερὸ σὰν νάχε πυρετό. Ὁ μάγκας ἐνστικια στράφηκε κατὰ τὸν καθρέφτη γιὰ νὰ κυττάξει τὸ μοῦτρο του κι ἐγώ, μόνο γιὰ νὰ πῶ κάτι, στὴν τύχη τὸν ρώτησα: «Πῶς τὰ πάει ἡ Λενιώ;» Κι ἐκεῖνος μοῦπε ἀπότομα καί πειραχτικά: «Μὰ δὲ θὲς νὰ τῆ δεῖς αὔριο τῆ Λενιώ;» κι ἀμέσως, ὕστερα ἀπὸ μιὰ συλλογὴ, πρόσθεσε πάντοτε εἰρωνικά: «Θὰ δεῖς μὲ τὰ δικά σου μάτια πῶς τὰ πάει τώρα ἡ Λενιώ...» Καί σταμάτησε νὰ κυττάξει στὸν καθρέφτη γιὰ ν' ἀρχίσει νὰ γδύνεται ἀπὸ τὰ λίγα καλοκαιρινὰ του ροῦχα: κοντομάνικο πουκάμισο, πανταλόνι καί τερλίκια, τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο, σιγά σιγά, μὲ τὸ φανερὸ καμάρι τοῦ παιδιοῦ πού θέλει νὰ κάμει καλὴ ἐμφάνιση κι ὠραία ἐντύπωση. Μυῶδες κι ἠλιοκαμένο τὸ κορμί του κι ἀνδρικό ὄλο τὸ παράστημά του, μά ἄθλια καί κουτὴ ἐκεῖνη ἡ παράξενη του στάση. Σὰ νάθελε νὰ μὲ θάλει νὰ τοῦ κάνω πάλι ἄλλες ἐρωτήσεις. «Τρελλάθηκες, μωρέ;» εἶπα μέσα μου «κι ἂν θέλεις νὰ μοῦ δείξεις τὴν ὁμορφιά σου, νὰ ξέρεις πῶς αὐτὴ ἔμένα δὲ μὲ μέλει».

Ὁλόγυμος πιά — μόνο μικρότατο μαγιδὶ ἀντὶ τοῦ σάβρακου γιὰ νὰ σκεπάζει τὰ ἀπόκρυφά του — εἶχε πάλι γυρίσει κατὰ τὸν καθρέφτη τὸν κρεμασμένο στὸν τοῖχο. Μὲ προσεχτικὴ βραδύτητα ἔβγαζε ἀπ' τὰ μαλλιά του τὰ κατσαρά, σὰ νάτανε ἀλγερινοῦ, τὰ ποικιλόμορφα φτερά περιστεριοῦ. Τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο, τάπαιρνε μὲ τίς ἀκρες τῶν δακτύλων, τὰ κτύταζε καλὰ καλὰ σὰ νάθελε νὰ δεῖ τί ἀκρυβὴς ἦτανε καί τάριχνε μὲ πλαστὴ λύσσα στὸ πάτωμα, γιατί ἦτανε πάρα πολὺ φανερὴ ἡ ἱκανοποίησή του. Τῆ διάβασα πάνω ἀπ' τὰ σαρδώνικα του χεῖλια καί τὸν πείραξα: «Πῆγες γιὰ νυχτικὸ μπάνιο στῆ λίμνη;» «Ναί, καί γιὰ τὸ μπάνιο,» φεμάτισε χαμογελώντας ὁ μάγκας, πού συνέχιζε νὰ βγάξει ἀπ' τὰ μαλλιά του τὰ μικρὰ φτερά. Μὰ γὼ στράφηκα δεξιά, πρὸς τὸ πατάρι καί ὁ Ἀντώνης σταμάτησε τὸ ἀκκιστικὸ του φέροισο. Ἔσβησε τὸ φῶς, πάνω στὸ κομοδίνο ἀνάμεσα στὰ δυὸ μας κρεβάτια, κι ἔπεσε ἀνάσκελα στὸ δικό του. Μύριζε ἥλιο ἐξαιτίας τοῦ λιοκαψίματος του.

Σὲ λίγο ἔκοψε ἀπότοια τῆ σιωπῆ: «Θαρθῶ κι ἐγὼ αὔριο μ' ἔσένα, μωρέ. νὰ κυνηγῶ τοὺς ναζήδες... Εἶδες πῶς μεγάλωσε ὁ μικρός;» καί μοῦ φάνηκε νὰ υπογραμμίζει τὰ τελευταῖα του λόγια, περισσότερο ἀπὸ πρόθυμος ν' ἀποδείξει ὅσο μπο-

ροῦσε καλύτερα πὼς θὰ πήγαινε καὶ στὴν κόλαση. Ἀνατρίχιασα, μονομιᾶς εἶχε γίνε φῶς στὸ μυαλό μου, καὶ θυμῆθηκα τὸν Νίκο ποὺ σκοτώθηκε.

Τί γὰρ τοῦ πῶ; «Ἄν τὸ θές, θαρθεῖς μ' ἐμένα...» καὶ τοῦπα φέμα, γιατί ἤξερα πολὺ καλά πὼς ἔπρεπε γὰρ τὸν ἀφήσω καὶ μὲ τὴν παραμάννα του.

Μὲ τὴ Λενιώ, μόνοδὺο καλοκαίρια πρὶν, τὸν λέγαμε μικρό, μὰ γάσου τώρα ἐδῶ τί μπόγι μπροστά μου, δυὸ μέτρα δά, μὲ ἀθλητικὸ κορμί, τριχωτό ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια.

Σωστὴ κούκλα ἢ Λενιώ. Ἄν καὶ μικρούτσικη ἢ ὀλοστρόγγυλη σιλουέττα τῆς βούλιαζε τόσο χαριτωμένη μέσα σὲ μιὰ δεκαριά μαλακὰ μαξιλάρια γεμισμένα με φτερά περιστεριοῦ. Νᾶξερεις τὸ μεταξένιο χρυσὸ τῶν μαλλιῶν τῆς, τὸ φωτεινὸ χρῶμα τοῦ δέρματός τῆς, τὴν τρυφεράδα τῶν φιλιῶν τῆς καὶ τὸ ἄρωμα γιασεμιὰ σ' ὄλο τῆς τὸ σπίτι. Θὰ τὴν ἔλεγεσ κυριολεκτικὰ κάτὶ τὸ ξεχωριστό, ἀληθινὸ θαῦμα τῆς φύσης καὶ ἀνυπέρβλητη γενναϊόδωρη δασκάλα τῆς ἀγάπης.

Ἀπ' τίς πρῶτες μέρες ὁ Ἀντώνης εἶχε ἀρχίσει γὰρ κολλᾶ σὰν κουτάδι πίσω μου ὡς τὸ σπίτι τῆς. «Ἄσε γὰρ πάω μόνος μου, μωρέ,» τοῦ ἔλεγα, ἢ μὲ λύσσα: «Τράβα τὸ δρόμο σου... Τράβα σοῦ λέω,» μὰ ὁ μικρὸς φαινότανε νάχει χάσει καὶ αὐτὸς τὰ λογικά του. «Φύγε σοῦ λέω, ποῦσαι μικρὸς γιὰ τίς κουδέντες μας,» τοῦλεγε ἢ Λενιώ γιὰ γὰρ τὸν ἐρεθίσει ὄλο καὶ περισσότερο. Ἡ παρὶδα θὰ τὰ πήγαινε πολὺ καλά καὶ μὲ τὸν μικρό, ποῦ τότε ἄρχιζε γὰρ τραγίζει. «Τὸ ξέρω καλά πὼς εἶμαι μικρὸς, μὰ ὄχι τόσο δά καὶ ἂν θές, ἔλα γὰρ σὲ χορέψω γώ,» τῆς ἔλεγε ὁ μικρὸς κάνοντας τὸν κουτό.

Τίς περισσότερες φορές πήγαινα κρυφὰ στῆς Λενιώσ καὶ ἐκεῖ περνοῦσα ὀλόκληρη τὴ νύχτα, βουλιαγμένοι οἱ δυὸ μας μέσα στὴ δεκαριά τὰ μαλακὰ μαξιλάρια γεμισμένα μὲ φτερά. Κάποτε μερικά ἀπ' αὐτὰ ἔβγαίναν ἀπὸ παλιές ἢ καινούριες τρύπες τῶν μαξιλαριῶν καὶ σκορπιζόντανε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μέσα στὸ δωμάτιο ἢ πάνω μας σὰν πεταλοῦδες. Μερικὲς φορές ὀγαίνοντας διαστικὰ ἀπ' τὴν πορτοῦλα τοῦ κήπου — ἐνὸς ἀπὸ κείνους ποὺ ὀμορφαίνουν τὴν παλιὰ πόλη τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ — τὸ μάτι μου ἔπαιρνε στὸ δάθος τοῦ σοκακιοῦ τὸν Ἀντώνη καὶ ἔστριβα στ' ἀριστερά. Ἀκόμη ἀνητηχοῦν μέσα μου τὰ τρομερὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ: «Ὅστις ὀμως σκανδαλίση ἕνα τῶν μικρῶν... συμφέρει εἰς αὐτὸν γὰρ κρεμάση μύλου πέτρα... καὶ γὰρ καταποντισθῆ...»

** ** *

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ἀντώνης κοιμότανε ἀκόμη — ὄχι πιά ἀνάσκελα, μὰ μπρούμυτα μὲ τὰ χέρια του κρεμισμένα στὰ πλάγια τοῦ κρεβατιοῦ. Ἡ αὐγὴ μπαίνονας μέσα στὸ δωμάτιό μας τὸν ἔβρεχε ἀπὸ φῶς καὶ τὸ σῶμα του ἔμοιαζε σὰ χάλκινο ἄγαλμα κάτω ἀπ' τὸ σούρουπο. Μεμιᾶς ὀσμή γιασεμιὰ κτύπησε ἀπότομα τὰ ρουθόνια μου καὶ ἀνεξήγητα μὲ κυρίεφε ἀναπάντεχη ὀρμὴ ζήλειας. Θὰ τὸν ξυπνοῦσα μὲ δυὸ τρεῖς μπουνιές στὰ πσινά του, μὰ κρατήθηκα γιατί εἶχα θυμηθεῖ τὴν τρελλὴ του ἀπόφαση νάρθει μὲ ἐμένα «γὰρ κυνηγοῦμε τοὺς ναζήδες». Πρὶν φύγω μὲ τὰ ἀκροδάκτυλα τοῦ δεξιοῦ μου, χάιδεφα ἔλαφρὰ δυὸ τρεῖς φορές τὰ μεταξένια μαλλιά του καὶ βγῆκα ἀπὸ τὸ δωμάτιο. Κάτω ἐνωμεταξὺ κτύπησε ἢ πόρτα καὶ ἄκουσα τὴν κυρία Ἄγνα γὰρ λέει: «Ποὺς εἶναι; Τί τρέχει;» Σὰν φιθύρισμα τῆς ἀπάντησε μιὰ γνωστὴ φωνή: «Ὁ Κωστής εἶμαι, κυρά... Ἐῦπνησε ὁ ἴταλός;»

Πρὶν φύγομε ἢ κυρία Ἄγνα μᾶς ἔδωσε ἕνα σακκούλι μὲ τρόφιμα «γιὰ τὸ ταξίδι», ὀπως εἶπε καὶ πρόσθεσε μὲ συγκινημένη φωνή: «Νὰ σᾶς βοηθάει ὁ Θεός». Κι ἔτσι μὲ τὴν εὐλογία τῆς μὲ τοὺς συντρόφους μου πῆρα τὸν δρόμο κατὰ τὰ βορινὰ βουνά. Ἐκείνοι γιὰ τὸ Καλπᾶκι καὶ πέρα, ἐγὼ γιὰ τὸ Ἐργερί τῆς Ἀλβανίας, ποῦ ὁ κόσμος μιλάει ἔλληνικά καὶ ἀπὸ τίς ἐκεῖ πρῶτες μου γνωριμίες

τάματα τὰ στοιχεία τῆς λαϊκῆς γλώσσας πρὶν μεταφερθῶ στὰ Γιάννενα. Ἐσκόπευα νὰ πεταχτῶ ἀπὸ κεῖ κατ' εὐθεία πρὸς τὴν Αὐλώνα τῆ μεγάλης μου ἐλπίδα.

Κάθε τόσο ἀφήγαμε τὰ μονοπάτια καὶ δυὸ ἀπὸ μᾶς, μὲ τὴ σειρά, καταβαίναμε ἢ ἀναβαίναμε, ἀνάλογα μὲ τὸν τόπο, γιὰ νὰ ὑπονομεύουμε τὸν δρόμο τὸν δημόσιο, προπαντὸς στὶς στρεφῆς του, ἐνῶ οἱ ἄλλοι περιμένανε στὴν αὐτοσχεδίασμένη σκοπιά. Οἱ ναζήδες θάφηναν ἀμέσως τὴν Ἑλλάδα — αὐτὴ ἦταν ἡ κοινὴ γνώμη — κι ἔπρεπε νὰ τοὺς δώσουμε κι ἡμεῖς τοὺς φιλικούς μας χαιρετισμούς μὲ τὸ νὰ δυσκολεύουμε τὴν ὑποχώρησή τους. Τσακισμένοι ἀπ' τὴν κούραση τὸ βράδυ πήγαμε θέση κάτω ἀπ' τίς λιτές δίπλα σ' ἕναν καλαμιώνα, γιὰ νὰ φάμε κάτι καὶ νὰ περάσουμε κεῖ τὴ νύχτα, προστατευμένοι ἀπὸ τὸν λόφο, πέρα ἀπ' τὸν ὁποῖο ἔτρεχε ὁ δρόμος πρὸς τὰ πάνω. Ἄτελειωτὴ ἡ νύχτα. Ἡ ἀγωνία κι ὁ φόβος εἶχανε διπλασιασθεῖ σὲ σύγκριση μὲ τὸ παρελθόν, γιὰτὶ ἔδλεπα μπροστὰ μου μονάχα ἐμπόδια καὶ λίγες ἐλπίδες σωτηρίας. Νόμισα καὶ πῶς θάτανε καλύτερη ἡ αἰχμαλωσία στὰ χέρια τῶν Γερμανῶν, τόσο μὲ εἶχε ξεμυαλίσει ἡ ἀσχημὴ κατάσταση. Καὶ καθὼς πήγαινα νὰ κλείσω τὰ μάτια ἄκουσα μακριὰ ἀπὸ μᾶς ἐν' αὐτοκίνητο νᾶρχεται φουλαριστὸ πρὸς τὰ πάνω μέσα στὸ σκοτάδι καὶ σὲ λίγο τρομερὴ ἔκρηξη, πού τὴν ἀκολούθησε βαθεῖα σιωπὴ. Ἀναφτερώθηκε τὸ περσμένο ἡθιχὸ μας. «Θὰ ἦθελα νὰ ξέρω πόσοι ναζήδες πήγανε στὴν κόλαση», εἶπα στοὺς ξυπνημένους συντρόφους μου. Ὁ Κωστῆς πῆγε νὰ πεῖ κάτι, ἀλλά... τὸν ἔκοψε ἄλλη ἔκρηξη, πιδὸ τρομερὴ ἀπ' τὴν πρώτη κι ἀκριβῶς στὸ θάθος τοῦ κάτω λιβαδιοῦ.

Στὸ τέλος ξημέρωσε. Χαράματα ὁ οὐρανὸς φωτίστηκε καὶ πῆρε τὰ χρώματα πότε πράσινο καὶ πότε ρόζ τοῦ σιντεφιοῦ. Πάνω μας ἔλαμπε ἡ κορφή τοῦ λόφου καὶ τὰ πουλιὰ εἶχανε γύρω μας πάρει φωτιά καὶ κελαδούσανε γλυκὰ ὅπως ποτέ τους, λὲς κι ἦτανε πολὺ τυχερά. Ὅταν γύρισα δεξιὰ μου τὸ βλέμμα, γιὰ νὰ κοιτάξω στὸν οὐρανὸ ἕνα γεράκι πού πετοῦσε πολὺ κοντὰ στὰ δέντρα, δυσκολεύτηκα νὰ πιστέψω στὰ μάτια μου. Ἀπ' τὴν κορφή καταΐδαινε χαμογελώντας ὁ Ἀντώνης. Ὁ χρυσὸς σταυρὸς γυάλιζε σὰν πελώριο μαργαριτάρι μέσα στὸ τριχωτὸ του στήθος. Στους ἄμους του κουβαλοῦσε στρατιωτικὸ μικρὸ ταγάρι καὶ τὸ παλὶδ τουφέκι, πού ὡς χθὲς ἦταν κρεμασμένο στὸν τοῖχο τῆς τραπεζαρίας, δίπλα στὸ βαλσαμωμένο κεφάλι ἐνὸς τεράστιου ἐλαφιοῦ. «Νὰ τὸν μαλλώσω ἢ νὰ τὸν καλωσορίσω;» εἶπα μέσα μου, ἐνῶ οἱ ἄλλοι κουνούσανε μαντίλια, δεῖγμα χαρᾶς κι ὁ Κωστῆς σήκωνε τὸν γρόθο.

«Καλύτερα νὰ τὸν μαλλώσω καὶ νὰ τὸν στείλω σπίτι του», σκέφτηκα καὶ ἐτοιμαζόμενον νὰ τὸ κάμω μὲ τὸν πιδὸ ἀποφασιστικὸ τρόπο, μὰ μόλις ἐκείνος ἔκαμε τὰ τελευταῖα του βήματα πρὸς ἐμένα, τρεχάτα καὶ περίπου κυλιστά, καὶ σταμάτησε μπροστὰ μου τεντώνοντας τὰ χέρια του κατὰ μένα, ἐνστικτὰ ἀγκυλιαστήχαμε σφιχτὰ σφιχτὰ σὰ νάμαστε ἀδερφοί. Κι ἀπὸ μπακαλόπαιδο ἔγινε κι αὐτὸς παρτιζάνος, ὁ ἔκτος τῆς ομάδας.

Michele Iannelli

Κ Α Ο Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΤΟ 20ον ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΜΑΣ ΕΤΟΣ

Με τὸ τεύχος αὐτὸ τὸ περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» μπαίνει στὸ 20ον ἔτος τῆς ἐκδοτικῆς του ζωῆς. Εἰκοσι χρόνια εἶναι ἓνα διάστημα ὑπολογισμοῦ μὲ τὰ κυπριακὰ δεδομένα καὶ μὲ τὶς παρεμβολές δυσαρεστων καὶ καταστροφικῶν γεγονότων σὰν τὸ πραξικόπημα καὶ τὴν τουρκικὴ εἰσβολή. Ὅμως ἡ ἐπιμονὴ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων νὰ συνεχίσουν νὰ ἐκφράζονται καὶ τῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα συναδελφῶν νὰ ἐπικουροῦν τὴν προσπάθεια μας στοὺς δύσκολους καιροὺς μᾶς ἐπέτρεψαν τὴν χωρὶς διακοπὴ ἔκδοσή μας.

Ἀσφαλῶς πολλὰ θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν. Ἀναγνωρίζουμε τὶς ἐλλείψεις μας καὶ πάντα προσπαθοῦμε νὰ τὶς λιγοστεύουμε. Δυστυχῶς ὁ οικονομικὸς παράγοντας, εἰδικὰ μὲ τὶς ἀπρόβλεπτες αὐξήσεις, σκληρὰ μᾶς περιορίζει τὰ φτερά καὶ τὶς τολμηρὲς προθέσεις. Ἐξάλλου δὲν ὑπάρχουν τὰ βοηθητικὰ χέρια. Τὶ νὰ σοῦ κάνουν μόνες τρεῖς οἱ καλὲς διαθέσεις; Ἀπὸ τὸ πείσιμα χρόνου ἀγωνιζόμαστε νὰ προσφέρουμε στὸ περιορισμένο φιλιανθρωπικὸ κοινὸ τὸν πνευματικὸ μόχτο τῶν ὄσων συνεργάζονται στὶς σελίδες μας τοὺς ὁποίους συνεργάτες μας μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ θερμὰ εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἀνιδιωτὴ συμπαράστασή τους.

Βέβαια, ὑπάρχουν καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺμποροῦν νὰ σεβαστοῦν τὸν πνευματικὸ μόχθο καὶ νᾶρθουν ἐπικουροί, εἴτε τοῦτοι δημόσια πρόσωπα εἶναι εἴτε ἰδιῶτες. Ἀκόμα ὑπάρχουν κι' οἱ ἄλλοι, ποὺ προσπαθοῦν νὰ βροῦν ὑποστηρικτές καὶ συνδρομητές τοῦ περιοδικοῦ, ἀπρωγμένοι ἀπὸ καλὴ διάθεση καὶ πνευματικὴ κατανόηση. Τοὺς εὐχαριστοῦμε καὶ σκοπεύουμε σὲ εἰδικὸ ἑορταστικὸ τεύχος τοῦ περιοδικοῦ νὰ τοὺς ἀναφέρουμε, ἔστω κι' ἂν μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς προτιμοῦν τὴν ἀνωθυμία.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ἐλευθέρων γιὰ ὅλη τὴν Κύπρον καιρῶν συνεχίζουμε τὸ ἔργο μας, μέσα στὸν ἑλληνικὸ πνευματικὸ χῶρο.

ΚΥΠΡΟΙΣ ΧΙΡΥΣΙΑΝΘΗΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΕΡΩΣ ΤΗΣ ΒΛΑΒΔΙΟΣ
κ. ΧΡ. ΖΑΧΑΡΑΚΗ ΤΗΝ 23.10.1979 ΚΑΤΑ
ΤΗΝ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗΝ ΤΟΥ
ΡΟΤΑΡΙΑΝΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΛΑΡΝΑΚΟΣ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟ ΤΗΣ 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Σὰς εὐχαριστῶ γιὰ τὸ δῶστέ, ἀπόψε, τὴν εὐκαιρία νὰ παραστῶ στὴ συνειστί-

σή σας καὶ νὰ ἀναπολήσω, γιὰ λίγο, μαζί σας τὸ ἔπος τοῦ 1940. Δέχθηκα τὴν πρόκλησή σας μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ. Πρῶτα γιὰτὶ διεκδικῶ κι' ἐγὼ κάποιους — μικροὺς ἔστω — τίτλους ροταριανῆς θητείας καὶ μάλιστα ἐδῶ, στὴν Κύπρον. Ἀλλὰ, κυρίως, γιὰτὶ οἱ ἱστορικὲς στιγμὲς τῆς 28ης Ὀκτωβρίου μὲ κάνουν νὰ νοιώθω ξεχωριστὴ συγκίνηση. Ὅχι γιὰτὶ προσωπικὰ ἀξιώθηκα νὰ τὶς ζῆσω ἐνσυνείδητα ἀλλὰ γιὰτὶ, πάντως, καθιερῶνουν τὴν πλησιέστερη στὴ γενιά μου ἐθνικὴ ἐπέτειο τοῦ Γένους.

Ἐχουν περάσει 39 χρόνια ἀπὸ τότε καὶ εἶναι φυσικὸ, Κυρίες καὶ Κύριοι, νὰ ἔχουν λεχθεῖ καὶ νὰ ἔχουν ἀκουσθεῖ πολλὰ γιὰ τὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου 1940. Παρ' ὅλα αὐτὰ, κάθε χρόνο τέτοιες μέρες, παραμῶνες τῆς μεγάλης ἐπετείου, οἱ Ἕλληνες, ἀπανταχοῦ τῆς γῆς, στρέφουν μὲ εὐλάβεια τὴ σκέψη τους πρὸς τὸ παρελθόν, τιμῶντας τὸ ἄξιον ἐστὶ τοῦ ἀγῶνα ἐκείνου. Ὅχι ἀπὸ ἀπλή ὑποχρέωση ἢ κεκτημένη συνήθεια, ἀλλὰ σὰν ἐκπλήρωση ὑπέρτατο καθήκοντος καὶ σὰν ἐκδήλωση ὑψηλῆς ἀρετῆς. «Μνημόσυνη καὶ τόνος ἀμφ' ἀρετῆς» διδάσκει ὁ Ξενοφῶν. Μνήμη καὶ ἔνταση, αὐτὰ εἶναι τὰ στοιχεῖα ποὺ κρατοῦν ζωντανὰ τὰ ἔθνη καὶ αὐτὰ φώτισαν τὴν πορεία τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ τὸ 1940.

Δὲν θὰ ἀναφερθῶ, Κυρίες καὶ Κύριοι, στὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Αὐτὰ εἶναι πιὰ θιῶματα γιὰ ὅλους μας. Θὰ ἤθελα, ὅμως, νὰ σταθῶ γιὰ λίγο στὸ νόημα τῆς ἐπετείου ποὺ γιορτάζουμε σὲ λίγες μέρες. Στὴν οὐσία τῆς, στὶς ρίζες τῆς, στὰ διδάγματα καὶ στὰ γνωρίσματά τῆς. Στὴν ἀπλότητα ποὺ χαρακτηρίζει τὸ θερῶλο τῆς καὶ στὸν παραδειγματισμὸ ποὺ ἐπιβάλλει τὸ μεγαλεῖο τῆς.

Κάποτε, Κυρίες καὶ Κύριοι, ρώτησαν τὸν Κανάρη πῶς ἔγινε ἤρωας. Καὶ ὁ Ψαριανὸς θαλασσόλυκος, μὲ τὴν ἀφέλεια καὶ τὴ σεμνότητα ποὺ τὸν χαρακτήριζαν, ἀπάντησε:

«Νά! Ὅταν ξεκίνησα γιὰ νὰ κάψω τὴ ναυαρχίδα τοῦ Καπουδᾶν Πασᾶ εἶπα: Κωνσταντῆ, θὰ πεθάνεις! Ἐκαμα τὸ σταυρὸ μου καὶ τράθηξα ὀλόγισα γιὰ τὸ τουρκικὸ μπάρκο. Ἔβαλα τὸ μπουρλότο καὶ ἡ τύχη μὲ βοήθησε νὰ γλυτώσω. Αὐτὸ εἶναι ὅλο...».

Αὐτὸ εἶναι ὅλο. Καὶ τὰ λέει ὅλα. Καὶ θὰ μπορούσα μ' αὐτὸ νὰ τελειώσω τὴν ὁμιλία μου, Κυρίες καὶ Κύριοι, καὶ νὰ σὰς ἔχω δώσει ὅλο τὸ νόημα τοῦ ἔπους τῆς Ἀλβανίας. Καὶ μαζί ὀλόκληρης τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Γιατὶ, ἀπ' τὰ ἱστορικὰ ἀπροσπέλαστα βᾶθη μέχρι τὰ Ἀλβανικὰ βουνὰ τὸ 1940 καὶ τὰ βουνὰ τῆς Κύπρου τὸ 1955, οἱ πρόμαχοι τῆς ἑλληνικῆς

έλευθερίας δέν ἔκαναν τίποτε ἄλλο παρά νά ψιθυρίζουν «Κωνσταντῆ θά πεθάνει». Ἄπλα, ἤρεμα, θρησκευτικά. Γνωρίζοντας καί ἀποδεχόμενοι ὅτι μονάχα ὅσοι ἔφερον ὅτι θά πεθάνουν ἔχουν κερδίσει τή ζωή.

«Κωνσταντῆ θά πεθάνει!» Εἶναι ἀναριθμητοί οἱ Κωνσταντῆδες τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Οἱ χιλιάδες κληρονόμοι τῆς ἐθνικῆς κληρονομιάς πού μιὰ ζωή, τή ζωή τους, εἶχαν γιά μοναδικό θῖος. Πού τὸ θυσίασαν μέ ἀπλοχεριά καί μεγαλεῖο. Στις ὥρες τῆς αὐταπάρνησης πού σφράγισαν τή μοῖρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί σημάδεψαν τὸν ἀνηφορικό του δρόμο πρὸς τὴ Δόξα. Χωρὶς στόμφο, μέ ἀπλότητα πού πλησιάζει τὰ ὅρια τοῦ θείου, ζύωσαν οἱ Ἕλληνες μέ τὸ αἶμα τους τὸ ψωμί τῆς ἐλευθερίας. Καί ἔλεξαν κάθε φορά τὸ μενάλο ὄχι. Εἶναι πολλὰ αὐτὰ τὰ ὄχι πού συνθλίβουν μέ τὸ βάρος τους τὴν ἱστορία. Ὁ Λεωνίδας ἤξερε ὅτι θά πεθάνει. «Μολὼν λαβέ» ἀπάντησε στὸ κάλεσμα τῆς ἱστορικῆς μοίρας. Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἤξερε πὼς θά πεθάνει. «Τὴν πόλιν οὐ σοι δίδωμι», ἦταν ἡ ἀπάντησή του στὴ δειλεαστικὴ πρόταση γιά πρόσκαιρὴ εὐτυχία. Στὸ Ἀρκάδι, στὸ Κούγκι ἤξεραν ὅτι θά πεθάνουν. Μὲ ἐλευθερία ἢ θάνατο ἔβρισαν τὸ μεγάλο, ἄδυσώπητο, δίλημμα. Στὴν Πίνδο, οἱ Ἕλληνες ἤξεραν ὅτι θά πεθάνουν. Ὅχι βροντοφώνησαν τὸ πρωὶ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940. Μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα ἐνθουσιασμοῦ καί αὐτοθυσίας, λησμονώντας πολιτικὲς ἀντιθέσεις καί πάθη, σηκώνοντας στοὺς ὤμους τους τὸ βάρος 100 γενιῶν, διέψευσαν σὲ λίγες μέρες αὐτοὺς πού νόμιζαν ὅτι οἱ ἐσωτερικὲς ἀναταραχὲς καί οἱ διχασμοὶ τῶν Ἑλλήνων τοὺς εἶχαν φέρει σὲ κατάσταση καταπτώσεως ἢ ἐξουθενώσεως. Κι' ἐδῶ πού τὰ λέμε, Κυρίες καί Κύριοι, γιὰ νὰ ἀδικοῦμε αὐτοὺς πού γελάσθηκαν; Ἐπειδὴ νόμισαν ὅτι οἱ φτωχοὶ καί ταλαιπωρημένοι Ρωμηοὶ δέν ἦταν τίποτε ἄλλο παρά ἕνας ἐξασθενημένος, ὑπανάπτυκτος, λαὸς τῆς Βαλκανικῆς πού θά ὀπισθοχωροῦσε περιδεῆς ἀπὸ τὴ λάμψη καί τὴν ὀρμὴ τῶν ἔθνηκων δυνάμεων; Ἐπειδὴ ἔεχασαν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπομένουσιν στὴν καθημερινὴ ζωὴ τους Ρωμηοὶ ἀλλὰ γίνονται Ἕλληνες ὅταν ἀνεβαίνουν στις ἱστορικὲς τους ἀκρόρειες; Ἡ ἐπειδὴ πίστεψαν ὅτι οἱ Ἕλληνες, μὴ ἔχοντας ἀκόμη συνέλθει ἀπὸ τὴν κοσμογονία τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς θά προτιμοῦσαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἰσυχία καί εὐημερία τους, διατηρώντας συγχρόνως τὴν τιμὴ καί τὴν ἀξιοπρέπεια τους — ἀνανωρισμένη ἀπὸ ὄλου, νικητὲς καί νικημένους — ὅπως, φεῶ, ἀπέδειξαν γειτονικά μας παραδείγματα; Ὅχι, κανεὶς δέν θά μπορούσε νὰ ἀδικήσει ὅσους ἔχθρους ἤλπισαν ἢ ὅσους φίλους φοβήθηκαν ὅτι οἱ Ἕλληνες θά ἔεχνοῦσαν ἢ θά παράβλεπαν τὴν ἱστορικὴ ἐπιταγὴ τῶν 100 προγονικῶν γενεῶν. Γιὰ τὸ κάτω-κάτω ὁ Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, δέν ἐνδιέφερε τοὺς Ἕλλη-

νες. Δέν ἦταν δικός τους πόλεμος. Δικός τους ἦταν, ἴσως, ὁ πρῶτος. Τότε πού τοὺς καλοῦσε ἡ μεγάλη στιγμή τῆς ἱστορίας. Τότε πού τοὺς καλοῦσαν τὸ 2½ ἑκατομμύρια τῶν σκλαβωμένων ἀδελφῶν πού ἀντιμετώπιζαν τὸ φάσμα τῆς καλῆς προγραμματισμένης γενοκτονίας. Ἀλλὰ στὸ Β' Πόλεμο, στὸν ἀγῶνα μεταξὺ τῶν κακῶν συμμάχων πού πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια μᾶς εἶχαν προδώσει καί τῶν χειρότερων ἐχθρῶν πού εἶχαν θελήσει νὰ μᾶς ἐξοντώσουν, δέν εἶχαμε τίποτα γιὰ νὰ πολεμήσουμε. Καί, παρ' ὅλα αὐτὰ εἶπαμε ὄχι. Προτίμησαν οἱ Ἕλληνες καί αὐτὴ τὴ φορά νὰ μὴν εἶναι καιροσκόποι ἀλλὰ αἰώνια ρωμαντικοί. Θυμῆθηκαν ἄλλες στιγμές—θρύλους ἄλλες στιγμές—σύμβολα. Καί ἀσφράσισαν νὰ πολεμήσουν, γιὰ νὰ μὴ πατηθεῖ τὸ ἐθνικὸ ἔδαφος κατ' ἐπιταγὴ, γιὰ νὰ μὴν ἀποδεχθοῦν τὴ βία, γιὰ νὰ ἀγωνισθοῦν σάν ἐλευθερωτὲς τοῦ ὑπόλοιπου σκλαβωμένου κόσμου, γιὰ νὰ θυσιασθοῦν μέ δυὸ λόγια γιὰ μιὰ ἰδέα, γιὰ τὴν ἰδέα. Καί, χωρὶς ὑπολογισμούς, μ' ἕνα συγκινητικὸ αὐτοματισμὸ, πολέμησαν ὅλοι. Ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρο τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου. Μὲ τοὺς Ἑλλαδίτες ἀδελφούς τους ἐνώθησαν 25.000 περίπου Ἕλληνες Κύπριοι, πού ἀσπάσθηκαν τὸ καλὸ ὑπολογισμένο ἀγγλικὸ σύνθημα τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴν Ἑλλάδα καί τὴν ἐλευθερία της. 4000 ἀπ' αὐτοὺς πολέμησαν στὸ ἐθνικὸ ἔδαφος. Χώρια οἱ ἄλλες χιλιάδες τῆς Μεγαλονήσου πού πολιοκοῦσαν τὸ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο καί τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ καί κατετάσσοντο ἐθελοντὲς στὸν Ἑλλ. Στρατό. Ὅλοι πολέμησαν χωρὶς ψευδαισθήσεις γιὰ τὴν ὕλική δύναμή τους. Ἄλλωστε ἡ ὕλικὴ δύναμη, ὁ ὄγκος, δέν χαρακτήρισε ποτὲ τίποτε τὸ ἐλληνικὸ. Τὰ μεγέθη αὐτὰ, τὸ πληθὸς καί τὸ ἀγαν εἶναι στοιχεῖα ἐξελληνικά καί ἀνθελληνικά. Συγκροτοῦνται μέ τὸ μέτρο καί τὸ κάλλος πού φωλιάζει σὲ κάθε Ἑλληνικὴ ψυχὴ. Καί πού καθιστᾶ δυνατὴ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ὀλίγου ἐπὶ τοῦ ὑπερβολικοῦ, ὅπως συνέβη καί τὸ 1940. Ὅλοι ἀγωνίσθηκαν μέ πίστη ἀκλόνητη στὸ ὄραμα τῆς ἰδέας καί τῆς Πατρίδας. Καί αὐτὴ εἶναι, Κυρίες καί Κύριοι, ἡ οὐσία, αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ ἀγῶνα ἐκείνου καί τοῦ Ἑλληνικοῦ πατριωτισμοῦ γενικώτερα. Καί ἀπὸ τὸ νόημα αὐτὸ βγαίνει συγχρόνως καί τὸ πύρινο Προμηθεϊακὸ δίδαγμα τοῦ Ἀλβανικοῦ ἔπους. Πού μᾶς ἐπιβάλλει τὸ σεβασμὸ στὸ παρελθόν ἀλλὰ καί ταυτόχρονα τὴ σκέψη ὅτι στοιχεῖα τοῦ πατριωτισμοῦ εἶναι καί ἡ πίστη στὸ μέλλον, στὸ ἀκατάλυτο τῆς πατρίδος, στὴν ἐξέλιξη καί τὴν πρόοδό της καί στὴν ἀνάγκη συνεχῶς ἀγῶνος καί ἐπανρνηήσεως καί ἐνόητος ὄλων, γιὰ νὰ μὴ βρεθοῦμε ποτὲ πιά στὴν ἀπέλιπδα θέση πού τόσο παραστατικὰ ἀποδίδουν οἱ στίχοι τοῦ ἐθνικοῦ ποιητῆ:

«Δυστυχῆς παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμεινε νὰ λὲς
περασμένα μεγαλεῖα
καί διηγώντας τα νὰ κλαῖς».

"Έχουμε όλοι κτήμα μας την μεγάλη έννοια της πατρίδας. Πρέπει να την προστατεύσουμε. Άλλα αυτό δεν φθάνει. Πρέπει, ανεβαίνοντας δρόμους δύσκολους και άνηφορικούς να την συνθέσουμε, να την ενώσουμε με τα σύγχρονα ρεύματα, με τις ανάγκες και τα καλέσματα του καιρού, γιατί τίποτε δεν είναι ακίνητο στη ζωή. Όλα εξελίσσονται και συμπληρώνονται. Οι ιδέες της Ήλευθερίας, της Δημοκρατίας, της Προόδου και της Οικονομικής Αναπτύξεως, της συνεχούς βελτιώσεως της ανθρώπινης υποστάσεως, της κοινωνικής απολυτρώσεως, της ευρύτερης ενώσεως του Εύρωπαϊκού χώρου είναι τα συνθήματα του καιρού μας. Αυτά είναι στη ρίζα της ζωής του 21ου αιώνα και πρέπει να είναι ο στόχος μας. Ο πατριωτισμός χωρίς κάποια συναρμογή με αυτά νεκρώνεται και γίνεται πατριδοκαπηλεία. Αναπολώντας το παρελθόν της φυλής και αντίλυντας απ' αυτό χρήσιμα διδάγματα, ή Έλλάς θαδίζει με μεγαλύτερη οίγουριά στο παρόν και κτίζει γερὰ θεμέλια για τὸ μέλλον. Καί χαλυβδώνει, ταυτόχρονα, τὴν ἀπόφασή της νὰ προσπίσει ἐνάντια σὲ σύγχρονους κινδύνους τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καί νὰ παράσχη συνεχῆ καὶ ἀμέριστη τὴν υποστήριξη καὶ συμπαράστασή της στὸν δοκιμαζόμενο σήμερα ἀγαπημένο καὶ αὐτάδελλο Ἑλληνισμό τῆς Κύπρου. Συμπαράστασις ποὺ παρέχεται χωρὶς ὑπολογισμοὺς συμφέροντος ἢ κέρδους, χωρὶς ὑστερόβουλες ἀκέψεις ἐπεκτατισμοῦ ἢ ἐκμεταλλεύσεως, ἀλλὰ σὰν ἄδολη, αὐτόματη καὶ ἐνστικτώδης ἐκδήλωση ἐθνικῆς ταυτότητας, βασισμένη σὲ δεσμοὺς προαιώνιους, δεσμοὺς αἱμάτων, ποὺ καμία πρόσκαιρη σκοπιμότης, καμία καιροσκοπὸς ἐπιβουλή ἢ διαβολὴ δὲν θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ καταλύσει. Θὰ ἦταν ἀνάξιος τοῦ παρελθόντος του ὁ Ἑλληνισμὸς, ἀλλὰ καὶ ἀσυγχρότητα ἐπιλήσμων τοῦ μέλλοντος του ἐὰν δὲν αὐστηράτευσεν τὶς δυνάμεις του γιὰ νὰ συμπαρασταθῆι ἀσώσωμος στὸν εἰρηνικὸ ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου, μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῆι ἡ δικαίη καὶ μόνιμη λύσις ποὺ θὰ ἐξασφαλίζει τὴ φυσικὴ καὶ ἐθνικὴ τους ἐπιβίωσιν σὲ μιὰ ἀνεξάρτητη καὶ ἐλεύθερη πολιτεία στὴν ὁποία νομιμόφρονες πολῖτες τοῦ κράτους τους θὰ μπορούσαν ἀνεμπόδιστα νὰ ἐκφράζουσιν τὴν ἐθνικὴ τους καταγωγὴν. Καὶ ἔχει ἀποδείξει ὁ Ἑλληνισμὸς ὅτι οὔτε ἀνάξιος εἶναι οὔτε ἐπιλήσμων τῶν ἐθνικῶν ἐπιταγῶν. Ἡ ἐπέτειος ποὺ θὰ γιορτάσομε σὲ λίγες μέρες μαρτυρεῖ γιὰ τοῦ λόγου τὸ ἀφάραδες. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, Κυρίες καὶ Κύριοι, ἀγωνίζεται σήμερον γιὰ τὴν ἐξασφάλισιν πνευματικῆς, κοινωνικῆς καὶ οικονομικῆς ἀναπτύξεως. Γνωρίζει καλὰ καὶ τὸ πιστεύει ἀδίστακτα ὅτι μιὰ μακρόχρονη εἰρηνικὴ περίοδος, ποὺ ποθοῦν διακαῶς καὶ εὐχονταῖσθαι οἱ Ἕλληνες, θὰ εἶναι μοναδικὸς καὶ ἀνεκτίμητος παράγων ἀνορθώσεως καὶ προόδου. Συγχρόνως ὅμως, στὴν περὶ ὁδο αὐτὴ τῆς παγκόσμιας συγχύσεως καὶ

ἀναταραχῆς, εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀντιμετωπίσει, ὅπως καὶ τὸ 1940, κάθε δύσκολη στιγμή ποὺ θὰ ἐπέβαλλε στὸν Ἑλληνισμό ὁποιαδήποτε ἀπρόκλητη ἐχθρικὴ ἐπιβουλή.

Γιατὶ εἶται μόνον θὰ δικαιωθῆι ἡ ζωὴ ποὺ συνεχίζεται καὶ τὸ αἷμα ποὺ πότισεν τὸ δέντρο της. Γιατὶ εἶται μόνον θὰ δικαιωθῶν οἱ μυριάδες τῶν Κωνσταντῆδων ποὺ ἀποδέχτηκαν τὸν θάνατον τους γιὰ νὰ ζήσει ἡ Πατρίδα. Ὅπως ἐκεῖνος ὁ ἀγνωστος, ταπεινός, ἀνθυπολοχαγὸς τῆς Ἀλβανίας, ποὺ, μόλις ἀγαθὴ θέλησε νὰ γίνῃ τραγοῦδι, ἄσια ἡρωικὸ καὶ πένθιμο, στὰ χεῖλη μιᾶς σύγχρονης πνευματικῆς ἐλληνικῆς δόξας, τοῦ κοσμοβραβευμένου ποιητῆ Ὀδυσσεᾶ Ἐλύτη:

Τώρα χτυπάει πιὸ γλήγορα τὸνετρο μὲς τὸ αἷμα

τοῦ κόσμου ἢ πιὸ σωστὴ στιγμή σημαίνει: Ἐλευθερία.

Ἕλληνες μὲς στὰ σκοτεινὰ δεῖχνουν τὸν δρόμο:

Ἐλευθερία

γιὰ σένα θὰ δοκρούσει ἀπὸ χαρὰ ὁ ἥλιος. Στεριεὲς ἱριδοχτυπημένες πέφτουν στὴ νερὰ.

Καράβια μ' ἀνοιχτὰ πανιά πλέσιν ἰεὲς στοὺς λειμῶνες

τὰ πιὸ ἄθωα κορίτσια

τρέχουν γυμνὰ στὰ μάτια τῶν ἀντρῶν κ' ἡ σεμνότης φωνάζει πίσω ἀπὸ τὸ φράχτη:

ἸΠαιδιά! Δὲν εἶναι ἄλλη γῆ ὠραιότερη!...

Τοῦ κόσμου ἢ πιὸ σωστὴ στιγμή σημαίνει! Μὲ βῆμα πρωϊνὸ στὴ χλόη ποὺ μεγαλώνει ὀλοένα ἐκεῖνος ἀνεβαίνει...

Τώρα λάμπουνε γύρω του οἱ πόθοι

ποὺ ἦταν μιὰ φορὰ χαμένοι μὲς στῆς ἀμαρτίας τῆ μοναξιά.

Γειτόνοι τῆς καρδιάς του οἰπέθοι φλέγονται!

ἸΠουλιὰ τὸν χαιρετοῦν—τοῦ φαίνονται ἀδερφάκια του!

ἸἈνθρωποι τὸν φωνάζουν—τοῦ φαίνονται συντρόφοι του!

ἸΠουλιὰ, καλὰ μου πουλιὰ, ἐδῶ τελειώνει ὁ θάνατος!..

ἸΣύντροφοι, σύντροφοι καλοὶ μου, ἐδῶ ἢ ζωὴ ἀρχίζει!..

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΡΙΤΙΚΩΝ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

(Ἕνας Ἑλληνοτουρκικὸς διάλογος γιὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴ πολιτιστικὴ ταυτότητα)

Μιὰ παγκόσμια πνευματικὴ συγκέντρωσις ἔγινε αὐτὲς τὶς μέρες στὸ Παρίσι. Τὸ Συνέδριον τῆς «Διεθνούς Ἐταιρείας Λογοτεχνικῶν Κριτικῶν» ποὺ ἐδρεύει στὴ Γαλλικὴ πρωτεύουσα καὶ προσδრῆεται ἀπὸ τὸν καθηγητὴ καὶ συγγραφέα Ρομπέρ Ἀντρέ. Ἡ συνάντησις εἶχε σὰν θέμα συζητήσεως «Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ πολιτιστικὴ ταυτότητα» μὲ τὴν έννοια ὅτι οἱ λογοτεχνίαι σχηματίζουν τοὺς

κλάδους τῶν ἐθνικῶν πολιτισμῶν καὶ τὸ ἐρώτημα ἂν οἱ εὐρωπαϊκὲς λογοτεχνίες ἔχουν κῆποιον κοινὸ παρονομαστὴ κ' ἓνα κοινὸ σημεῖο πού συναντιῶνται.

Ἐλαβὼν μέρος οἱ χώρες: Βέλγιο μὲ τὸ Μαρσέλ Λομπέ, τῆς Ἀκαδημίας τῆς Γαλλικῆς Γλώσσας, Βουλγαρία μὲ τοὺς Ἰβάν Τσεβέκωφ καὶ καθηγητὴ Ἐφραίμ Καραμφίλωφ, Γαλλία μὲ τοὺς Ρομπέρ Ἄντρέ, Πιερρέτ Σαντόμ, Μισσέλ Ἰτεκωντίν, Ἐντμέ ντε λά Ρουσφευκώ, Ζάν Ρουσελότ, Φρανσουάζ Στανου-Ρέιζ, Δυτικὴ Γερμανία μὲ τοὺς Ἐνρυ Κέιχ, καὶ καθηγητὴ Κ. Ζάρματζ, Ἑλλάδα μὲ τὸ Δημήτρη Σιατόπουλο, Ἑλβετία μὲ τὸν καθηγητὴ Σάρλ Μπουσά, Ἰσπανία μὲ τοὺς καθηγητὲς Ρουζί Ναγκατσούκα καὶ Μιγιαχάρα, Ἰσπανία μὲ τὸν Τζουλέρμο ντιάζ Πλάγια τῆς Ἰσπανικῆς Ἀκαδημίας, Ἰταλία μὲ τὸν Μάριο Λουνέττα, Οὐγγαρία μὲ τὸν καθηγητὴ Μίλκος Ζαμπόλτζι, Πολωνία μὲ τὸν Ρισάρ Ματούσέφσκι, Πορτογαλία μὲ τοὺς καθηγητὴ Ζακίνο ντο Πράντο Κοέλο καὶ τὴν Κα Α. Σέιχο, Ρουμανία μὲ τὸν Ζωρζ Ἰβάσκου, Ρωσία (ΕΣΣΔ) μὲ τοὺς Βιτάλι Οὐζέρωφ, Ἀλεξάντερ Μικαήλωφ καὶ Μάσσα Οὐταϊντσεβα, Τουρκία μὲ τὸν Τσασίν Σαράτε καὶ Φινλανδία μὲ τὴν Κα Μίρζα Βολγκάρ καὶ τὸν Πέντι Ὀλάππα.

Στὶς ὁμιλίες τοῦ Συνεδρίου γύρω ἀπὸ τὴν ταυτότητα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης, ἐνδιαφέρον προκάλεσε ὁ πνευματικὸς διάλογος ἀνάμεσα στὸν Πρόεδρο τοῦ Ἑλληνικοῦ Κέντρου Δημήτρη Σιατόπουλο καὶ στὸν Τούρκο ἀντιπρόσωπο Τσασίν Σαράτε. Ὁ Τελευταῖος ὑποστήριξε ὅτι δὲν ὑπάρχει ταυτότητα τῆς εὐρωπαϊκῆς κουλτούρας, δεδομένου ὅτι ἡ Εὐρώπη εἶναι διηρημένη ἀπὸ πολλοὺς «ισμούς» (Φασισμούς, Ναζισμούς κλπ.). Ἀπαντώντας ὁ Ἕλληνας ἀντιπρόσωπος, ἀμέσως μετὰ τὴν τουρκικὴ ὁμιλία, τόνισε ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ γενικώτερα τοῦ κόσμου δὲν πρέπει νὰ σταματοῦν σὲ ὅσα πρόσκαιρα τοὺς χωρίζουν — διαφορὲς πού κάποτε διαιροῦν καὶ τὰ ἴδια τὰ μέλη μιᾶς οἰκογένειας — ἀλλὰ νὰ πλησιάζουν καὶ νὰ ἐρευνοῦν ὅσα τοὺς ἐνώνουν, πού οὔτε λίγα εἶναι οὔτε εὐκαταφρόνητα. Κι ἀνάμεσα σ' αὐτὰ εἶναι ὅλες ἐκεῖνες οἱ γνήσιες ἀνθρωπιστικὲς πραγματώσεις, φιλοσοφικὲς, κοινωνικὲς, λογοτεχνικὲς, καλλιτεχνικὲς, πού γεννήθηκαν μέσα στοὺς εὐρωπαϊκοὺς χώρους, καὶ ὕψωσαν τὸν ἄνθρωπο ἀπάνω ἀπὸ σύνορα καὶ ἀλλοτριώσεις, σ' ἓναν πολίτη τῆς γῆς. Ἀναμφισβήτητα θὰ τις ἀνιχνεύσουμε πρὶν ἀπ' ὅλα στίς βαθιεῖς ρίζες τῆς Εὐρωπαϊκῆς παράδοσης. Στὴ μεγάλη καταβολὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων, πού χάρισε στὸν ἄνθρωπο τὴν πολιτικὴ του προσωπικότητα, Καὶ στὴν πνευματικὴ ὁμοψυχία ὄλων ἐκείνων τῶν κατοπινῶν λαῶν, πού ὀλοκλήρωσαν τὴν κοινωνικὴ ἀπελευθέρωση. Στους δεσμούς αὐτοὺς βρίσκεται ἡ ταυτότητα τῆς εὐρωπαϊκῆς κουλτούρας. Στὴν καταξίωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴν ἀνθρωπιστικὴ παγκοσμιότητα.

Παρατεταμένα χειροκροτήματα ἀκολούθησαν τὴν ὁμιλία. Κι ἀμέσως σηκώθηκε ὁ Σοβιετικὸς ἀντιπρόσωπος Ἀλεξάντερ Μικαήλωφ, πού εἶπε ὅτι χωρὶς ἀμφιβολία ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Πλάτωνα κατάνγεται ἡ πολιτιστικὴ ταυτότητα τῆς Εὐρώπης καὶ στὴν πνευματικὴ παράδοση ὀφείλουμε νὰ τὴν ἀναζητήσουμε.

Τὸ νέο συνέδριο τῆς Διεθνoῦς Ἐταιρείας τῶν Λογοτεχνικῶν Κριτικῶν ὀρίστηκε γιὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1980 στὸ Ἑλσίνκι.

ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ 40 ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Μετὰ τὴν ἐξέγερση τοῦ 1931, τὰ Ὀκτωβριανὰ ὅπως χαρακτηρίζονταν ἀπὸ τὸν Κυπριακὸ λαό, ἀκολούθησε μιὰ καταπιεστικὴ περίοδος, ἡ παλμερικὴ, πού ἀπαγόρευε ὡς καὶ τὸ κυανόλευκο χρῶμα στὰ μολύβια. Καὶ ἔσφινκὰ ὅλοι οἱ καταπιεστικοὶ νόμοι καταργηθῆκαν σὲ μιὰ νύχτα ἀπὸ τὸ αὐθόρμητο ἔξσπασμα σὲ πόλεις καὶ χωριά, ἰδίως ὅταν ἀναγγέλθηκε ἡ κατάληψη τῆς Κορυτσᾶς ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ στρατό.

Ψυχολογικὰ ὁ κυπριακὸς λαὸς κάτι περὶμενε ἀπὸ πολλοὺς μῆνες. Αὐτὸ τὸ λαϊκὸ ἐνστικτο ἀσφραίνονταν μιὰ νέα περίοδο ν' ἀνατέλλη στὸν τόπο. Βέβαια ἡ μεγάλη σύρραξη στὴν Εὐρώπη ἐπηρέαζε ψυχολογικὰ τὸν καθένα ἐδῶ στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Ἐνα ἄρθρο σὲ κυπριακὴ ἐφημερίδα πρῶι - πρῶι στὶς 27 τοῦ Ὀκτωβρίου 1940 μιλοῦσε πῶς στὸ «νησί μας ἄρχισε νὰ χάνη τὴν ψυχολογικὴ του ἰσορροπία οὐρανοὶ δὲν πρόβαλαν μῆτε σὴν ὄψεις ἢ ψευδοισθήσεις. Ἀλλὰ ὀφείλουμε ν' ἀσφαλῶσμε τὰ νεῦρα μας». Στὶς 26 τοῦ Ὀκτωβρίου τὸ «Μαγικὸ Παλάτι» μαζευόταν ὁ κόσμος γιὰ τὴν ἐπιθεώρηση πού οἱ εἰσπράξεις τῆς θὰ δίνονταν γιὰ τὴν κατασκευὴ μιᾶς νέας «Ἑλλάς». Τὸ σύνθημα ἦταν: «Ἐμπρός γιὰ μιὰ καινούρια «Ἑλλη»».

Στὸ μετὰξὺ ἔφτασε τὸ μήνυμα στὴν Κύπρο. Τὴν ἐπόμενη μέρα 29 τοῦ Ὀκτωβρίου οἱ ἐφημερίδες χρησιμοποιοῦσαν ὅλο τὸ χῶρο τους γιὰ τὸ μεγάλο γεγονός. Παίρνω ἀπὸ μιὰ ἐφημερίδα δισέλιδο — τόσο χαρτὶ εἶχαμε τότε — τοὺς τίτλους. «Ζήτη ἡ Ἑλλάς. Ἡ Ἑλλάς εἰς νέον ἀγῶνα διὰ τὸ ἱερά καὶ τὰ ὀσιὰ τῆς» (κύριον ἄρθρο). «Ἡ Ἑλλάς ἀγωνίζεται ἤδη ἀπὸ Ἐρηᾶς, θαλάσσης καὶ ἀέρος πρὸς ἀνιμετώπιον τῆς ἰταλικῆς εἰσβολῆς».

Ἐνδιαφέρει ὁμως καὶ ἡ ἄμεση ἀντίδραση τῆς Κύπρου. Ἀκριβῶς σὲς ἐφημερίδες ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς: «Τὴν Κυριακὴ θὰ γελεσθοῦν παγκύπριοι δεήσεις ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν ὄπλων». Ὁ τοποτηρητὴς Λεόντιος Θὰ προστῆ τῶν δεήσεων στὸν Ἱερὸ Ναὸν Φανερωμένης. «Τὸ Τράστ ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀποφάσισε νὰ διαθέσῃ ὅλο του τὸ ταμεῖο πού περιεῖχε £80».

«Κύριος ιατρός θέτει τις υπηρεσίες του στη διάθεση του αρχίατρου του Έλληνικού Στρατού».

Στις 30 του Οκτώβρη τα φύλλα γεμίζουν με ειδήσεις από το άλβανικό μέτωπο, από τα διάφορα διαγγέλματα. Προπαντός αναγράφουν τις αντιδράσεις του Κυπριακού λαού σ' ευρύτερο και τοπικό τομέα. Στο κύριο άρθρο μίας εφημερίδας με τίτλο «Αυθόρμητοι εκδηλώσεις της κυπριακής ψυχής» γράφονται μεταξύ άλλων και τα εξής: «Μιά από τις θερμότερες λαϊκές εκδηλώσεις είναι και η άνυψωση Έλληνικώ Σημαιών εις όλας τις πόλεις της Νήσου. Εις συνδυασμόν μετά της Αγγλικής Σημαίας εις Δημόσια Κέντρα, Καταστήματα και ιδιωτικά οικήματα». Παράλληλα όμως με τις ειδήσεις, την αρθρογραφία και την ελεύθερη πιά διακίνηση των εθνικών ιδεών στον τόπο άρχισαν κι' οι έμπρακτες δραστηριότητες για την ύποσπριση του Έλληνικού αγώνα. Αναγγέλλονται π.χ. άθρόες εισφορές στο «Έλληνικό Προξενείο». Οι Καθηγητές Λευκωσίας προσφέρουν το έσωτερικό τους ταμείο από £400, πρόσωπα εισφέρουν δια των εφημερίδων και οι σύλλογοι κάμνουν συγκεντρώσεις προσφέροντας το ταμείο τους ένδυναμωμένο με πρόχειρους έρανοους.

Τις επόμενες μέρες οι εφημερίδες σχολιάζουν πως εξαιτίας των ψυχολογικών συνθηκών, ή αγγλική κυβέρνηση και ο κυπριακός λαός, χωρίς συνεννοήσεις και διαπραγματεύσεις καταργήσανε σε λίγες ώρες τους περιοριστικούς νόμους που άφορούσαν τις συγκεντρώσεις, τις παρελάσεις και τις σημαίες στην Κύπρο. Το γεγονός τουτο άναγγειλε και ο Ραδιοφωνικός Σταθμός του Λονδίνου προσθέτοντας και τό εξής: «Τό έν Λευκωσία Έλληνικών Προξενίων πολιορκείται κυριολεκτικώς υπό προσώπων, τό όποία Ζητούν έπιμόνως νά καταταχθούν έθελονταί διά νά πολεμήσουν μετά των έλληνικών δυνάμεων». Συγκινητική ύπηρε ή εκδήλωση των μαθητών που Ζητούσαν νά πάνε έθελοντές στην Ελλάδα.

Και συνεχίζουν οι εφημερίδες την πατριωτική αρθρογραφία τους με πληθώρα ειδήσεων. Στο ΓΣΠ Λευκωσίας διοργανώνονται αγώνες, στους όποιους παρουσιάστηκαν ο τοποτηρητής Πάφου Λεόντιος με όλο τον κληρο και οι Έλληνικές προξενικές αρχές. Οι εισπράξεις διετέθησαν για τον εθνικό αγώνα. Στις 2 Νοεμβρίου δημοσιεύεται και ή έκκληση για την φανέλλα του Έλληνα στρατιώτη. Ταυτοχρόνως δίνεται ή πληροφορία πως στην Αθήνα οι Κύπριοι προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. Ο τοποτηρητής Πάφου Λεόντιος άποστέλλει έγκύκλιον για τις δεήσεις και όρίζει την εξής εύχή: «Και νύν τη άητήτω Σου δύναμει κραταίωσον τους ύπέρ της έλευθερίας και του δικαίου αγωνιζομένους Βασιλείς της Μεγάλης Βρεταννίας Γεώργιον τον Έκτον και των Έλλήνων Γεώργιον τον Δεύτερον και

ένίσχυσον τάς κατά Ήρράν, θάλασσαν και άέρα δυνάμεις αυτών. Γενού μετ' αυτών ως μαχητής ισχυρός και ως στρατηγός πρωτοστάτης. Βράβευσον αυτοίς την νίκην κατά των έχθρών. Χάρισε αυτοίς νίκας και θριάμβους. Διατήρησον τους λαούς αυτών έλευθέρους και μεγάλυνον και όδήγει αυτούς άπό δυνάμει εις δυνάμιν και από όδοις εις όδους. Ταίς πρεσβείαις δε της ύπερμάχου στρατηγού Θεοτόκου και πάντων των Άγίων επιχορήγησον και ήμιν την ποθητήν έλευθερίαν, ίνα έλεύθεροι δοξάζωμεν Σε τον των θαυμασιών Θεόν». Όλοφάνερα τότε ο Λεόντιος μίλησε και για την έλευθερία της Κύπρου, ένω του είχε άπαγορευθή πριν λίγα χρόνια ή όποιαδήποτε ένωτική άναφορά και δεσμεύθηκε γι' αύτό. Ο τοποτηρητής Πάφου Λεόντιος την 1η Νοεμβρίου, σε συγκεντρωση στην Αμμόχωστο μπροστά στον παρευρισκόμενο Άγγλο διοικητή μιλώντας ειπε ανάμεσα στ' άλλα και τό εξής που ιδιαίτερα τονίζουν οι εφημερίδες: «Η ιστορία άποδεικνύει ότι πάντοτε ή Ελλάδα ευρίσκετο παρά τό πλευρόν της Μ. Βρεταννίας. Δέν πιστεύω νά άπαγορευθή εις τους Έλληνας νά πολεμήσουν ύπέρ της Ελλάδος». Η πλάγια αύτή άναφορά του τοποτηρητή σχετιζόταν με την άποψη της Κυπριακής κυβερνήσεως νά κατατάσσονται οι Κύπριοι στον Άγγλικό στρατό. Στο μεταξύ άρχισε οργανωμένα ο έρανος για τη φανέλλα του Έλληνα στρατιώτη σε όλες τις πόλεις. Και οι δηλώσεις σωματείων, σωμάτων και έπισήμων προσώπων ύπέρ του Έλληνικού Αγώνα. Ο Δήμαρχος Λευκωσίας προσφέρει £500 στο Έλληνικό Προξενείο.

Την Κυριακή 3 Νοεμβρίου στο ΓΣΠ σε άνδνημο συλλαλητήριο ένεκρίθηκε ψήφισμα, που δημοσιεύεται σε όλες τις εφημερίδες την επόμενη μέρα και τό όποιον ο Δήμαρχος Λευκωσίας παρέδωσε στον Έλληνα Πρόξενο.

Συγκινητικό είναι τό εξής γεγονός που δημοσιεύτηκε σε πλάσιο σε μιά εφημερίδα. Στο χωριό Βουνί μιά έτοιμοθάνατη άνοιξε μιά στιγμή τό μάτια της, και ειπε στους γύρω. «Νά δώσετε τον άσημένιο μου Σταυρόν, για τον αγώνα της Ελλάδος μας». Ειπε και ξεψύχησε. Έτσι πεθαίνουν οι Κυπριώτισσες σχολιάζει ή εφημερίδα. Την ίδια μέρα ο Έρρός Ναός Φανερωμένης, προσφέρει £2 χιλιάδες για τον Έλληνικό Αγώνα.

Μέρα με τη μέρα οι ελληνικές νίκες στεφανώνανε τά ελληνικά όπλα.

Κι' όμως άνάμεσα στα 10 εκατομμύρια Έλληνες που πολεμούσαν ο καθένas με τον τρόπο του τον εισβολέα διακρίνεται και ή Ιούδας, ο παλιός Εφιάλτης. Λεγόταν Ευάνγελος Κυριάκης. Χαρακτηρίζεται από τις εφημερίδες ως γυναικώτες γραϊκύλος. Αυτός άπό τό Ραδιόφωνο του Βερολίνου κοιτούσε νά παρασύρη τους Έλληνες με προπαγανδιστικές ύποσχέσεις αλλά και με χυδαίστες βρισιές και άπειλές. Κάποτε αύτός ίαχυρίσθηκε

πώς είναι Κύπριος. "Αποκαλύφθηκε όμως η προέλευσή του: ήταν άνεσιός εκείνου που άποπειράθηκε να δολοφονήσει τον Βενιζέλο το 1920. Μιά εφημερίδα σε πλαίσιο άποκαλύπτει όλα και ρίχνει στη δημόσια περιφέρωση το άτομο αυτό.

Στό μεταξύ οι έρανοι βέβαια συνεχίζονται. Ρίχτηκε τό σύνθημα να δοθούν χρυσάφικα γιά τόν άγώνα, προπαντός οι χρυσές άρραβώνες, που είναι όπυ συμβολικά πολυτιμώτερο ύπάρχει στ' άντρόγυνα. Τό σύνθημα έπιασε και ό κόσμος πρόσφερε τις άρραβώνες. Καί ό,τι άλλο χρυσάφικό είχε διαθέσιμο. Τουτό κι' όλας, όπως και τό έπεισόδιο της ψυχωραγούσας από τό Βουνί γυναίκα, ένέπνευσε άρθρα στις εφημερίδες. Παγκύπριος ψυχικός συναγερός χαρακτηριστήκε από μία εφημερίδα ή προσφορά.

Στις 7 του Νιόβηη δημοσιεύεται στις εφημερίδες ή έξής «Πρόσκλησις προς κατάταξιν ύπό τό όπλα». «Τό έν Κύπρω Βασιλικόν Προξενείον της Έλλάδος φέρει εις γνώσιν των ένδιαφερομένων όπυ κατά διαταγήν του Βασ. Υπουργείου των Στρατιωτικών έκλήθησαν εκ των έν Άλλοδαπή α) οι "Εφεδροι "Αξιωματικοί πάντων των όπλων από κλάσεως 1920 και των νεωτέρων, και β) οι εφεδροι γεγυμνασμένοι όπλίτες ικανοί να όπλοφορήσουν, πάντων των όπλων από κλάσεως 1920 και νεωτέρων». Ταυτοχρόνως γίνονται διά των εφημερίδων εισηγήσεις όπως ό Τοποτηρητής Πάφου Λεόντιος ήγήθη των έθελοντών, ένώ άλλοι ύποστηρίζουν όπυ τουτό πρέπει ν' άνατεθη στον Κυρηνείας Μακάριον, ό όποιος πολέμησε στους Βαλκανικούς "Αγώνες».

Μιά νύχτα, προτού καταληφθή ή Κορυτσά, διαδόθηκε πως ό Έλληνικός στρατός μήκε στην ελληνική αυτή πόλη της Βόρειας Ήπειρου. Στο άκουσμα ό κόσμος ξεχύθηκε στους δρόμους μ' ελληνικές σημαίες πανηγυρίζοντας. "Αλλά μία διάφευση συχνά όπογοητεύει. Γι' αυτό μία εφημερίδα σχολιάζει τό γεγονός με τό έξής: «"Ηρκεσε να φαντασθή κάποιος — άδιάφορον ποίος — όπυ κατελήφθη ή Κορυτσά, ώστε να μεταβληθούν οι όδοι της Λευκωσίας χθές εις θάλασσαν Έλληνικών και Άγγλικών σημαίων. Ποίοι διέδωσαν την είδησιν αυτήν δεν θέλομεν να γνωρίζωμεν, ούτε έπιθυμούμεν να εξακριβώσωμεν την καλή ή κακήν πίστιν του διαδόσιου. Είναι όμως φανερόν όπυ πρέπει να άυτοκυριαρχώμεν. Αυτό πρέπει να τό καταλάβωμεν καλά και συγχρόνως πρέπει να συνηθίσωμεν να θεωρούμεν τας σημαίας και ως ιερά σύμβολα, τά όποια πρέπει να χρησιμοποιοϋσιν μόνον κατόπιν εξακριβώσεως των γεγονότων». Ικι' όμως μετά 9 μέρες ή Κορυτσά έπρεσε στα χέρια μας την 21ην ήμέρα του Έλληνοϊταλικού Πολέου. "Ακουβώς για τί τά ελληνικά όπλα είχαν την θέληση της νίκης. Καί νικήσαμε προχωρώντας κι' άπελευθερώνοντας αιώνα ελληνικά έδάφη. "Αλλά άς

Ξαναγυρίσουμε στις κυπριακές χειρονομίες γιά τόν ελληνικό άγώνα κι' άς τονίσουμε τη σημασία μιας έγκυκλίου του τοποτηρητή Πάφου Λεοντίου γιά την προσφορά των χρυσών και άργυρών άντικειμένων προς ένίσχυση του καλύμματος της δροχμής. Στην έγκύκλιο αυτήν ύπάρχει ή φράση—σύνθημα: «"Ο άγών άπαιτεί να μείνουν γυμνά τά δάκτυλά μας». Καί πραγματικά έμειναν γιά χρόνια γυμνά τά δάκτυλά μας. Μάλιστα ό Πάφου Λεόντιος εύλόγησε στην "Αρχιεπισκοπή τά άργυρά δάκτυλιδια που δίδονταν σε όσους πρόσφεραν τους άρραβώνες των στο Έλληνικό Προξενείο.

Στις 13 Νοεμβρίου δημοσιεύονται οι εισφορές της Κύπρου ως εκείνη τη στιγμή, που είναι οι έξής:

Ύπερ του Έλληνικού Έρυθρού Σταυρού και του Έλληνικού ναυτικού 9 χιλιάδες λίρες

Άξία άρραβώνων και χρυσάφικων 2 χιλιάδες λίρες

Ύπολογίζεται τό ποσό που άκόμα κρατείται στους ύπεύθυνους 30 χιλιάδες λίρες.

"Ό,τι εισπράκτηκε πριν τόν ελληνοϊταλικό πόλεμο, και 12 άλλες χιλιάδες λίρες, άπεστάλησαν στην Έλλάδα.

"Αλλά και οι έρανοι γιά τη φανέλλα του Έλληνα στρατιώτη δεν σταματήσανε. Μιά έκκληση σε όλες τις εφημερίδες λέγει: "Αγρότες της Κύπρου μιμηθείτε όλοι σας τό λαμπρόν παράδειγμα του Παλιομετόχου προσφέροντας 2 ή 3 όκάδες μαλλι ό καθένας σας — όσοι βέβαια είσθε εις θέσιν να τό κάμετε. "Ετσι θα έκπληρώσετε ένα ιερόν καθήκον προς την πατρίδα σας. "Εμπρός, όλοι, διά την φανέλλαν του Έλληνα στρατιώτου, όστις μάχεται εις τά μαχόμενα βουνά της Ήπειρου διά την άνεξαρτησίαν της πατρίδος έναντίον της άπίμου επιθέσεως του μισαρού έπιδρομέως».

Στό μεταξύ στην "Αθήνα κατατάσσονται στον Έλληνικό στρατό οι πρώτοι Κύπριοι έθελοντές, ένώ ή έπιτροπή των Κυπρίων όριζει τους Κύρου και Μυριάνθη γιά την παραλαβή χρηματικών εισφορών. "Ιδιαίτερα όμως οι εφημερίδες σχολιάζουν και προτρέπουν γιά τη φανέλλα του Έλληνα στρατιώτη.

Σε μία εφημερίδα, κάπως βραδυπορημένη δημοσιεύεται μία έκκληση των Κυπρίων της "Αθήνας, που είχε ύπογραφη την δεύτερη μέρα της ιταλικής εισβολής. Στην έκκληση αυτή οι Κύπριοι της "Αθήνας ζητούν να καταταγοϋν έθελοντές στον ελληνικό στρατό.

Στό μεταξύ αρχίζει και ό νέος έρανος γιά ένα άεροπλάνο κάθε ήμνα με σκοπό να ένδυναμωθή ή ελληνική άεροπορία. "Η άρθρογραφία των εφημερίδων σχετίζεται με τους θριάμβους και τόν έρανο με τόν τίτλο «Λέσχη των φίλων της άεροπορίας». Τώρα έρχονται και οι πρώτες φωτογραφίες που

διακοσμοῦν τὰ κυπριακὰ φύλλα. Αὐτὲς μιλοῦν γιὰ τὴ δράση τοῦ στρατοῦ μας. Ταυτοχρόνως ἦρθε στὴν Κύπρο καὶ ἡ πρώτη ταινία τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου, ποῦ θ' ἄρχιζε ἡ προβολὴ τῆς τὴν 1η Δεκεμβρίου.

Νέα ἔξαρση ἐνθουσιασμῶν καὶ ἀρθρογραφίαι παρατηρεῖται μὲ τὴν κατάληψη τοῦ Ἀργυροκάστρου, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐγίναν πάνδημες δοξολογίαι στὴν Κύπρο. Τοῦτο ἀκολούθησε ἡ γνωστοποίηση γιὰ ἐγγραφή ἐθελοντῶν στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ. Ἡ γνωστοποίησις μιᾶς ἐφημερίδας μέσα σὲ πλαίσιο λέγει τὰ ἑξῆς: «Πληροφοροῦμεθα ἐκ Αὐτακέφαλος Ἐκκλησίας Κύπρου, ὡς Ἐθναρχία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ Κύπρου, δέχεται ἐγγραφὰς ἐθελοντῶν διὰ τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν, ἵνα συμματώσῃσιν εἰς τὸν νῦν διεξαγόμενον Ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον. Οἱ βουλούμενοι ἐκ τῶν μελῶν τοῦ πατριωτικοῦ αὐτοῦ λαοῦ, νὰ συμματώσῃσιν ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὸν παρόντα ὑπὲρ πάντων Ἑθνικῶν Ἀγῶνα τοῦ Πανελληνίου, δύνανται νὰ ἀπευθυνθῶσι πρὸς τὴν Ἐπισκοπὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσιν. Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πάφου καὶ τοποτηρητὴς κ. Λεόντιος εἰδοποίησε πρὸς τοῦτο τὰς Μητροπόλεις Κύπρου καὶ θὰ καλέσει τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς Ἀειψματούχους εἰς σύσκεψιν ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Πρὸς τὸ παρὸν γίνονται δεκτοὶ πρὸς ἐγγραφὴν Ἑλληνες Κύπριοι, ὡς Ἐθελοντῆς διὰ τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν, νέοι ἄγαμοι, ἄνευ οἰκογενειακῶν ἢ οἰωνδῆποτε ἄλλων ὑποχρεώσεων καὶ ἡλικίας εἰκοσιδύο ἕως τριάκοντα δύο ἐτῶν». Ἡ γνωστοποίησις—εἰδησις αὕτη δημοσιεύθηκε στίς 12 Δεκεμβρίου ἐνῶ ἡ ἐπίσημη γνωστοποίησις τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου ἐγίνε στίς 20 Δεκεμβρίου. Ὡστόσο ἀπὸ τὴν ἐπόμενη μέρα τῆς 12ης Δεκεμβρίου ἄρχισε μὲ τὴν ἐνέργεια τῶν συλλόγων καὶ ἄλλων σωμάτων ἡ ἐγγραφή ἐθελοντῶν σὲ παγκύπρια κλίμακα μὲ ἀποτέλεσμα κάθε μέρα ὀλόκληρα κατεβατὰ νὰ ἀναφέρουν τὰ ὀνόματα, ἐκείνων ποῦ εἶχαν ἐγγραφή. Μιὰ εἰδησις μάλιστα ἀναφέρει πὺς σὸ Μουτουλά γράφτηκαν τόσοι ποῦ ν' ἀποτελοῦν ὀλόκληρο λόχο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγραφέντων ἐθελοντῶν ὡς τὴν 31ην Δεκεμβρίου 1940 στὸν κατάλογο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου ἦταν 491 ἄνδρες καὶ περισσότερες ἀπὸ 85 γυναῖκες. Παράλληλα πρὸς τοὺς ἄλλους ἐράνους μαθητικῆς ἐπιτροπῆς μαζεύει λεφτὰ γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν ἠρώων.

Τὸ 1940 τέλειωνε μὲ τὴν σταθεροποίησι τῶν ἑλληνικῶν θέσεων, παρόλο τὸν θαρῦτατο χειμῶνα σ' ἄξενά ἐκείνα βουνά, καὶ μὲ τὸ κατόρθωμα τοῦ ὑποβρυχίου «Παναγιόκλης» στὴν Ἀδριατικὴν, τὸ ὁποῖον σὸ στενὸ τοῦ Ὀτράντο κτύπησε μ' ἐπιτυχία ἰταλικῆ νηροπομπῆς.

Μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ 1941 μιὰ ἐφημερίδα χαρακτηρίζει τὸ χρόνο αὐτὸ «ἔτος αἱμάτων». Ἀλλὰ ἐλπίζει νᾶναι καὶ τὸ τέλος τῆς «μακρᾶς σύρραξης. Οἱ γραμμὲς ἐθελοντῶν

συνεχίζονται ὅπως καὶ οἱ διάφοροι ἐράνοι, ποῦ ἡ δημοσίευσή τους καλύπτει συνήθως τὸ 1)5 τῶν ἐφημεριδῶν. Ὁ Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς Ἀθηνῶν, σύμφωνα μὲ τὶς δημοσιεύσεις ἐφημεριδῶν μετέδωσε τὸ ἔξῃς στίς 5 τοῦ Γενάρη: «Πληροφοροῦμεθα ἐκ Λευκωσίας τῆς Κύπρου, ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ ἐράνου ἐν Κύπρῳ ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀγῶνος ἀνήλθε εἰς 50 χιλιάδες λιρῶν. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ χωριά τῆς νήσου οἱ γυναῖκες πλέκουν διὰ τοὺς Ἑλληνας στρατιώτας. Ἐθελοντὲς ἐγγράφονται ἀθρόοι καὶ ἐναγωνίως ἀναμένουσι τὴν στιγμὴ νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκ τῆς Νήσου, διὰ νὰ πολεμήσωσι παρὰ τὸ πλεῖρόν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Ἰταλῶν».

Καὶ ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐνθουσιαστικά, σιγοῦν μιὰ μέρα. Μῆψκαν οἱ Γερμανοὶ στὴν Ἑλλάδα κι' ἄρχισε ἡ φρικτὴ κατοχή.

Ὡραία λόγια, ὦραία αἰσθήματα, γενναῖες πράξεις.

Ἀλλὰ γιατί μπαίνουμε σὲν ἔθνος σὲ περιπέτειες, σκοτωνόμαστε, κι' οἱ σύμμαχοί μας μᾶς προδόνουν καὶ μᾶς ἐγκαταλείπουν; Ἐδῶ βρίσκεται ἡ αἰώνια ἀπορία μας. Τί μᾶς μένει; Μᾶς μένει μόνο πὺς διαπροῦμε κάποιο ἠθικὸ παράστημα. Ὡς πότε ὕψος; Μόνο τ' ὄνομα ὑᾶς ἐνδιαφέσει; Οἱ ψυχὲς καὶ ἡ γῆ μας; Μεγάλο τὸ δῆλημα.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλιδίου, Νεοελληνικὰ Σατιρικά Ποιήματα, σελ. 208, Ἀθῆναι 1979.

Μὲ τὸ νέο αὐτὸ ἔργο του, γραμματολογικὸ καὶ ἀνθολογικὸ μαζί, ὁ καθηγητὴς Φαίδων Κ. Μπουμπουλιδῆς πλουτίζει καὶ τὴν προσωπικὴν του προσφορά στὴ νεοελληνικὴ φιλολογία καὶ τὴν ἴδια τὴ νεοελληνικὴ φιλολογικὴ ἐπιστήμη.

Ἡ σατιρικὴ ποίηση, παλιὸ ἑλληνικὸ εἶδος, ποῦ ἔσκειν ἀπὸ τοὺς Ἰάμβους τοῦ Ἀρχίλοχου καὶ τὸ «ὄνομαστὶ κωμῶδειν» τοῦ Ἀριστοφάνη, ὑπῆρξε πάντοτε προῖον μιᾶς ἰδιαίτερης αἴσθησης τῶν πραγμάτων ἀπὸ τὸν Ἑλληνα, ποῦ μέσα ἀπὸ δύσκολη ἀτομικὴ ζωὴ καὶ περιπέτειες ἐθνικῆς, ἐθρίσκε τὴ δύναμιν νὰ σαρκάζει καὶ νὰ σατιρίζει ἐκεῖ ποῦ ἔπρεπε νὰ θρηνεῖ καὶ νὰ δέρνεται. Καὶ μολοντὶ ἀργότερα, στὴ μεσαιωνικὴ περίοδο τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ σάτιρα συναντιέται ὡς συστατικὸ στοιχεῖο διάφορων λογοτεχνημάτων του χωρὶς νὰ ὀργανώνεται σὲ ξεχωριστὸ εἶδος, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰ. ὡς τίς μέρες μας σχεδόν, παρουσίασε ἀξιόλογη παραγωγή, γέννημα τῶν μεταβατικῶν καὶ ρευστῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς του. Καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο καὶ τὴ φύση τῆς ἢ σατιρικῆς ποίησης ἀποδίδει αὐθεντικότερα καὶ πιστότερα τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, τὸ διάβασμα τοῦ βιβλίου — πα-

ράλληλα πρὸς τὴν ἀπόλαυση τοῦ λογοτεχνήματος — κατευθύνει τὸ ἐνδιαφέρον σὲ πολλὰ καὶ ἀξιόλογα πρόσωπα καὶ γεγονότα τῆς νεώτερης ἱστορίας μας.

Στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου ὁ συγγραφέας ἐπισημαίνει τὴν ἀπουσία συστηματικῆς μελέτης τῆς σάτιρας ὡς ποιητικῆς εἰδους στὴ νεώτερη Ἑλλάδα, μολοντί τὸ εἶδος αὐτὸ — φωτίζοντας σαφέστερα τὰ ποικίλα γεγονότα μὲ τὰ ὁποῖα συνδέεται στενὰ ἡ σάτιρα — βοηθεῖ στὴ διατύπωση ἀκριβέστερων κρίσεων. Στὴν εἰσαγωγή, πλούσια ὑπόμνηματιμένη, ἐκτίθεται ἡ ἔσχατη τοῦ μελετητῆ γιὰ τὴ διαίρεση τῆς νεοελληνικῆς σατιρικῆς ποίησης σὲ τρεῖς περιόδους καὶ οἱ λόγοι γιὰ τὴ διαίρεση αὐτῆ. Καὶ γιὰ τίς τρεῖς περιόδους (α. τελευταῖο τέταρτο 19^{αι} μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνα τοῦ '21, β. τέλος τοῦ Ἀγῶνα μέχρι τὸ 1863, γ. 1864 μέχρι 1920 περίπου) παρουσιάζονται οἱ ἱστορικές, πολιτικές, κοινωνικές, ἐκκλησιαστικές καὶ ἄλλες συνθήκες τῆς ζωῆς τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, τὰ ἔθνηκα του ὄνειρα, τὰ ἰνευματικὰ ρεύματα, τὰ τοπικὰ περιστατικὰ καὶ ὅ,τι ἄλλο φωτίζει τὴ γενεσιουργὸς ὥθήσεις γιὰ τὴν ποικίλη σατιρική δημιουργία.

Ἀκολουθεῖ, ἀποτελεώντας τὸν κύριο ὄγκο τοῦ βιβλίου, ἡ παρουσίαση ἐπιλογῆς ποιημάτων 32 σατιρικῶν ποιητῶν, ἀπὸ τὸν ἑπτανήσιο Νικόλαο Κουτούζη (1741—1813) ὡς τὸ Μικέλη Ἀβλιχο (1844—1917). Ἐκτός ἀπὸ τὰ ἐπιλεγόμενα ποιήματα παρατίθενται βιβλιογραφικές σημειώσεις, συσχετισμοὶ μεταξὺ τῶν ποιητῶν — ὅσον ἀφορᾷ σὲ μιμήσεις μεταξὺ τους, ἐπιδράσεις ποῦ δέχτηκαν ἢ ἔδωσαν κλπ. — παρατηρήσεις γιὰ τὴ γλωσσική ἀξία τῶν ἔργων καὶ γενικότερες ἀξιολογήσεις. Τὸ βιβλίον ὀλοκληρῶνεται μὲ τὴν προσθήκη γλωσσάριου ἑλληνικῶν καὶ ξένων λέξεων ὥστε νὰ διευκολύνεται ἡ ἀνάγνωση τῶν ποιημάτων, ποῦ ἀπὸ τὸν χαρακτήρα τους, τοπικὸ, χρονικὸ ἢ περιστασιακὸ, παρέχουν συχνὰ γλωσσικές δυσκολίες στὸν ἀναγνώστη.

Στὸ βιβλίον, τέλος, δὲν φαίνεται ἂν ὁ μελετητῆς θεωρεῖ ὅτι μετὰ τὸ 1920 δὲν ὑπάρχει πιά σατιρική ποίηση στὴν Ἑλλάδα ἢ ἂν προτίθεται νὰ παρουσιάσει τὴ σατιρική ποίηση τῆς τελευταίας ἐξηνταετίας σὲ ἓνα δεῦτερο τεῦχος.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

ΜΕΤΑΔΟΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΡΙΚ

Κύπρου Χρυσάνθη «Τρία μονόπρακτα».

Στὶς νέες ἐκδόσεις τώρα. Σήμερα θ' ἀναφερθοῦμε σὲ δύο βιβλία. Τὸ πρῶτο περιλαμβάνει τὰ μονόπρακτα τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη «Ὁ Κανάρης στὴ Λάπηθο», «Παπαλεόντιος ὁ πρωτομάρτυρας» καὶ «Τὸ παράδειγμα».

Τὰ «Τρία μονόπρακτα» τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη εἶναι ἔκδοση τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, μαθητὲς τοῦ ὁποίου τὰ παρουσίασαν στὴ

σκηνή. Ὁ συγγραφέας εἶναι ἐμπειρὸς στὴν τεχνική τοῦ δραματικοῦ λόγου καὶ τὰ μονόπρακτὰ του φέρουν τὴ σφραγίδα τῆς ἐμπειρίας του αὐτῆς, ποῦ εἶναι ἐξεκάσθηρ στὴ δομὴ καὶ τὴν κατάρτιση τῶν ἔργων. Σημειώσουμε πῶς τὰ δύο πρῶτα μονόπρακτα εἶχαν παρουσιαστῆ παλιότερα καὶ ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο.

«Ὁ Κανάρης στὴ Λάπηθο» παρουσιάζει δραματοποιημένη τὴ συμμετοχὴ τῆς Κύπρου στὴν ἐπανάσταση τοῦ 21 μιά συμμετοχὴ ποῦ πληρώθηκε μὲ αἷμα. Στὸν ἀγῶνα τοῦ 21 ἀναφέρεται καὶ τὸ μονόπρακτο «Παπᾶ Λεόντιος ὁ πρωτομάρτυρας», ποῦ παρουσιάζει τὸ μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ ἐφημέριου τῆς Φανερωμένης τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1821.

Τὸ τρίτο μονόπρακτο «Τὸ παράδειγμα» εἶναι μιά φάρσα, τοποθετημένη στὴ σύγχρονη ἐποχὴ, ποῦ παίρνει τὴν ἐμπνευση τῆς ἀπὸ ἓνα σωματικὸ ἐλάττωμα.

Ὁ Κωνσταντῖνος Κακούλας μᾶς δίνει μὲ τὸ καινούργιο του βιβλίον τὴν τρίτη σειρά μὲ «Ταξίδια καὶ διηγήματα». Κάπου ἑβδομήντα σελίδες μὲ σύντομες σὲ ἔκταση ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις καὶ διηγήματα, ποῦ διαβάζονται εὐχάριστα. Τὰ περιεχόμενα κι αὐτῆς τῆς σειρᾶς δημοσιεύτηκαν σὲ περιοδικὰ κι ἐφημερίδες καὶ μερικὰ μεταδόθηκαν ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο.

ΘΕΜΙΣ ΘΕΟΧΑΡΟΥΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Στὸν «Ἡμερήσιο Κήρυκα» τῶν Πατρῶν ὁ Μαν. Πράτοικας γράφει γιὰ τὴ «φιλολογικὴ Κύπρον» 1978 καὶ γιὰ τὸ «Υστερόγραφο» τοῦ Ἰάνθου Λυσιώτη. — Στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» (ἀρ. 325/326) ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαῖα κρίνει τὴ συλλογὴ «Θέμα: Ποίηση» τῆς Βέρας Κορφιώτη καὶ ὁ Γιάννης Καραβίδας τὴν «Ὠδὴ στὴν Κύπρον» τοῦ Λώρου Φαντάζη. — Στὴν «Τριφυλλιακὴ Ἑστία» (ἀρ. 28) δημοσιεύουν ὁ Πέτρος Σκουφάκης ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν Κύπρον, ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαῖα ποίημα στὴ μνήμη Μακαρίου Γ'. — Στὴ «Σμύρνα» (ἀρ. 131/133) δημοσιεύουν οἱ Κλαίρη Ἀγγελίδου, Χρυσάνθη Ζιτσαῖα, Ἑλλη Παιονίδου, Μάριος Χριστοδούλου. Στὸ ἴδιο τεῦχος παρουσιάζει τῶν βιβλίων: «Γαλάζια φάλανα» τῆς Ρήνας Κατσελλῆ καὶ «Μάσκες» τοῦ Ρῶη Παπαγγέλου. — Στὰ «Αἰολικὰ Γράμματα» (ἀρ. 51/52) δημοσιεύεται φωτογραφία τοῦ Προέδρου τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καὶ ἄλλων μὲ τὸν ἀφιχθέντα στὴν Κύπρον Γ. Βαλέτα. — Στὴ «Νέα Πορεία» (ἀρ. 293/296) ὁ Χ. Μ. κρίνει τὸ βιβλίον τοῦ Γ. Φιλίππου Περὶδου «Ὁ καιρὸς τῆς δοκιμασίας». — Στὸ βιβλίον «Πορευόμεστε» τοῦ Βασ. Κουτσιμπέλα περιλαμβάνεται κι ἓνα ποίημα «Τῆς Κύπρου». — Στὴ «Βραδυνὴ» (25.9.79) δημοσιεύεται σημεῖωμα γιὰ τὸν «Ἑλληνικὸ

Πνευματικό "Όμιλο Κύπρου". — Στή «Βραδυνή» (2 'Οκτ. 79) ὁ Δημ. Σιατόπουλος κρίνει τὸ βιβλίο «Τὸ φῶς δὲν χάνεται ἀπὲς τὴν Κύπρο» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στὴν «Εὐθύνη» (ἀρ. 93) συνεργάζονται Σπύρος Κυπριανοῦ, Πόλυς Μοδινός καὶ Μιχ. Μαραθεύτης. Ὁ Μιχ. Στασινόπουλος γράφει «Οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι καὶ τὸ κυπριακὸ πρόβλημα». — Στὴ «Βραδυνή» (9 'Οκτ. 79) ὁ Δημ. Σιατόπουλος κρίνει τὸ βιβλίο «Σφαγμένη ἄνοιξη» τῆς Νίκης Λαδάκη—Φιλίππου—Στὸ «Ζιζάνιο» (ἀρ. 8) σχολιάζεται ἡ Φιλολογικὴ Κύπρος 1978, ἡ «Υπνοπαίδεια» τῆς Πίτσας Γαλάρη, καὶ τὰ περιοδικὰ «Πνευματικὴ Κύπρος» καὶ «Νέα Ἐποχή». — Στὰ «Κείμενα τοῦ Βόλου» (ἀρ. 6) παρουσιάζονται διάφορες κυπριακὲς ἐκδόσεις. — Στὴν «Κρητικὴ Ἐπιθεώρηση» ('Ιούλιος 1979) ἡ Στέλλα Μαρινάκη δημοσιεύει διαφωτιστικὰ ἄρθρα γιὰ τὴν Κύπρο 1974—1979. — Στὴν ἔφημ. «Ἡ Θεσσαλία» ἀναδημοσιεύεται σημεῖωμα τοῦ Κ. Χρυσάνθη γιὰ τὰ ταξιδιωτικὰ τοῦ Ν. Καζαντζάκη. — Στὴν «Κρητικὴ Ἐπιθεώρηση» (24 'Ιουλ. 1979) ἀναδημοσιεύεται τὸ ποίημα «Κύπρος» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Ὠδὲς» τοῦ Δ. Β. Παναγόπουλου χαρίζεται στὴν Κυπριακὴ Ἐλευθερία καὶ τὸ ποίημα Ὠδὴ στὸ θάνατο τοῦ Γρ. Αὐξεντίου στὸν Κύπρο Χρυσάνθη. — Στὴν ἔφημ. «Ἡ Θεσσαλία» (16 Σεπτ. '79) ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαία γράφει γιὰ τὴ «Φιλολογικὴ Κύπρος 1978» τοῦ Ε.Π.Ο.Κ. — Στὴν ἔφημ. «Ἡ Θεατρικὴ» (Σεπτ. 1979) πολλὰ σημεῖωματα πάνω σὲ θεατρικὰ θέματα τοῦ Νίκου Νικολαΐδη. Στὸ ἴδιο φύλλο σχόλιο γιὰ τὸν Νίκο Νικολαΐδη.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Σμύρνα (Νέα Σμύρνη) ἀρ. 131/133 — Τριφυλικὴ Ἑστία ('Αθήνα) ἀρ. 28 — Ἡπειρωτικὴ Ἑστία ('Ιωάννινα) ἀρ. 325/326 — Νέα Σκέψη ('Αθήνα) ἀρ. 197, 198/199 — Αἰολικὰ Γράμματα (Καλλιθέα) ἀρ. 51/52 — Νέα Πορεία (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 293/295 — Ναυτικὴ Ἑλλάς ('Αθήνα) ἀρ. 550 — Σύγχρονη Σκέψη ('Αθήνα) ἀρ. 34, 35 — Μακεδονικὴ Ζωὴ (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 160 — Φύση καὶ Ζωὴ ('Αθήνα) Καλοκ. '79 — Εὐθύνη ('Αθήνα) ἀρ. 93 — Ἐλεύθερο Πνεῦμα ('Ιωάννινα) ἀρ. 33 — Ἰλιός ('Αθήνα) ἀρ. 134. — Κασταλία ('Αθήνα) ἀρ. 56 — Λαρισσαϊκὰ Γράμματα (Λάρισα) ἀρ. 3 (β' περ) — Κείμενα τοῦ Βόλου (Βόλος) ἀρ. 6 — Ζιζάνιο (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 8 — Μακεδονικὴ Ζωὴ (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 161 — Ναυτικὴ Ἑλλάς ('Αθήνα) ἀρ. 552 — Τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ Σπίτι ('Αθήνα) ἀρ. 211/212 — Στερεὰ Ἑλλάς ('Αθήνα) ἀρ. 118, 119, 120, 121/122 — Ἐλεύθερη Κυθρέα (Λευκωσία) ἀρ. 5.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Κωνστ. Τσάτσος: Ἡ Ἑλλάδα στὴ Γαλλία, Ἀθήνα, 1979.

Τάκης Κολιάβας—Μωλισητάκης: Οἱ ρίζες, Ἀθήνα, 1979.

Κ. Γ. Γιαγκουλλῆς: Λαϊκὲς πηγὲς Μελέτης τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας, τομ. Α' Λευκωσία, 1979.

Ρήνας Κατσελλῆ: Πρόσφυγας στὸν τόπο μου, β' ἐκδ., Λευκωσία, 1979.

Ρήνας Κατσελλῆ: Κερύνια, ἱστορικὴ—λαογραφικὴ ἔρευνα, θ' ἐκδ., Λευκωσία, 1979.

Παν. Παπαντωνόπουλου: Ἀντιθέσεις, Ἀθήνα, 1979.

Γιάννη Μουτάφη: Οἱ Θερμοπύλες τοῦ 1940, Ἀθήνα, 1979 (β' ἐκδ.).

Βασ. Κουτσιμπέλας: Πορευόμεστε, Θεσσαλονίκη, 1979.

Στ. Βαλιούλης: Ἀνταῖοι, Θεσσαλονίκη, 1979.

Ζωὴ Σαβίνα: Ποίηση — Ἀποχρώσεις, 1979.

Τάκη Μανωλοπούλου: Ἀτέρμονη Πορεία, Ἀθήνα, 1979.

Νίκος Δροσόπουλος: Λογοτεχνικὰ Πορτραῖτα, (β' ἐκδ.) Ἀθήνα, 1979.

Στέλιος Πλακαντωνάκης: Θέατρο, Ἀθήνα, 1979.

Στέλιος Πλακαντωνάκης: Συλλογὴ Β' Ποιήματα, Ἀθήνα, 1979.

Μιλτιάδης Ζάκκας: Τοῦ οὐρανοῦ ἡ σκάλα, Ἀθήνα, 1979.

Ἰάκ. Κυθρεώτης: Ἐθνομάρτυρας Κυπριανός, 9η Ἰουλίου 1821, Λευκωσία, 1979.

Κ. Διαμαντοπούλου: Λαογραφικὴ Οἰκονομικὴ, Ἀθήνα, 1979.

Νίκου Μπατάγια: Ἀντιθέσεις, Πειραιῶς, 1979.

ERRATA

Παρακαλοῦμε νὰ διορθωθοῦν τὰ ἑξῆς τυπογραφικὰ λάθη στὸ κείμενο τοῦ καθηγητῆ Γ. Π. Σαββίδη, ποῦ δημοσιεύτηκε στὸ τεῦχος 224—226:— σελ. 197, παράγραφος β', γραμμὴ 17 συντομευμένη ἀντὶ συντομισμένη, σελ. 203, παράγραφος δ', γραμμὴ 34 ὑπεροψία ἀντὶ ὑψηρεία.

Ἐπίσης δίνεται ἡ πληροφορία πὼς τὸ μελέτημα τοῦ Γ. Κεχαγιόγλου γιὰ τὸ ποίημα τοῦ Κ. Μόντη «Μία λευκὰ στὴν Ἰακοπετριά», ποῦ ἀναφέρει στὴν ὁμιλία του ὁ Γ. Π. Σαββίδης στὴ σελ. 203, ἔχει δημοσιευτεῖ στὴν Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα τῆς Φιλολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, λίγο μετὰ τὴν ὁμιλία αὐτή.

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ.

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ: ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λεωφόρος Δ. Σεβέρη 15Α, Λευκωσία

ΜΕΓΑΡΟΝ ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗΣ

Ταχ. Κιβ. 1352 — Τηλεγρ. "PANCYPRIAN"

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ:

ΛΕΜΕΣΟΣ	: Διασταύρωσις Λεωφ. Μακαρίου Γ' & δρόμου Πολεμίδων	Τηλ. 64000
ΛΑΡΝΑΞ	: Ζήνωνος Κιτιέως 111,	Τηλ. 54148

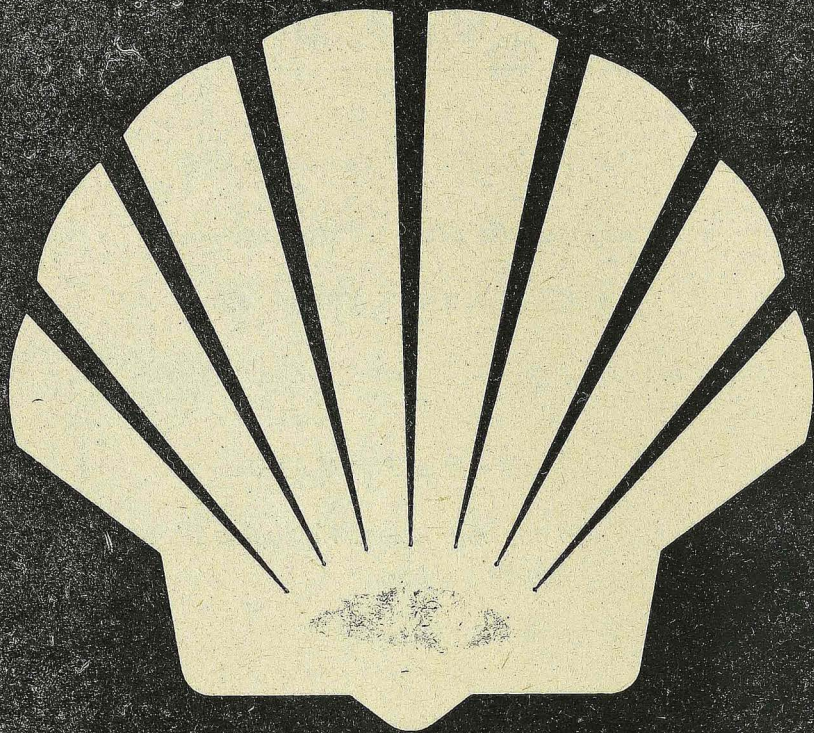
ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ:

ΠΑΦΟΣ : Γλάδστωνος 8B,

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ:-

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ
- ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- ΘΡΑΥΣΕΩΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΩΝ κ.λ.π.

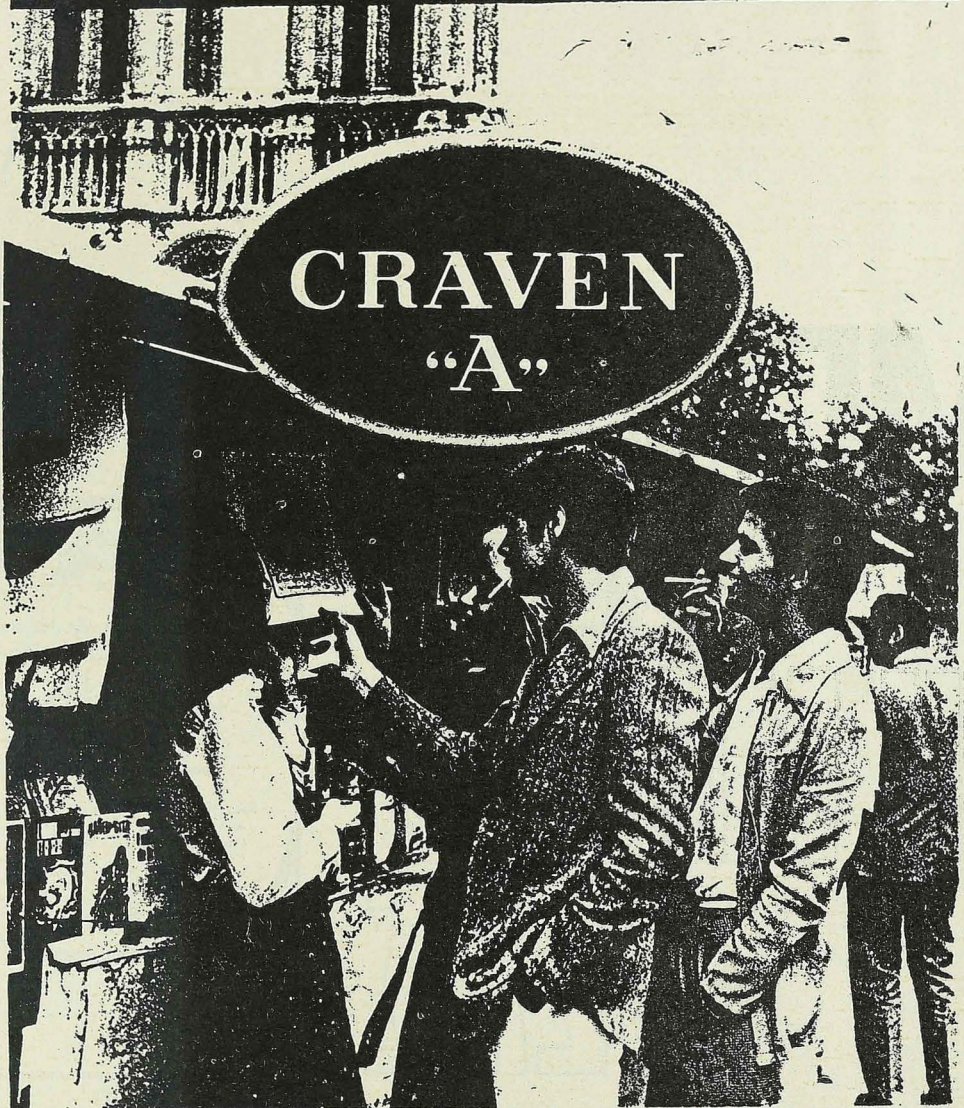
ΟΜΑΔΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ — ΜΑΘΗΤΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

Shell

Σκοπός μας
η Εξυπηρέτησις

Σ' όλο τόν κόσμο...
άνθρωποι μέ τά ίδια γούστα.

ΜΠΥΡΑ ΚΕΟ

Η ΜΠΥΡΑ
ΣΑΣ

